

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**LARİSA (BURUNCUK) KAZILARI:
TARİHÇE, BÜROKRASİ VE MİMARİ BULUNTULARA İLİŞKİN BİLGİLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gizem MATER

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Sanat Tarihi Programı

OCAK 2013

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**LARİSA (BURUNCUK) KAZILARI:
TARİHÇE, BÜROKRASİ VE MİMARİ BULUNTULARA İLİŞKİN BİLGİLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Gizem MATER
(402091009)**

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Sanat Tarihi Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. N. Turgut SANER

OCAK 2013

İTÜ, Sosyal Bilimleri Enstitüsü'nün 402091009 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Gizem MATER** ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**LARİSA (BURUNCUK) KAZILARI: TARİHÇE, BÜROKRASI VE MİMARİ BULUNTULARA İLİŞKİN BİLGİLER**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. N. Turgut SANER**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. N. Turgut SANER**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Christine ÖZGAN
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Y. Doç. Dr. Zeynep ERES
İstanbul Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **04 Aralık 2012**
Savunma Tarihi : **25 Ocak 2013**

Aileme,

ÖNSÖZ

Batı Anadolu’da Erken Yunan dönemi içinde önemli bir yere sahip olduğu düşünülen ancak üzerine çok çalışılmamış bir konu olan Larisa (Buruncuk) ile ilgili yaptığım bu çalışmada Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde devam eden kazıları ve buna bağlı olarak kazı tarihçesini bürokratik/hukuksal bağlamda inceleme fırsatı buldum. Bunun dışında Larisa kazılarında ortaya çıkan mimari buluntulara ilişkin bilgiler edinmeye ve mevcut bilgileri bir araya getirmeye çalıştım. Bu çalışmaya beni teşvik eden, çalışma süresince bana her türlü desteği veren, beni yönlendiren değerli hocam Prof. Dr . Turgut Saner’e, araştırma görevlisi olarak görev yaptığım Sosyal Bilimler Enstitümüz çalışanlarına, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri’ndeki belgelerle ilgili çalışmalarında yardımda bulunan Fuat Recep’e, İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nden başta Zeynep Kızıltan ve diğer kıymetli müze çalışanlarına, yine Arkeoloji Müzeleri Arşivi’ndeki belgelerle ilgili çalışmalarında yardımlarını esirgemeyen Havva Hanım’a, fotoğraflarını ve taş eserle ilgili bilgilerini paylaşan Müge Arseven’e teşekkür etmek isterim.

Son olarak, çalışmam sırasında bana her türlü manevi desteği veren ve her zaman yanımda olan annem Hülya Mater’e, babam Barış Mater’e, değerli arkadaşlarım Ertunç Denктаş ve Bilgin Can Bilgin’e teşekkür ederim.

Ocak 2013

Gizem Mater

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xvii
SUMMARY.....	xix
1. GİRİŞ	1
2. LARİSA’NIN TARİHSEL ÖNEMİ VE ERKEN YUNAN SANATI İÇİNDEKİ YERİ	5
3. KAZI VE ARAŞTIRMA TARİHİ.....	17
3.1 Bürokratik Arka Plan.....	17
3.2 Larisa Kazıları.....	27
3.2.1 Larisa ile ilgili ilk çalışmalar, 1900’lerin başları	28
3.2.2 1902 Çalışmaları.....	33
3.2.3 1902 sonrası, 1932’ye kadar olan süreç	36
3.2.4 1932 Çalışmaları.....	38
3.2.5 1933 Çalışmaları.....	40
3.2.6 1934 Çalışmaları.....	43
3.2.7 1934 sonrasındaki yazışmalar	44
3.2.8 2010 Yılından Günümüze Larisa Yüzey Araştırmaları	45
4. MİMARİ BULUNTULARIN DAĞILIMI	47
4.1 İstanbul Arkeoloji Müzeleri.....	48
4.2 İzmir Arkeoloji Müzesi.....	49
4.3 Stockholm Medelhavsmuseet	50
4.4 Larisa’da Arazide Bırakılan Parçalar	52
4.5 Yeri Tespit Edilemeyen Eserler	53
5. MİMARİ BULUNTULARIN NİTELİĞİ.....	55
5.1 Taş Öğeler	55
5.1.1 Megaron ve Çevresi.....	56
5.1.2 Eski Saray ve Çevresi	57
5.1.3 Yeni saray ve çevresi	60
5.1.4 “Hallenbau ve Çevresi”	60
5.1.5 Tapınak ve çevresi	61
5.1.6 Güneybatı yapısı ve çevresi	65
5.2 Pişmiş Toprak Öğeler	68
5.2.1 Kaplama Levhaları	70
5.2.2 Diğer Parçalar.....	78
6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	81
KAYNAKLAR.....	85
EKLER.....	89

ÖZGEÇMİŞ.....	148
----------------------	------------

KISALTMALAR

BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
DFG	: Deutsche Forschungsgemeinschaft (Alman Araştırmalar Birliği)
MAA	: Mecmuai Asarı Atika
MF	: Maarif Nezareti (Eğitim Bakanlığı)
MKT	: Mektubi Kalem (Özel Kalem)
İMF	: İrade-i Maarif

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge A.1 : Arşiv Belgelerinin Listesi.....	89
Çizelge E.1 : Larisa’da arazide bırakılan parçalar	127
Çizelge F.1 : Yeri tespit edilemeyen parçalar.....	133

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2. 1: (a) Batı Anadolu kıyılarındaki yerleşimler, (b) Buruncuk köyü ve Larisa'nın konumu	6
Şekil 2. 2: Larisa akropolünün planı	13
Şekil 2. 3: Kale bölgesinin Armin von Gerkan tarafından çizilen krokisi	14
Şekil 3. 1: Evangelos Mimaroğlu tarafından çizilen Larisa ve çevresinin haritası ...	30
Şekil 4. 1: Mimari parçaların çizimleri	49
Şekil 4. 2: İzmir Müzesi'nde yer alan İyon başlığının çizimi	50
Şekil 4. 3: Figürlü Friz II'ye ait parçalar	51
Şekil 5. 1: Adak sütunu olarak kullanıldığı düşünülen Aiol başlığına dayanılarak yapılan rekonstrüksiyon önerisi	58
Şekil 5. 2: Eski Saray'ın rekonstrüksiyon önerisi	60
Şekil 5. 3: Güneybatı yapısına ait rekonstrüksiyon çizimi	67
Şekil 5. 4: Friz II rekonstrüksiyon çizimleri	71
Şekil 5. 5: Friz III rekonstrüksiyon çizimleri.....	72
Şekil 5. 6: Friz V rekonstrüksiyon çizimi.....	72
Şekil 5. 7: Kentauros ve Heraklesin Savaşını betimleyen Friz VI rekonstrüksiyon çizimi	73
Şekil 5. 8: Kline A rekonstrüksiyon çizimi.....	74
Şekil 5. 9: Kline B rekonstrüksiyon çizimi.....	74
Şekil 5. 10: Kline C rekonstrüksiyon çizimi.....	75
Şekil 5. 11: Friz VIII rekonstrüksiyon çizimi	75
Şekil 5. 12: Gorgon frizi	76
Şekil 5. 13: Rozet frizi	76
Şekil 5. 14: Lotus frizi	77
Şekil 5. 15: Volütlü friz	77
Şekil 5. 16: Geometrik bezemeli, örgü frizi.....	78
Şekil 5. 17: Akroter parçaları	79
Şekil C. 1: Bir numaralı Aiol sütun başlığı	123
Şekil C. 2: İki numaralı Aiol sütun başlığı.....	123
Şekil C. 3: Aiol başlıklarına ait volütler.....	124
Şekil C. 4: (a)“Yapraklı başlık” (Blattkranz) ,(b) sima parçası	124
Şekil C. 5: Anta başlığına ait bir parçanın iki açıdan görünümü	124
Şekil C. 6: İri boncuk dizisi bezemeli dairesel kaide parçasının ön ve arka görünümü	125
Şekil C. 7: Lesbos kymationuna ait parçalar	125
Şekil D. 1: Pilaster başlıkları	126
Şekil D. 2: İyon başlıklarından yayında 17 numaralı başlığın volütleri	126
Şekil D. 3: Dışli Friz.....	127
Şekil D. 4: Arşitrav.....	127
Şekil D. 5: İyon kymationu.....	127

Şekil D. 6: Geison parçaları.....	127
Şekil G. 1: Figürlü Friz II'ye ait parçalar.....	136
Şekil G. 2: Figürlü Friz II'ye ait parçalar.....	137
Şekil G. 3: Figürlü Friz II'ye ait parçalar.....	138
Şekil G. 4: Figürlü Friz II'ye ait parçalar.....	139
Şekil G. 5: Figürlü Friz II'ye ait parçalar.....	140
Şekil G. 6: Figürlü Friz II'ye ait parçalar.....	141
Şekil G. 7: Figürlü Friz V'e ait parçalar	142
Şekil G. 8: Figürlü Friz VII'ye ait parçalar.....	143
Şekil G. 9: Figürlü Friz VII'e ait parçalar.....	144
Şekil G. 10: Figürlü Friz VI'ya ait parçalar	145
Şekil G. 11: Bitkisel ve geometrik bezemeli frizlere ait parçala	146
Şekil G. 12: Herhangi bir frizle ilişkilendirilmemiş parçalar.....	147

LARİSA (BURUNCUK) KAZILARI:

TARİHÇE, BÜROKRASI VE MİMARİ BULUNTULARA İLİŞKİN BİLGİLER

ÖZET

Bu çalışmada, bir Osmanlı ve Cumhuriyet kazısı olan Larisa (Buruncuk) çalışmalarının tarihçesi, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti bürokrasisi üzerinden anlatılmaya çalışılmış ayrıca Larisa’da ortaya çıkarılan mimari buluntulara ilişkin bilgiler derlenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde Larisa’nın hem tarihsel ve stratejik önemi, hem de buluntularının erken Yunan sanatı içindeki yeri üzerinde durulmuştur. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri arşivinde yer alan yazışmalar ışığında yaklaşık kırk yıllık kazı ve araştırma süreci aydınlatılmaya çalışılmış ve buluntularla ilgili nasıl bir yol izlendiği incelenmiştir. Daha sonra, Larisa’nın mimari buluntularının hangi müzelere dağılmış olduğu tespit edilmiş ve İstanbul, İzmir ve Stockholm’de korunan mimari buluntu gruplarının özellikle sayısal durumu ele alınmıştır. Ortaya çıkarılan eserlerin nitelikleri -mümkün olduğu oranda Larisa’daki yapılarla kurulmuş ilişkiler çerçevesinde- tanıtılmıştır. Çalışmada eserlere yönelik değerlendirme (ör. karşılaştırma, tarihleme) yapılmamış, mevcut çalışmalarla ilgili derleme yapılmıştır.

Bu çalışmanın iki amacı vardır. Bunlardan biri Osmanlı döneminde başlayıp Cumhuriyet döneminde devam eden bir kazının tarihçesini aydınlatarak bürokratik/hukuksal anlamda ne gibi süreçlerden geçildiğini Larisa örneği bağlamında açıklamak, diğeri ise Larisa’nın erken Yunan sanatı için nasıl bir önem taşıdığını buluntular üzerinden ortaya koymaktır.

Son olarak Larisa ile ilgili çalışmalar uzun bir süre yalnızca 1940-41 ve 42 tarihlerinde çıkan üç yayınla sınırlı kalmıştır. Bu sebeple bu çalışmanın, şu an yürütülen yüzey araştırmalarına ve daha sonraki çalışmalara bir başvuru kaynağı teşkil etmesi de amaçlanmaktadır.

LARISA (BURUNCUK) EXCAVATIONS:

HISTORY, BUREAUCRACY AND INFORMATIONS REGARDING ARCHITECTURAL FINDS

SUMMARY

This study tries to explicate the history of Larisa excavations over the bureaucracy of Ottoman Empire and Republic of Turkey, since the excavations have been established during both Ottoman Empire and Republic of Turkey era. Furthermore, this study compiles the information regarding discovered architectural finds in Larisa.

First part of the study emphasizes historical and strategical importance of Larisa, as well as the standing of finds in early ages of Greek art. This part explains 40 years of excavation and research process in the light of correspondence which presents in Prime Ministry's Ottoman Archives and Archives of Istanbul Archeological Museums and examines the way how the finds are analyzed. Later on, this study specifies the distribution of architectural finds of Larisa to which museums and discusses especially in quantitative manner of architectural finds which preserved in Istanbul, Izmir, Stockholm. The characteristics of the revealed pieces are also introduced to the utmost relation with the structures in Larisa. This study does not evaluate pieces (i.e. comparison, dating) but collects the related available works.

This study has two main purposes. Initially, aim of the study is to expound the history of excavation which started in Ottoman era and continued in Republican era with its process of bureaucratic/judicial perspectives using Larisa as an instance. The other purpose is to propound how important is the finds of Larisa for early Greek art.

Eventually, the studies concerning Larisa were limited with three publications which are published in 1940-41 and '42. Therefore, this study aims to be a reference for the ongoing field surveys and for future works and researches.

1. GİRİŞ

Kimi araştırmacı ve bilim adamlarına göre Yunan dünyasının doğum yeri olarak kabul edilen ve Yunan uygarlığının önemli yerleşimlerini barındıran Batı Anadolu’da bugüne kadar pek çok çalışma ve araştırma yapılmıştır. Bu coğrafya 1700’lü yıllardan başlayarak günümüze dek pek çok gezgin, araştırmacı, arkeolog ve bilim insanının ilgisini çekmektedir.

Batı Anadolu’daki ilk çalışmaların yapıldığı dönemlerde oldukça ilgi uyandırmış olan Larisa/Buruncuk antik kenti özellikle doğu-batı etkileşimlerini araştırmak, ilişkilerde eksik olan noktaları aydınlatmak amacıyla 1900’lü yılların başında İsveç ve Alman ortak girişimi ile araştırılmaya başlamıştır. Buradaki çalışmalar 1940’lara kadar süren bir zaman diliminde aktif olarak gündemde kalmıştır. Bu tarihlerden sonra kentte tekrar kazı yapılmamış, adeta unutulmuştur. Uzun süre sonra, 2001 ve 2004 yıllarında Prof. Dr. A. Erkanal¹ başkanlığında Aiolis’de yapılan yüzey araştırmalarında Larisa’ya kısmi bir ilgi gösterilmiştir. 1934’teki son kazı çalışmasının ardından, Larisa’ya özgü bir arazi çalışması yapılmamış, yukarıda da değinildiği gibi çevresindeki kentler ya da içinde bulunduğu Aiolis bölgesi ile ilgili yapılan çalışmalarda yüzeysel biçimde değinilmiştir. Alman arkeolog Dieter Hertel (Köln), Boehlau Arşivi’ndeki belgeleri ve bir grup seramik buluntuyu değerlendirerek Larisa’nın yerleşim tarihine yönelik çalışmalar yapmaktadır. 2010 yılında Prof. Dr. Turgut Saner² yürütücülüğünde başlatılan ve halen devam eden yüzey araştırmaları ise, önceki çalışmalara eklenerek, eksik olan noktalarda aydınlatıcı bilgiler sağlamayı amaçlamaktadır.

Geçmiş yıllardaki kazı ve araştırmalar ile günümüzde süren yüzey araştırmalarının yardımıyla bu çalışmada Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne arkeolojik bir alanın araştırma ve kazı tarihçesi ele alınmaktadır. Osmanlı ve Türkiye

¹ Armağan Erkanal, Prof. Dr. : Hacettepe Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü emekli öğretim üyesi. Aiolis Bölgesi yüzey araştırmaları çalışmasını yürütmüştür.

² Turgut Saner, Prof. Dr. : İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Tarihi Anabilimdalı öğretim üyesi.

Cumhuriyeti bürokrasisi, sürecin nasıl işlediği ve buluntularla ilgili nasıl yollar izlendiği bu çalışmanın başlıca konularıdır. Ayrıca bu buluntuların bugün hangi müzelerde korunduğu, ne durumda oldukları ile ilgili bilgi derlenmiştir. Bir arkeolojik alanın araştırma tarihçesi çerçevesinde ne gibi aşamalardan geçtiği Larisa örneği bağlamında sergilenmektedir.

Yukarıda bahsedilen işleyişi aktarmada en önemli kaynaklar Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Cumhuriyet Arşivi ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri kütüphanesi koleksiyonlarında yer alan, 1900'lerden 1940'lara kadar süren, Larisa ile ilgili olan çeşitli yazışmalar ve belgelerdir. Bu yazışmalar, araştırma tarihi hakkında aydınlatıcı bilgiler vermenin yanında, bürokratik işleyişleri aktarma açısından da önem taşır.

Bu çalışmada bir yandan araştırma tarihçesi incelenirken diğer yandan da Osmanlı döneminde ve Türkiye Cumhuriyeti'nde arkeolojik eserlerin korunmasına gösterilen özenin hangi aşamalardan geçtiği, hukuksal düzenlemelerle özellikle eserlerin yurtdışına çıkarılmasının önüne geçilmesi için ne gibi yollar izlendiği hakkında da aydınlatıcı bilgilere ulaşılmıştır.

Çalışmada öncelikle, "Larisa" olarak adlandırılan ve bu çalışmanın ana konusu olan antik kentin tarihsel coğrafyası incelenmekte, içinde bulunduğu bölge ve komşu kentlerin de tarihine kısaca değinilerek bilgiler sunulmaktadır. Daha sonra kazı tarihçesi ele alınmakta, devamında kentte meydana çıkarılmış, varlığı bilinen, tespiti yapılmış mimari yapılar ve bu yapılardan çıkan taş ve pişmiş toprak eserler incelenmektedir. Eserlere yönelik değerlendirmeler (ör. Karşılaştırma ve tarihleme) çalışmanın kapsamı dışındadır. Buluntular üzerine yayımlanmış mevcut incelemeler derlenmiştir. Parçaların hangi müzelere dağılmış olduğu, bugünkü durumları ve nitelikleri de konu edilmektedir.

Yapılan kazı ve araştırmalar doğrultusunda üç ciltlik kapsamlı bir yayın hazırlanarak³, elde edilen veriler diğer araştırmacı ve uzmanların bilgi ve görüşlerine sunulmuştur. Yayınlardan biri mimariye ve Larisa hakkında genel bütün bilgilere sahiptir, ikinci cilt tamamen pişmiş toprak mimari parçaların analizine ayrılmıştır. Üçüncü cilt ise kentte bulunan keramikler, figürinler, metal eşyalar vb küçük buluntuları ele almaktadır. Her ciltte detaylı birer katalog mevcuttur. Bu çalışma kapsamında ele alınan eserler ise yalnızca taş mimari buluntular ve pişmiş toprak

³ Larisa am Hermos (bir sonraki bölümde detaylı olarak bilgi verilecektir.)

mimari kaplama parçaları ile diğer üst yapı öğeleridir. Küçük buluntuların incelenmesi bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Pişmiş toprak mimari eserlerle ilgili olarak İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde görev yapan Emre Öncü doktora tezi çalışmasında Aiolis Bölgesi pişmiş toprak levhalarını ele alarak bu çalışmada da değinilecek olan Larisa pişmiş toprak kaplama levhalarını incelemiş ve değerlendirmiştir.

Bu çalışmada, 1940'larda yayımlanan "Larisa am Hermos" isimli kaynaktan büyük ölçüde yararlanılmıştır. Bunun yanında İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi'nde ve Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde yer alan yazışmalar da özellikle kazı ve araştırma tarihçesi incelenirken başvuru kaynaklardır.

Bu çalışmanın aynı zamanda 2010'da başlayan yüzey araştırmaları için de bir başvuru kaynağı teşkil etmesi amaçlanmaktadır.

2. LARİSA’NIN TARİHSEL ÖNEMİ VE ERKEN YUNAN SANATI İÇİNDEKİ YERİ

Antik çağda, Larisa adını taşıyan birden çok yerleşim bulunmaktadır. En az on tane olduğu düşünülen bu kentlerden üçü Anadolu’nun batı kıyılarında yer almaktadır. Bunlardan biri Troas’ta, diğerleri Aiolis ve İyonya’da bulunmaktadır (Bean, 1995, s.77).

Herodotos Yunanlılar tarafından Aiolis adı verilen bölgede 12 Aiol kenti olduğundan bahseder ve isimlerini şu şekilde sayar: “*Aioller’in kentlerine gelince, onlar da şunlardır: Phrikon’un kenti denilen Kyme, Larissa, Neonteikhos, Temnos, Killa, Notion, Aigiroessa, Pitane, Aigaia, Myrina, Gryneia: eski on bir Aiol sitesi bunlardır; on ikinci olan Smyrna’yı İyonlar konfederasyondan ayırmışlardır; zira bu siteler de, ana karada hepsi on iki taneydiler, Aioller, toprağı İyonlarınkinden daha bereketli, ama havası onun kadar güzel olmayan bir ülkede yerleşmişlerdir.*” (Herodotos,I,149). İyonlarda olduğu gibi Aiollerde de gevşek de olsa bir konfederasyon olduğu bilinmektedir.

Larisa (Buruncuk) kenti antik Aiolis bölgesinde, İzmir’in 28 km. kuzeyinde İzmir ili Menemen ilçesine bağlı Buruncuk mahallesinin üzerinde yer alır (Şekil 2. 1 ve Şekil 2. 2). Bu kentin “Larisa” olarak teşhisi ve bulunduğu konum üzerine birden çok görüş vardır. Bölgede ilk araştırma yapanlardan W.M. Ramsay Buruncuk’u Larisa olarak belirlemiştir. J. M. Cook ise Buruncuk yakınlarında bulunan (ve Neonteikhos olarak bilinen) Yanıkköy’ü Larisa olarak tanımlamış, Buruncuk’a Kyllene’yi yakıştırmıştır (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi,s.307). Ancak Schefold, Cook’tan sonra tekrar Buruncuk’un Larisa olduğunu belirtmiştir (Schefold, 1973, s.549). G. Bean kendinden önce yapılan araştırmaları ve sonuçları inceleyerek sorunun henüz çözümlenemediğinden bahsetmiştir. Buruncuk’ta yapılan kazılarda bu yerleşimin Larisa olduğunu gösterecek herhangi bir sikke veya yazıt bulunmamıştır.

(a)

(b)

Şekil 2. 1: (a) Batı Anadolu kıyılarındaki yerleşimler, (b) Buruncuk köyü ve Larisa'nın konumu

Larisa'nın yerleşim tarihini incelerken öncelikle bulunduğu coğrafyayı ana hatları ile ele almak yerinde olacaktır. Batı Anadolu kıyı bölgesinin tarihini, Yunan öncesi çağlar ve Yunanlar'ın bölgeye geldiği dönem olarak iki ana evrede incelemek, Larisa ve bölgedeki diğer kentlerin kültürleri hakkında aydınlatıcı bilgiler verecektir. Yunan öncesi dönemde Anadolu'da Neolitik'ten itibaren çeşitli halkların yaşadığı bilinmektedir. Batı Anadolu kıyılarında bu dönemlere dair araştırmalar henüz çok yoğun değildir. Larisa ve yakın çevresini içine alan Menemen bölgesindeki ilk yerleşimler hakkındaki bilgiler de sınırlıdır (Doğer, 1998, s.2).

Homeros'un Larisa'nın asıl halkının Pelasglar olduğunu söylediğini belirtmiştir (Homeros, Ilyada, II, 113). Pelasglar yalnızca Larisa ve civarında yaşayan bir topluluk değildir. Yunanlılar, Anadolu'nun yanı sıra Yunanistan ve Ege adalarında kendilerinden önce yaşayan halklara Pelasg adını vermişlerdir (Bean, 1995, s.78). Larisa'daki yerleşimin Neolitik döneme kadar indiğini buluntular göstermektedir.

M.Ö. 2000'lerde Aiolis bölgesi ve civarındaki düz alanlarda gelişen savunmasız köylerin yanında, bölgeye hakim stratejik konumdaki tepeler üzerinde kurulmuş

tahkimatlı yerleşimler de mevcuttur. Larisa (Buruncuk) kalesi de bunlardan biridir (Doğer, 1998, s.10). Burada Yunan öncesi döneme ait bir sur duvarı bulunmuştur; ayrıca aynı alanda bulunan keramikler de bu bilgiyi desteklemektedir (Boehlau, 1933, s.108). Bu yerleşim, bölgeyi idare eden yerel bir beyliğin merkezi olarak düşünülmektedir (Doğer, 1998, s.10).

Deniz Kavimleri veya Ege Göçleri olarak adlandırılan M.Ö. 1230-1180 yıllarında, Balkanlardan başlayarak Batı ve Orta Anadolu'yu etkileyerek Hitit uygarlığının yıkılışına sebep olan gruplar, Batı Anadolu'da yaşayan yerel halkların da yok olmasına yol açmıştır (Doğer, 1998, s.13-14). Bu göçlerin ardından Batı Anadolu kıyılarına yaklaşık M.Ö. 1200-1050 yılları arasında ikinci bir göç başlamıştır. Yunanistan'ın Thessalia ve Boiotia bölgelerinde yaşayan, yine Yunanların bir kolu olan Aioller, Troya Savaşı'nın hemen ardından, daha sonra Aiolis olarak adlandırılacak topraklara gelerek yerleşmeye çalışmış, ancak yerli halktan, yani Pelasglardan direniş görmüşlerdir. Pelasglar Troya Savaşı'nın ardından güçlerini büyük oranda yitirseler de, Larisa için oldukça ısrarlı biçimde direnmişlerdir (Bean, 1995, s.78).

Strabon, Aioller'in Larisa ve çevresine gelişini şu şekilde anlatmıştır: *“Söylentiye göre Termopylai'nın üst tarafındaki Lokris'te Phrikios dağından hareket eden insanlar, şimdi Kyme'nin bulunduğu yere çıkmışlar, Troia savaşlarından ötürü kötü durumda olan fakat Kyme'den yetmiş stadia uzaklıktaki Larisa'ya hakim bulunan Pelasglarla karşılaşmışlar ve halen Neon Teikhos denen kaleyle sınırlarını belirlemişlerdir. Kyme'ye Lokris dağlarından ötürü Kyme Phrikonis denir. Aynı şekilde Larisa'ya da Larisa Phrikonis denilmektedir”* (Strabon XIII 3.3). Strabon'un da belirttiği gibi Aioller Kyme'den Anadolu topraklarına çıkarak öncelikle Larisa'yı ele geçirmek istese de gördükleri direniş nedeniyle önce yakınlardaki Neon Teikhos olarak adlandırılan yere yerleşerek buradan akınlar düzenlemiş, zamanla Larisa'yı zayıflatmışlar ve Kyme kentinin de temellerini atarak buraya kendi halklarını yerleştirmişlerdir. Yunanlılar hem Kyme'ye hem de Larisa'ya Yunanistan'da, yani anavatanlarında bulunan Phrikonis Dağı'nın anısına Phrikonis ek adını vermişlerdir (Bean, 1995, s.78). Antik kaynakların verdiği bilgiler çerçevesinde kuruluş tarihleri M.Ö. 1000'ler gibi görünse de bu yerleşimlerde arkeolojik araştırmalar sonucu elde edilen buluntular M.Ö. 800'lerden daha erken bir tarihe gitmemektedir.

M.Ö. 8.-7. yüzyıllarda Anadolu Kimmer istilasına uğramış, Frig uygarlığı yıkılmış, Lidya Krallığı, Aiolis ve İyonya şehirleri de zarar görmüştür. Lidya kralı Alyattes, Kimmerleri yenerek Anadolu'dan uzaklaştırmıştır. Lidya Krallığı bu dönemden sonra Anadolu'da güçlü bir konuma ulaşmış, İyonya ve Aiolis şehirlerini ele geçirmiştir (Kerschner, 2010, s.249-251). Alyattes'in ardından gelen Kroisos, M.Ö. 546 yılında Pers istilası sırasında yenik düşmüş, Lidya Krallığı yıkılmış ve Batı Anadolu kentlerinin egemenliğini Persler elde etmiştir (Mansel, 2004, s.253). Persler Batı Anadolu'yu kontrol etmek için satraplıklar oluşturmaya ve yöneticiler (tiranlar ve satraplar) tayin etmeye başlamışlardır. Aiolis, Sardis'in merkez olduğu İyonya satraplığına bağlanmıştır.

Lidyalılar ve Persler arasındaki bu savaşta Mısırlılar Pers Kralı Kyros'a büyük destek sağlamışlardır. Bu destek karşısında Mısırlılara ödül olarak bir miktar mal, köle ve bazı kentler verilmiştir (Ksenophon, Cyropaedia 7.1. 43-5). Larisa da bu kentlerden biridir. Kentin Mısırlılara verilme amacı Batı Anadolu'yu ele geçiren Perslerin, batıdan gelebilecek tehlikelere karşı güvenilir buldukları Mısırlılar ile bir savunma seti oluşturma çabasıdır (Doğer-Gezgin, 1996, s.171). Bu olayın ardından Larisalıları Pers egemenliğini kabul etmişlerdir. Larisa akropolündeki yapı gruplarından biri bu bağlamda, Pers yöneticisine ait olduğu düşünülen bir konut yapısı ya da saraydır.

M.Ö. 500'lerde ise, Sparta, Yunanistan'da güçlenmeye başlamış ve Peloponnesos Birliği'nin başına geçmiştir. Sparta savaş politikasından çok bir ittifak politikası uygulamıştır (Mansel, 2004, s.209). Bu dönemlerde Pers egemenliğine karşı Batı Anadolu'da başkaldırıları başlamış, ancak Sparta'dan da destek istenmesine rağmen Sparta buna katılmamıştır. İyonya Ayaklanması olarak adlandırılan bu harekete bazı İyon ve Aioli kentleri destek vermiştir (Forrest, 2001, s.33). Kaynaklarda Larisa'nın ayaklanmaya destek veren kentlerden biri olup olmadığı belirtilmemiştir. Yine de Larisa'da saptanan bir yıkım tabakası, kentin bu ayaklanmaya katılmasının ardından Persler tarafından cezalandırılması ile ilişkili görülmektedir; ancak Larisa'nın diğer Aiolis kentleriyle birlikte Perslere savaşmadan boyun eğdiği, dolayısıyla bu bağlamda tahrip edilmediği görüşü de dile getirilmektedir (Boehalu-Schefold, 1940, s.30-31).

Ayaklanmanın ardından M.Ö. 480-330 yılları arası, Persler Yunanlılarla savaşlar yapmış ancak yenilerek geri çekilmişlerdir. Bu sayede pek çok kent bağımsızlığını

yeniden kazanmış ancak Persler daima Yunanlılar için tehdit oluşturmayı sürdürmüştür (Doğer, 1998, s.25-26). M.Ö. 477/478 yılında Atinalıların başında bulunduğu, merkezi Delos adası olan Perslere karşı Yunan kentlerini destekleyen bir birlik kurulmuş ve kentler vergiye bağlanmıştır (Mansel, 2004, s.299). Larisa'nın Attika-Delos Deniz Birliği'ne katılıp katılmadığı kesin olmamakla birlikte, kaynaklarda, kentin belli bir vergiye bağlandığı belirtilmiştir. Ancak Larisa'nın bu vergiyi ödeyip ödemediği konusunda kesin bir bilgi yoktur (Bean, 1995, s.78-79). O dönemde Larisa Mısırlıların elinde bulunmaktaydı, o bakımdan bu birlikte adının geçmesi o dönem Batı Anadolu kıyı kentleri üzerinde Yunanlıların etkilerini göstermektedir (Doğer-Gezgin, 1996, s.173).

M.Ö. 431-404 yıllarında Sparta ve Atina arasında Peloponnesos Savaşları yaşanmıştır ve bu savaşların son 10 yılı Batı Anadolu'da geçmiştir. Persler kaybettikleri egemenliği yeniden kazanmak istemişler bu yüzden de zaman zaman Spartalıları zaman zaman Atinalıları destekleyerek M.Ö. 386 yılında imzalanan Kral Barışı ile yeniden hakimiyet kazanmışlardır (Doğer, 1998, s.27). Peloponnesos Savaşları sırasında Larisa'da bir "Atina İstilas" (M.Ö.425) yaşanmıştır. Bu saldırının ardından kentteki pek çok yapı tahrip olmuştur (Boehalu-Schefold, 1940, s.31).

M.Ö. 399-386 yılları arasında Persler ile Spartalıları arasında kara savaşları gerçekleşmiş ve Hermos (Gediz) Vadisi bu savaşlar sırasında stratejik bir rol oynamıştır. Spartalıları, bu dönemde Perslerin koruduğu Larisa'yı (Buruncuk) ele geçirmek için saldırmışlardır. Stratejik olarak önemli olan bu noktanın alınması ile Neonteikhos ve Temnos ele geçirilecek, bir yandan Smyrna'ya diğer yandan da Perslerin satraplık merkezi olan Sardis'e ulaşan yollara hakim olunabilecekti.

M.Ö. 399 yılında Spartalı komutan Thibron, Larisa'da gördüğü direniş sonucu yenilerek geri çekilmiştir. Ksenophon bu olaydan şu şekilde bahseder: *"İyi tahkim edilmemiş daha başka kentler de vardı: bunları Thibron silah kuvveti ile ele geçirdi. Boyun eğmek istemeyen Mısırlı Larisa diye bilinen Larisa kentini çevirip kuşatma altına aldı. Kenti başka türlü ele geçiremeyeceğini görünce, bir kuyu açtırdı, oradan, kentin suyunu kesmek amacı ile, bir tünel kazdırmaya başladı. Fakat kentliler birkaç kez surlardan çıkıp kuyuyu odun ve taşla doldurunca, tahtadan bir kaplumbağa inşa ettirip kuyunun ağzını örttürdü. Ancak Larisalıları geceleyin bir çıkış yaparak bunu da ateşe vermeyi başardılar. Ephorlar Thibron'un hiçbir başarı elde edemeyeceğini*

görerek, Larisa kuşatmasından vazgeçirip onu savaşı sürdürmek üzere Karya'ya gönderdiler.” (Ksenophon, III, I.7)

M.Ö. 386'dan M.Ö. 334 yılına kadar bölge sakin bir dönem geçirmiş, bu dönemde Larisa'da da yoğun bir inşaat faaliyeti gözlenmiştir. Bu, o dönemde yaşanan refahın bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır (Beohalu-Schefold, 1940, s.39).

M.Ö.334 yılında ise İskender'in Anadolu topraklarına girmesi ile Aiolis bölgesindeki kentler İskender'in egemenliğini tanımıştır. İskender'in ardından Pergamonlu Attalos Hanedanı bölgeyi ele geçirdiğinde de bu kentler Pergamon Krallığı'nın kalıcı bir parçası olmuştur (Bean, 1995, s.79).

Galatların M.Ö. 279 yılındaki istilasında Larisa tahrip edilmiş ve bu tarihten sonra bir daha gerçek anlamda iskan görmemiştir. Her ne kadar Galatların ardından Larisa'nın tarihten tamamen silindiği düşünülse de M.S. 2. yüzyılda Aristides, günlüklerinde, yolculuğu sırasında Larisa'dan geçtiğini belirtmiştir (Bean, 1995, s.79).

Larisa'nın, stratejik konumunun yanında, buluntuları ile de erken Yunan ortamı içinde önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Kjellberg erken Yunan sanatının köklerinin Anadolu'dan geldiğini düşündüğü için bunu kanıtlama arzusuyla Larisa'da araştırma yapmayı seçmiştir. Larisa'daki M.Ö. 8. yüzyıl ile M.Ö. 3. yüzyıla uzanan ve Aioli sanatının 7.-5. yüzyıl örneklerini de barındıran zengin buluntu grubu, erken Yunan sanatının kökleri hakkında fikir sahibi olmak adına aydınlatıcı bilgiler vermektedir.

Larisa, konumu itibarıyla Aiolis'in kıyı şehirlerini ve Smyrna'yı Hermos (Gediz) Irmağı üzerinden Anadolu'nun iç kesimlerine, Lidya'ya (özellikle Sardis'e) ve Frigya'ya bağlayan bir köprü görevi görmüştür (Boardman, 2011, s.84). Ticaret yolları üzerinde bulunması, Doğu-Batı etkileşiminde Larisa'nın önemini bir kez daha vurgular. Buluntular da bunu destekler niteliktedir. M.Ö. 6. ve 5. yüzyıllara tarihlenen Larisa pişmiş toprak kaplama levhaları, Larisa buluntularının önemli bir bölümünü oluşturur. Pişmiş toprak kaplama levhaları, erken Yunan sanatının köklerine ışık tutabilecek ve Doğu-Batı etkileşiminin anlaşılmasına katkıda bulunabilecek bir eser grubudur. İlk olarak M.Ö. 7. yüzyılda ortaya çıkan, sonraları Batı Anadolu'da yaygın kullanılmaya başlanan pişmiş toprak kaplama levhaları, daha sonra da Hermos (Gediz) ve Menderes vadilerini takip eden bir yolla

Anadolu'nun içlerine kadar ulaşmıştır (Åkerström, 1973, s.320). Anadolu'da arkaik çağda İyonya, Aiolis, Lidya ve Frigya pişmiş toprak kaplama levhalarının yaygın kullanıldığı yerlerdir (Ateşlier, 2010, s.226). Larisa ticaret yolları üzerinde bulunan kentlerden biri olduğundan bu gelişime katkıda bulunmuş olmalıdır. Larisa pişmiş toprak kaplama levhalarında konu edilen sahnelerden biri olan Herakles'in kentauroslarla savaşı Yunan kökenli bir sahnedir ancak kullanılan figürlerin Doğu etkisinde olduğu görülür. Levhalarda konu edilen bir başka sahne ise ziyafet (symposion) sahneleridir. Bu sahnelerin Yunan sanatına Doğu'dan girdiği düşünülmektedir ve buradaki figürler ve motifler de yine Doğu etkisindedir (Boardman, 2011, s.105-107).

Yine aynı şekilde Larisa'da kullanılan pişmiş toprak simalarda fok başı, aslan başı gibi figürlerin yanında dikkat çekici bir Gorgon başı yer alır (bu baş bir akrotere ait olarak da yorumlanmaktadır). Gorgon, Yeni-Hitit ve Asur kültürlerinde yer alan bir canavar tasviridir (Boardman, 2011, s.79). Bunların yanında lotus, palmet, rozet gibi pek çok bitkisel bezeme ögesi yine Larisa pişmiş toprak eserlerinde kullanılmış, Doğu'dan Yunan sanatına eklenmiş ancak üslup olarak Yunan etkileri gösteren öğelerdir.

Larisa'daki yapıları incelerken arkeolojik alanı üç mevkiye ayırmak doğru olacaktır. Bunlar akropol, nekropol ve kaledir. 20. yüzyılda yapılan araştırmalar ağırlıklı olarak akropol ve nekropol bölgesinde gerçekleştiği için kazı buluntularının tümü bu alanlardan elde edilmiştir.

Larisa akropolü ilk kez M.Ö. 500 civarlarında güçlü biçimde tahkim edilmiş, sekiz adet kuleyle donatılmıştır, Yunan öncesi dönemlere ait bir sur duvarı parçası da bulunmaktadır. M.Ö. 4. yüzyılın başlarında ise savunma duvarları bütünüyle yenilenmiş, akropolün yayıldığı alan genişletilmiş ve yeni kent surları inşa edilmiştir (Bean, 1995, 80-81). Bu genişleme yukarıda da belirtildiği gibi olasılıkla Spartalılar'ın Larisa'yı ele geçirmek için giriştikleri saldırılar bağlamında gerçekleşmiştir.

Akropoldeki yapıların temelleri ve toprak üstü duvar hatları birbiri içine geçmiş biçimde bulunmakta ve bugün karmaşık bir görüntü sergilemektedir (Şekil). Bunların arasında en dikkat çekenler tapınaklar ve saraylardır. Birkaç yapıım evresine sahip

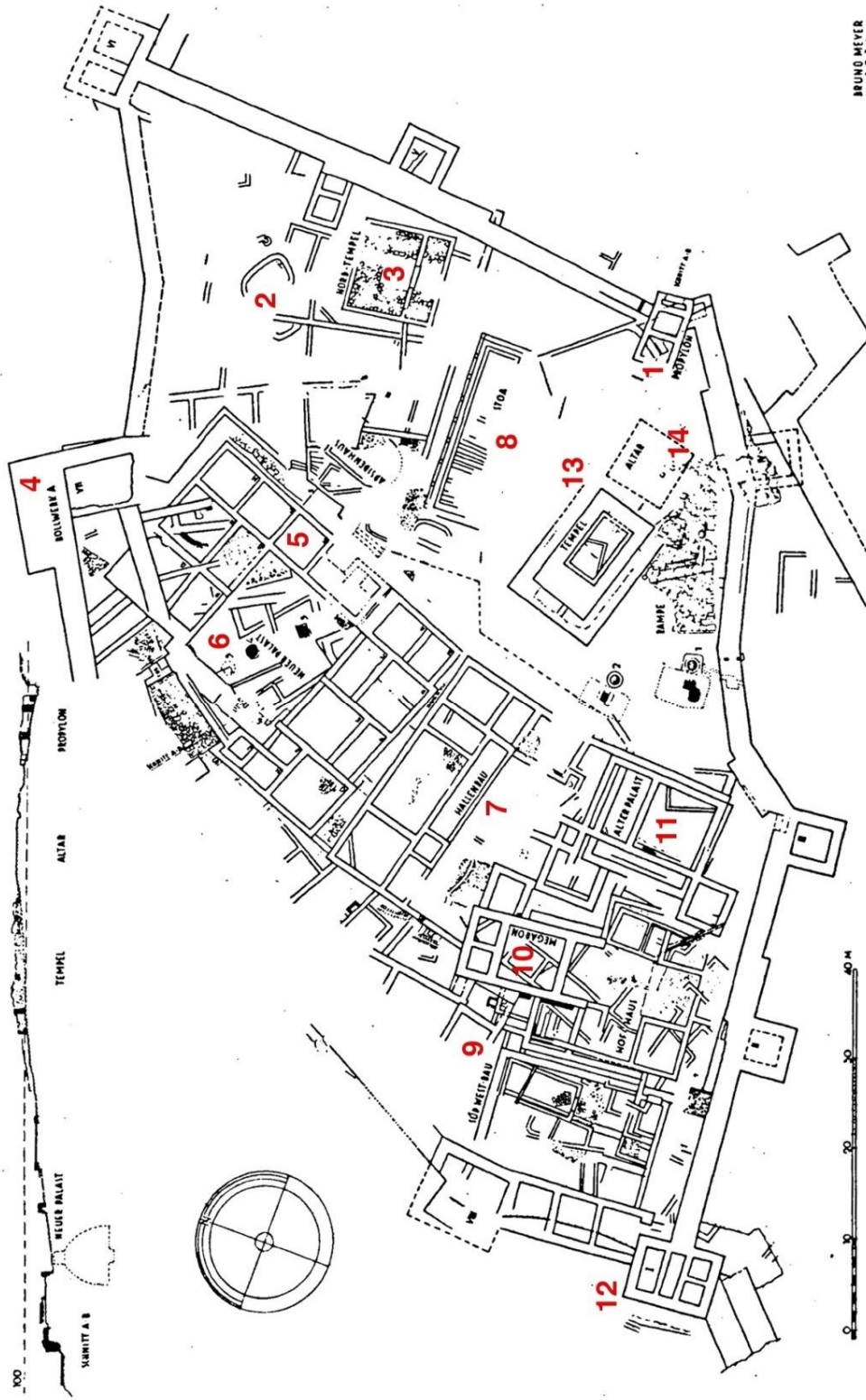
sarayları önceleri Yunan aristokratları ve tiranları, sonraları ise Pers yöneticileri kullanmıştır (Bean, 1995, s.81).

Saraylardan en erken tarihli olanı M.Ö. 6. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlenmiştir, fakat bu yapının planı tam olarak anlaşılamamıştır. M.Ö 550 yılı civarında bu sarayın üzerine yeni bir saray inşa edilmiştir. Hilani⁴ biçimde inşa edilidiği düşünülmektedir. Dikdörtgen ana bir mekan ve köşelerinde kare kuleler olduğu, bunların arasında da bir portiko yer aldığı ifade edilmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.26-27).

M.Ö. 6. yüzyılın sonunda, eski sarayın batısına kuzey-güney doğrultulu bir Megaron inşa edilmiştir. Bir ön ve bir ana odası ile onun arkasında eşit büyüklükte iki küçük kare odası bulunan Megaron 8.13x15.24 m. boyutlarındadır. M.Ö. 5. yüzyılda Megaron'un önünde yer alan avlunun doğu, batı ve güneyine yeni mekanlar eklenmiş ve önlerine sütunlar inşa edilmiştir.

M.Ö. 350 yıllarında akropolün kuzeyine Yeni Saray inşa edilmiştir. Kuzey ve güneyinde yan yana megaron tipinde ikişer mekan bulunan merkezi avlu, üç yandan sütunlar ile çevrili (peristyl) bir yapıdır. 36x26.7 metre boyutlarındaki sarayın düz çatı ile örtülü olduğu düşünülmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.164)(Şekil 2.3).

⁴ Hilani: Özellikle Orta Anadolu ve Suriye yöresinde sıklıkla görülen bir plan tipidir, yapının kolları kısa bir U seklindedir, kanatları arasında ise bir portiko bulunur.

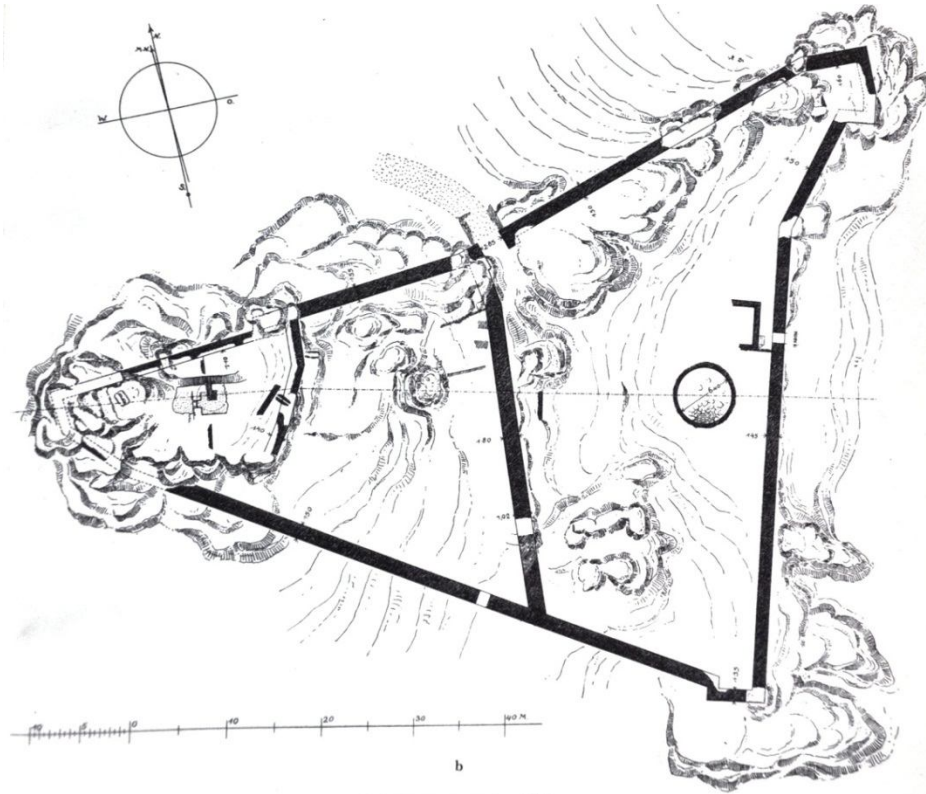

Şekil 2. 2: Larisa akropolünün planı (Boehlau-Schefold, 1940, s.216)

Akropolün doğusunda, eski Buruncuk köyünün üzerindeki yel değirmenlerinin kalıntıları yakınında nekropolün yoğun bir bölümü yer alır. Nekropol alanı kuzey yamacı boyunca devam eder. Burada yaklaşık 100 kadar mezar tespit edilmiştir, çoğu tümülüs şeklindedir. İki ya da üç sıra, çokgen örgülü alçak bir çevre duvarı inşa edilmiş ve üzerine koni biçiminde toprak yığılmıştır. Tepelerine ise yüksek bir taş dikildiği kabul edilmektedir. Ele geçen seramik parçalarına dayanılarak nekropolün yoğun kullanımı M.Ö. 6. yüzyıla tarihlenmiştir (Boehlau-Schefold, 1940, s.109).

Larisa'da su ihtiyacı kuyular ve sarnıçlar ile karşılanmıştır. Arazide çok sayıda irili ufaklı kuyu göze çarpmaktadır. Bunların bir kısmı akropolde, bir kısmı da eski köy ile nekropol alanındadır.

Akropolün doğusunda yaklaşık 180 m. yüksekliğindeki tepenin üzerinde Armin von Gerkan'ın⁵ krokisinden de bilinen üçgen planlı bir kale kalıntısı bulunmaktadır (Şekil 2.4).

Şekil 2. 3: Kale bölgesinin Armin von Gerkan tarafından çizilen krokisi (Boehlau-Schefold, 1940,s.211)

⁵ Armin von Gerkan: Mimarlık tarihçisi ve arkeolog. Alman Arkeoloji Üniversitesinin yürüttüğü Milet, Samos, Didyma, Priene kazılarında görev yapmıştır.

Kalenin bugünkü durumunda çokgen duvar örgüsü ayırt edilebilmekte ve genel hatlarıyla geç arkaik döneme tarihlenmektedir. Kalenin Larisa'ya saldıran Yunan göçmenlerince yapıldığı, kent ele geçirildikten sonra ise ona bağlı bir yerleşime dönüştüğü düşünülmektedir (Bean, 1995, 82). Son yıllarda yapılan yüzey araştırmalarında bu alanın noktasal savunmaya yönelik bir yapı olmasının yanında büyükçe bir yerleşim yerini korumak amacı ile inşa edildiği düşünülmektedir. Bu, kalenin eteklerinde teraslar üzerinde inşa edilmiş konut yapılarının izlerinden yola çıkarak yapılmış bir öneridir (Saner, 2011, 420).

3. KAZI VE ARAŞTIRMA TARİHİ

Larisa kazı ve araştırmalarının tarihi, süreçteki hukuksal/bürokratik içerikle paralel biçimde işlemiştir. Osmanlı Hükümeti ve daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin bir bilim olarak arkeolojiye, arkeolojik değer taşıyan eserlere, müzecilik kavramına nasıl yaklaştığı bu noktada önem kazanmaktadır. Eserleri değerlendirme ve koruma politikalarının hangi aşamalardan geçtiği de bir Osmanlı ve Cumhuriyet kazısı olan Larisa çalışmalarındaki işleyişi etkilemiştir. Bu işleyişi anlayabilmek için öncelikle Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki bürokratik arka plana baktıktan sonra Larisa'da nasıl bir yol izlendiğini incelemek yerinde olacaktır.

3.1 Bürokratik Arka Plan

Batı dünyasında günümüzden 500 yıl öncesine uzanan bir geçmişe sahip eski eser merakı ve arkeoloji, Osmanlı ortamına ancak 19. yüzyılda ulaşmıştır. Daha önce, 16. yüzyıldan itibaren Batılı gezginler, Osmanlı topraklarına gelerek arkeolojik alanları ziyaret etmişlerdir. Osmanlı zihniyetinde genellikle birer taş ocağından çok da farkı olmayan Yunan ve Roma dönemlerine ait çok sayıda kalıntı, Batılılaşma süreci ile birlikte farkındalık kazanan bir grup aydının dikkatini çekmiş, eski eserlere olan ilgi bu şekilde başlamıştır. Batılıların, Osmanlı topraklarından eski eserleri götürmelerine tepki göstermeye başlayan bu aydınlardan bazıları bir müze kurulması gereğini savunmuşlardır (Özdoğan, 2006, s.51).

Osmanlıların arkeolojiye ilgi duymaya başladıkları dönemde, yani özellikle 19. yüzyılda, Avrupa'da Yunan kültürüne karşı hayranlık "Grecism", yani "Yunancılık" kavramıyla özdeşdir. Batı dünyası, arkeolojik araştırmalarını özellikle bu kültürden kalan eserlere yoğunlaştırmış, Osmanlı aydın çevreleri de bunun Batılılaşma sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğunu düşünerek ilk arkeolojik çalışmaları bu yönde başlatmıştır (Özdoğan, 2006, s.31-32).

1846 yılına kadar Osmanlı Devleti'nde eski eserleri koruma ve toplama adına herhangi bir girişim gözlenmemiştir. 1846-47 yıllarında Tophane-i Amire Müşiri Fethi Ahmet Paşa, Aya İrini'de çeşitli yollarla ele geçmiş olan her türlü eski eseri

toplayıp depolamaya başlamıştır (Mumcu, 1969, s.65-66). Burada biriken koleksiyon Mecmuai Asar-ı Atika (M.A.A.) adıyla anılmaktadır. Ancak Osmanlı Devleti'nin tarihi eserlere karşı olan asıl ilgisi Abdülaziz'in Avrupa ziyaretinden hemen sonra başlamıştır. Sadrazam Ali Paşa'nın Mecmua-i Asar-ı Atika'nın adını Müze-i Hümayun olarak değiştirmesi, hem kurumun örgütlenişini hem de yapının içine yerleştirilecek koleksiyonlara ilişkin hukuksal düzenlemeleri etkileyecek bir girişim olmuştur (Shaw, 2004, s.102). Bu konudaki ilk resmi adımları ise Maarif Nazırı Safvet Paşa atmış ve yeni müzenin kurulması ile imparatorluğun çeşitli bölgelerine bir genelge göndererek bütün tarihi eserlerin dikkatle toplanarak başkente gönderilmesini istemiştir (Pasinli, 1992, s.148). Safvet Paşa görevlilerin başkente göndermeye karar verdikleri bir nesnenin durumunu, buluntu yerini ve bulunduğu yörede bu esere biçilen değeri kaydetmeleri gerektiğini belirtmiştir. Bunun ardından da bu nesnenin satın alınması, paketlenmesi ve başkentteki müze koleksiyonuna gönderilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Shaw, 2004, s.105).

Müzenin üstlendiği görevlerden biri de sahip olduğu koleksiyonların tam bir envanterini çıkarmak olmuştur. Müze müdürlüğüne getirilmiş olan ve Galatasaray Lisesi'nde öğretmenlik yapan E. Goold, müzedeki her nesnenin neyi temsil ettiğini ve olasılıkla hangi dönemde üretildiğini belirlemeye çalışmıştır (Shaw, 2004, s.107).

Goold'un ardından 1872 yılında Avusturyalı Trentzio, daha sonra da 1872-81 yılları arasında Anton Philip Dethier⁶ müze müdürlüğü yapmıştır. Dethier'nin ardından müze müdürlüğüne Osman Hamdi Bey uygun görülmüştür (Akurgal, 1992, s.30 (Cezar, 1971, s.188-302)).

Osman Hamdi Bey göreve başladığı sırada müzede 600-700 kadar eser mevcuttur ve ortam daha çok bir depoyu anımsatmaktadır. Osman Hamdi Bey bu eksikliği gidermek amacıyla müzecilik konularına yoğunlaşmıştır (Pasinli, 1992, s.149).

1842 yılından itibaren yabancılar tarafından sürdürülen kazıların yanında Osmanlı ekipleri de kazılar yapmaya başlamıştır. Osman Hamdi Bey, müzecilik çalışmalarını sürdürürken bir yandan da Nemrut kazılarını ve daha sonra da 1887-88'de Sayda kazılarını yürütmüştür. Sayda kazılarında çok sayıda özel lahtin ortaya çıkması, bir

⁶ A.Ph. Dethier: Alman kökenli olan Dethier, Berlin Üniversitesi'nde tarih, klasik dönem, filoloji, arkeoloji ve sanat tarihi alanlarında eğitim görmüş ve 1872-1880 arasında Müze-i Hümayun müdürlüğü yapmıştır.

depo konumunda olan Çinili Köşk'ün hemen karşısına yeni bir müze binasının inşa edilmesini beraberinde getirmiştir (Akurgal, 1992, s.31). Yeni inşa edilen müze Osmanlıların özellikle "klasik arkeoloji" olarak anılan Yunan-Roma arkeolojisini ve müzeciliği, Batılılaşma'nın ayrılmaz bir parçası olarak görmeleriyle şekil kazanmış, simgeleşmiştir (Özdoğan, 2006, s.52).

Osmanlı müzesinin Avrupa'daki büyük müzelerde olduğu gibi arkeolojik eserlerle doldurulması bir misyon olarak görülmüş, buna bağlı olarak öncelikle esere yönelik bir arkeoloji anlayışı geçerli olmuştur. Eserlerin toplanması, tanımlanması ve katalog hazırlanması bilimsel çalışmaların özünü oluşturmuştur. Ancak eserlerin yorumlanması ve bunlardan elde edilen bilginin kullanılması bu aşamalarda söz konusu olmamıştır (Özdoğan, 2006, s.31-32).

Osman Hamdi Bey'in akılcı yaklaşımı ve uygulamaları ile Osmanlı Devleti'nde arkeoloji sağlam temellere oturtulmuştur (Özdoğan, 2006, s.50-52). Onun müze müdürlüğü döneminde bir yandan eski eser koleksiyonunun bilimsel bir şekilde sınıflandırılmasına özen gösterilmiş, diğer yandan da yabancı arkeologların yardımıyla eser katalogları hazırlanmıştır (Pasinli, 1992, s.149).

Osman Hamdi Bey'in arkeoloji ve müzecilik anlayışı Cumhuriyet'in ilk yıllarında da devam etmiştir. Aziz Ogan ve Ethem Bey gibi aydınlar, Osman Hamdi Bey geleneğini, müzecilik ve arkeolojiye verilen önem bağlamında sürdürmüştür. Atatürk'ün Cumhuriyet için ön gördüğü düşünsel temel de bu çabalara yeni bir boyut katmıştır (Özdoğan, 2006, s.50-52).

Bir yandan arkeolojik girişimler ve müzecilik çalışmaları ilerlerken, bir yandan da ortaya çıkan eserlerin korunması adına hukuksal düzenlemeler yapılmaktaydı. Önceleri eski eserlerin hukuksal durumları fıkıh esaslarına göre kontrol edilmekteydi. Buna göre eski eserlerden "sahibi belli olmayan taşınabilir eşyalar" olarak söz edilmekteydi. Taşınmaz mallar için ise herhangi bir hüküm yoktu. Zaten her iki şekilde de, taşınır-taşınmaz mallar için, bir eski eser nitelemesi/tanımlaması yapılmamıştır. Taşınmaz eserler ya devlete, ya vakıflara ya da özel kişilere aittir ve ilgili arazilerde bulunan bu mallardan herkes faydalanabilmektedir. Bu durum, eserlerin tahrip edilmesine zemin hazırlar niteliktedir (Mumcu, 1969, s.66).

1869 yılına gelene kadar eski eserlerle ilgili Osmanlı kanunlarında bilinen sadece bir tane genel hüküm vardır. 1858 tarihli ceza kanunnamesinin, 133. maddesinde

“Hayrat-ı Şerife ve tezyinat-ı beldeden olan ebniye ve asar-ı mevzuay-ı hedm ve tahrib ve yahud bazı mahallerini kırıp rahnedar edenler...”⁷ ifadeleri yer almaktadır (Çal, 1990, s.12). Bunun dışında, eski eserlerle ilgili ilk hukuki düzenleme 1863 tarihinde yapılmıştır. Kazılara ilişkin bu düzenleme; “...bulunacak asar-ı atikada ikili olanlardan birer adedi Devlet-i Aliye Müzesi için alınacak. Birli olanları kendisine terk olunmak ve bir mahalle alamet ve yahut sair suretle vaz’ olunmuş asar-ı atika merkur olduğu mahalden ihraç olunmamak...”⁸ ifadelerini içerir. Kazı izni isteyen kişilere bu emirnamedeki şartlar doğrultusunda izin verileceği belirtilmiştir (Çal, 1990, s.12). Bu iki kanun maddesi dışında eski eserlerin korunması adına özel bir düzenleme yapılmamıştır.

1868 yılında Aydın Valiliğine atanan İzmirli hekim İsmail Paşa Sadaret’e (Sadrazamlık) bir yazı yollayarak, kazılar için araştırma izni isteyenlerin, masrafları kendileri tarafından karşılanmak üzere yanlarında bir memurun görevlendirilmesini, araştırmalarda çıkan eserlerin ikili olanların biriyle yetinilmeyerek, yarısı, üçte biri ya da dörtte birinin müze için alınmasını ve Avrupalıların ruhsatsız kazı yapmalarının yasaklanmasını talep etmiştir (Karaduman, 2004, s.77). Bu yazı daha sonra geçerli olacak nizamnameye bir temel oluşturmuştur ve 13 Şubat 1869’da ilk Asar-ı Atika Nizamnamesi hazırlanmıştır. Bu nizamname ile eski eserler üzerinde fıkıh hükümleri artık işlememektedir. (Mumcu, 1969, s.66). Bu nizamname bir tezkere niteliğindedir ve yedi maddeden oluşmaktadır. Maddelerden ilkinde göre Osmanlı topraklarında “antika” aramak isteyen kimselerin bundan böyle Maarif Nezareti’nden izin almaları şart koşulmuştur; ikinci maddede devlet tarafından kazı izni verilen kimselerin buldukları antikaları yurtdışına çıkaramayacakları ancak istedikleri kişilere satabilecekleri belirtilir; üçüncü madde bir kimsenin mülkünde bulunan eserlerin o mülk sahibinin malı olduğunu belirtmektedir; dördüncü madde ikinci maddede belirtilen yurt dışına çıkarılma yasağına bir istisna koyarak “her nevi atik meskukatın harice gönderilmesi sürati ittihaz olunacak memnuniyetden müstesna tutulacaktır”⁹ ifadesini taşımaktadır; beşinci madde antika aramak için verilecek iznin yalnızca yeraltındaki eserler için geçerli olduğunu belirtmekte, yer

⁷ Kutsal ve anıtsal yapıları tahrib edenlere ceza verileceği ifade edilmektedir.

⁸“... bulunacak eski eserlerden iki tane olanlardan birinin imparatorluk müzesine alınacağı, tek olanların kişiye bırakılacağı, eserlerin bulundukları yerden götürülemeyeceği...” şeklinde ifadeler yer almaktadır.

⁹ Yurtdışına gönderilmesi yasak olduğu belirtilen maddeye bir istisna olarak sikkelerin yurtdışına çıkarılmasına izin verilmiştir.

üstünde olanların alınmasını yasaklamaktadır; altıncı maddede yabancı bir devlet antika aramak için başvurursa buna sadece Padişah'ın izin vereceği belirtilmiştir, son maddede ise bir yerde antika bulunduğu tespit edilirse bunu bulan kişilere çıkarmaları için gerekli ücret ve masrafların verileceği belirtilmiştir (Mumcu, 1969, s.69).

1872 yılında müze müdürlüğüne getirilen Dethier'nin yaptığı işlerden ilki yeni bir nizamname hazırlamak olmuştur (Shaw, 2004, s.109). Yeni nizamname ilk bakışta Osmanlı Devleti'nin haklarını koruyor gibi görünmesine rağmen özünde uzun yıllardır gelişi güzel uygulamalarla ve ancak zaman zaman engellenebilmiş olan, tarihi eserlerin ülke dışına çıkarılmasını yasallaştırmıştır (Shaw, 2004, s.110). Nizamnamenin maddelerinden birinde kazıdan çıkan eserlerin üçte birinin kazıyı yapana, üçte birinin devlete, üçte birinin ise toprak sahibine kaldığı ve kazıyı yapanın kendi payına düşen kısmı yurtdışına çıkarabileceği belirtilmektedir (Çal, 1990,s.14).

1869 tarihli bir önceki tezkere, tarihi eserlerin devlet tarafından korunmasına yönelik, devlet görevlilerince uygulanması gereken yöntemlere ağırlık vermektedir; 1874'te çıkan nizamname ise yabancılara yöneliktir. Bu nizamname Müze-i Hümayun'un kurulması ile ilgili olarak yayımlanan eski tezkere yetersiz kaldığından dolayı ve imparatorluk dahilinde çeşitli ülkelerden bazı kişiler, "korunması gereken nadide eserleri" topladıkları için hazırlanmıştır (Shaw, 2004, s.110).

1874 nizamnamesi, eski zamanlardan kalan her türlü sanat ürününü "eski eser" olarak tanımlar ve ikiye ayırır: "*Asar-ı Atika iki nevidir. Nev-i evvel meskukat, nev-i sani kabil-i nakl olan veyahut olmayan eşya-yı sairedir*"¹⁰ (Asar-ı Atika Nizamnamesi, İstanbul Asır Matbaası 1322/1874 s.2). Burada; imparatorluk tarihinde ilk kez madeni paralar tarihi eser sayılmış, para ya da maden olarak değerli kabul edilmek yerine tarihsel olarak değer yüklenmiştir. Diğer eserler ise nakledilebilen veya nakledilemeyen eserler olarak tanımlanır. Nakledilebilir nitelikteyse alınıp yurtdışına götürülebilir, yoksa (taşınmazsa) devlete aittir (Shaw, 2004, s.111-112).

1884'te yeni bir nizamname çıkarılmış ve bu nizamnameyle, eski nizamnamenin boşlukları büyük ölçüde giderilmeye çalışılmıştır. Bunun, örneğin Bergama'da olduğu gibi yabancılara eserleri yurtdışına götürmesine tepki olarak hazırlandığı düşünülmektedir. "*Avrupa'da eski eser araştırmacıları, meydana çıkardıkları her*

¹⁰ Asar-ı Atika iki çeşittir. Madeni paralar ve taşınabilir eşyalar ya da taşınamaz eşyalardır.

nevi eski eserin yalnız alçıdan yapılmış birer kopyasını alarak asıllarını mahalli müzelerde bırakıyor (...) bu işlem dışında bir yola gidilmesinin memleketimizdeki bir takım eski eserlerin dışarıya çıkması sonucunu vereceği, onun için bundan böyle Türkiye’de arkeolojik kazı yapmak isteyenlere bulacakları eserlerin yalnız bir kopyasının verilmesi ve asıllarının Müze-i Hümayun’a konması şartıyla ruhsat verilmesi esasına dayanacak bir tüzüğün elde bulunması (gerekir)” (Shaw, 2004, s.144-145).

Bu düzenleme ile tarihi eserlerin sanatsal ya da kültürel değerinin yanında siyasi öneminin de üzerinde durulduğu görülmektedir. Artık tarihi eserlerin korunmasında daha denetimli bir yaklaşım söz konusudur. (Shaw, 2004, s.145).

1874 nizamnamesinde tarihi eser tanımı net bir biçimde ifade edilmemiştir. 1884’te ise bunun aksine net bir tanımlama yapılmıştır. Buna göre; *“Osmanlı topraklarında daha önce yaşamış halklardan kalan tüm sanat ürünleri, altın ve gümüş eserler; madeni paralar; açıklayıcı yazılarla birlikte yontularak işlenmiş işaretler, oyma resimler, süslemeler; taş, kil ve çeşitli araçlarla yapılmış nesneler ve kaplar; silahlar; aletler; idoller; yüzük taşları; tapınaklar ve saraylar ve eski oyun alanları, tiyatrolar, kaleler, köprüler ve su kemerleri, insan kalıntıları, gömülü nesneler, incelenmeye değer nesneler, incelenmeye değer nitelikte tepeler, anıt mezarlar, dikili taşlar; hatıra eşyaları, eski binalar, heykeller ve yontularak işlenmiş her türlü taş tarihi eserdir” (Shaw, 2004, s.145).*

Yukarıdaki tanımlama tarihi eserleri kabaca beş grupta toplar;

1-Madeni paralar ya da benzeri eserler gibi kendi içinde maddi değer taşıyan nesneler,

2-Çeşitli malzemelerden yontularak yapılmış, yazılı ifade ya da şekiller içeren nesneler,

3-Kapalı ya da açık mimari mekanlar,

4-İnsan kalıntıları ve mezarlıklar gibi bilinçli olarak gömülmüş nesneler,

5-Anıt olarak yerleştirilmiş dikili taşlar ve heykeller.

Nizamname, göllerde, nehirlerde, derelerde ve çaylarda ortaya çıkan, herhangi bir şekilde bulunmuş veya kazılar sırasında yer altından çıkarılmış olan her türlü tarihi eserin devlete ait olduğunu belirterek, bunların alınıp götürülmesi veya bunlara zarar verilmesini yasa ihlali olarak niteler (Shaw, 2004, s.146).

1874 nizamnamesinde kazıyı yapan kişi kazı yapılan toprağın mülkiyetine de sahip olabiliyor, aynı zamanda buradan çıkan eserlere de el koyabiliyordu. Ancak 1884 nizamnamesinde toprağın yüzeyinden çok alt tabakalarına öncelik vermektedir. Devlet ilke olarak tüm arkeolojik nesnelere sahip olduğundan bu nesneler özel arazide bulunsa bile bu topraklar devlete ait sayılacaktır (Shaw, 2004, s.147-148).

Yeni nizamnameye göre, devlet mülkiyet hakkından açıkça feragat etmedikçe, hiç kimse izin almadan tarihi bir eserin sahibi olamayacaktır. Müze-i Hümayun'un onayı olmadan hiçbir tarihi eser ülkeden çıkarılamayacaktır; bunun engellenmesi için gereken şartlar nizamnamede sıralanır. Bunun yanında kazıyı yapanlar kişiler ve müzeden bir temsilci, buluntuları iki ayrı deftere kaydedecektir; eserlerin kayda geçirilmeksizin alıkoyulmalarını engellemek amacıyla bu defterlerin her gün güncelleştirilip imzalanması zorunlu tutulmuştur (Shaw, 2004, s.148). Osmanlıların hukuksal düzenlemeleri üzerindeki Alman etkisinin bir yansıması olduğu düşünülen bir uygulamaya göre 1884 nizamnamesinin onuncu maddesi uyarınca kazı izni için yapılacak başvurunun ilk adımının, kazı yapılacak alanının bir haritasının çıkarılıp sınırlarını belirlemek olduğu vurgulanmaktadır (Shaw, 2004, s.148). Kazı izninin çıkarılabilmesi için bir önkoşul olarak harita bundan sonraki kazılarda kullanılacaktır.

Bu nizamname Osmanlı'da arkeolojik zenginlikler konusunda belli bir bilinçlenme düzeyini yansıtmaktadır. Ancak nizamnamenin uygulanmasında büyük güçlüklerle karşılaşılır. Yukarıda da belirtilmiş olan, kazı izni için yerine getirilmesi gereken koşullar uygulanır; ancak tarihi eserlerin Müze-i Hümayun'a verilmesi için oluşturulan düzenlemeler çoğunlukla işlemez ve bürokratlar çoğu durumda, arkeolojik alanlardan çıkarılan tarihi eserlerin kayıtlara geçirilmeden ülke dışına çıkarılmaları için çeşitli yollar bulurlar (Shaw, 2004, s.155).

Hükümet 1906 yılında çıkarmayı planladığı yeni bir nizamnamenin hazırlığını yaparken, 1905 yılının sonlarında daha önceden yabancılara verilmiş her türlü izin belgesini iptal ettiğini duyuran bir tezkere yayımlar. Yazıda, *“Müze-i Hümayun nizamnamesinin bazı maddeleri, özellikle kazıya dair olan madde, Müze-i Hümayun'un koleksiyonlarının zenginleştirilmesi ve çıkarlarının korunması açısından yetersiz bulunmuştur. Gerekli değişiklikleri içeren bir tasarının hazırlanmasına ve yeni nizamnamenin yürürlüğe konmasına kadar geçecek süre içinde, gerek yabancı gerek Devlet-i Aliye uyuğu hiç kimseye yeniden kazı*

ruhsatnamesi verilmemesi lüzumu müze müdüriyetince bildirilir” denilmektedir (Shaw, 2004, s.164-165).

1906 Asarı Atika Nizamnamesi 23 Nisan 1906’da çıkarılır. Burada öncelikle, tarihi eser tanımı yerine tarihi eserlerin denetimine ilişkin sorunlara yer verilmiştir. Dolayısıyla o tarihe kadar açıkça belirtilmemiş olan, hükümlerin uygulanmasını sağlayacak düzenlemeleri, hükümlerin varlık nedeni olan olguların önüne geçirir. Nizamnamede, müze müdürü, yardımcısı ve iki müze bekçisinden oluşan merkezi bir komisyon kurulması öngörülür. Ayrıca Maarif Nezareti’ne bağlı yerel yöneticilerin yerel müzelerden sorumlu olmaları kararlaştırılır; yerel yöneticiler bölgelerindeki arkeolojik etkinlikleri denetleyecek ve merkezi komisyona bilgi iletecektir. Böylelikle yeni nizamnamede, daha önceden eksik olan bir yönetim ve uygulama düzenlemesi de kurulmuş olur (Shaw, 2004, s.168).

Nizamname, öncekilere göre eserlerin mülkiyetinin kime ait olacağını çok daha net biçimde belirlemiştir. Bir zamanlar Osmanlı yönetimindeki topraklarda yaşamış halkların sanat eserlerinin, bilgi birikimlerinin, becerilerinin ve edebiyatlarının kanıtı olan her şey istisnasız sanat eseri kabul edilmektedir. Ayrıca devlet arazi ve mülklerinde veya özel kişi ya da grupların özel mülklerinde var olduğu bilinen ya da ortaya çıkarılan tüm tarihi eserlerin mülkiyetinin de yine Osmanlı Devleti’ne ait olduğu belirtilir. Bu tür nesneleri bulma, toplama, müzelere yerleştirme ve koruma yetkisinin de yalnızca devlete ait olduğu vurgulanır. Ayrıca bunlara İslam eserleri de dahil edilmiştir (Shaw, 2004, s.168-169).

Bu nizamnamede tarihi eser tanımını oldukça kapsamlı yapılmıştır. Camiler, imaretler ve dini binalar, kullanılmayan tapınaklar ve sinagoglar, kiliseler, manastırlar, iş hanları, kaleler, kuleler, şehir surları, evler, tiyatrolar, köprüler, at meydanları, arenalar, amfitiyatrolar, hamamlar, duvarlı ya da duvarsız kuyular, sarnıçlar, yollar, dikili taşlar, su kemerleri, höyükler, bazılarının dış yüzeylerine görünür motifler oyulmuş mezar odaları, her çeşit malzeme ile yapılmış yazıtlı ya da yazıtsız lahitler, direkler (sütunlar), sandukalar, boyalı ya da süslü imgeler veya kabartmalar, mezar taşları, anıt olarak dikilmiş taşlar ve direklere (sütunlara) monte edilmiş taş anıtlar, heykeller, heykelcikler, kilden küçük heykeller, üzerinde yazıt ve kabartma bulunan ya da bulunmayan çeşmeler, deri ve papirüs, parşömen, işlenmiş çakmak taşları ve silahlar, mekanizmalar ve her türlü malzemeye yapılmış aletler, vazolar, ölçme araçları, süslemeler, yüzükler, mücevherat, kilden yapılmış bokböceği

(scarabaeus) modelleri, ağırlıklar, su kapları, madalyonlar, kalıplar, oyularak işlenmiş taşlar, ahşap oyma eserler, kakmalı eserler, fildişi ve kemikten yapılmış nesneler tarihi eser sınıfına dahildir. Eski yapıların duvarları, harabeleri ve binaların yıkılmış kısımları, eski nesnelerin kırık parçaları, etrafa saçılmış tuğlalar, taşlar ve cam, kırık ahşap ve seramik parçalar da 1906 nizamnamesine göre tarihi eserdir (Shaw, 2004, s.169-170).

Bu nizamname ile eserlerin yurtdışına çıkarılmasının önlenmesi beklenirken nizamnameye aykırı uygulamalar gecikmeden başlamış ve eserler yine, hükümetlere tanınan ayrıcalıklar yoluyla yurtdışına çıkarılmaya devam etmiştir (Shaw, 2004, s.172).

1906 Nizamnamesi 70 yıl boyunca geçerliliğini korumuştur. Bunun dışında, 1912 yılında yürürlüğe giren Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi, Asarı Atika Nizamnamelerinde taşınmaz eserlerle ilgili hükümlerin yetersizliği sebebiyle hazırlanmıştır ve yalnızca taşınmaz eserlerle ilgili düzenlemeleri içermektedir. Bu nizamname de 1936 yılına dek geçerliliğini korumuştur. Ayrıca daha sonra buna bağlı iki yasal düzenleme daha çıkarılmıştır (Madran, 2002, s.72-73).

1921 yılında Ethem Bey yeni bir Asar-ı Atika Nizamnamesi tasarısı hazırlamıştır. Bu tasarının en önemli maddelerinden biri uyarınca kazı sonucunda çıkarılan eserler “... *Hükümet-i Osmaniye'nin malı olmakla birlikte hafriyat icra edecek efrat ve heyet-i ilmiye adına medar-ı teşvik edilecek netaic-i fenniyyeye nazaran Asar-ı Atika Emanetinin göstereceği lüzum ve nispet dairesinde Maarif Nezareti tarafından bir müsaade-i mahsusa olarak hafire bir hisse va'z olunacaktır... Erbab-ı fenniyeden naşı hisse ifrazı mümkün olmadığı takdirde zuhur iden asardan hissesine düşecek kısım yerine hafire mütenasib bir ikramiye verilecektir...*” . Bu ifadeye göre kazıyı yapan kişi kendi payına düşen eserleri yurtdışına çıkarabilecektir (Çal, 1990, s.18-19). Ancak bu yalnızca bir tasarı olarak kalmıştır.

“Eski Eserleri Koruma Encümeni” olarak da bilinen “İstanbul Asar-ı Atika Encümen-i Daimisi” taşınmaz eski eserler karşısında müzenin yetersiz kalması nedeniyle ve müze personelinin, müze işleri ile daha çok ilgilenebilmesini sağlamak amacıyla ayrı bir komisyon oluşturulması için Halil Ethem Bey’in girişimleri ile kurulmuştur ve Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar görev yapmıştır (Madran, 2002, s.75-76).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde Büyük Millet Meclisi çıkardığı kanunla Osmanlı İmparatorluğu döneminde korumaya yönelik görev yapan kurumlara da yer vermiştir. 1920 yılında” Türk Asarı Atıkaşı Müdürlüğü” kurulmuştur ve bir yıl sonra “Hars Müdürlüğü” adını almıştır. Kurumun temel görevleri eski eserleri korumak, denetlemek, kütüphaneleri korumak, tarihi anıtları belirlemek ve Türk etnografyasına ait belgeleri toplamaktır (Madran, 2002, s.96).

Kurtuluş Savaşı sırasında eski eserleri korumaya yönelik çalışmalar durgunluk gösterse de savaşın ardından Atatürk’ün arkeolojiye verdiği önem dolayısıyla eski eserlerin korunması ve toplanmasına özen gösterilmiş ve devlet teşkilatını uyaran tebliğler çıkarılmıştır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında da arkeolojik kazı çalışmaları yürütülmüş ve müzeler kurulmaya başlanmıştır. Bunların yanında yapılan bu çalışmaları ve araştırmaları destekleyici kurumlar oluşturulmuş ve bu alanda çalışacak iyi yetiştirilmiş uzmanların eğitime katkı sağlanmıştır. Atatürk’ün kurduğu Türk Tarih Kurumu başta olmak üzere, İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü ve halkevleri de bu eğitimi destekleyici kurumlar olmuştur (Özdoğan, 2011, s.166-167).

Her ne kadar nizamnamelerde istisnalar yapılsa, uygulamalarda eksiklikler de olsa süreç incelendiğinde Osmanlı’nın ve Türkiye Cumhuriyeti’nin tarihi eserlere, arkeoloji ve sanat tarihine bakışında köklü değişiklikler, eserleri koruma ve sergileme bilincinin olumlu yönde ve büyük ölçüde geliştiği somut bir şekilde gözlemlenir.

Bu nizamnameler sayesinde arkeoloji politikasının sağlam temellere oturtulduğu ve eserlerin korunduğu izlenimi alınsa da, bu uygulamalar doğrudan arkeolojiyi geliştirmek adına değil, Avrupalıların eski eser toplama ve arkeoloji adı altında bir yandan da casusluk yapmalarına tepki olarak sıkı bir denetim mekanizması geliştirme amacı taşımıştır (Özdoğan, 2006, s.31). Osmanlı devletinde ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında bürokratik uygulamalar eserlerin korunması adına olumlu sonuçlar vererek çağdaş bir eksenle ilerlese de sonradan giderek “yasakçı” ve tepkiye dayalı bir hal almıştır. Geliştirici olmaktan çok, sınırlayıcı, sıkı bir denetim getirmeye yönelmiştir (Özdoğan, 2006, s.59).

3.2 Larisa Kazıları

Larisa kazı ve araştırmaları, hazırlıklar ve kazı sonrası çalışmalar 1900’lü yılların başından 1940’ların ortalarına kadar zaman zaman kesintilerle sürmüştür. 1940’lardaki yayınların ardından neredeyse unutulmuş kent 2010 yılında yeniden araştırılmaya başlanmıştır¹¹. Kent ve kazılar hakkında kapsamlı bilgiler, kazıları yürüten Uppsala Üniversitesi’nde arkeoloji profesörü olan İsveçli Lennart Kjellberg ile arkeolog ve aynı zamanda Kassel’de müze küratörü olan Alman Johannes Boehlau tarafından yayına hazırlanan üç ciltlik “Larisa am Hermos” adlı yayından öğrenilmektedir. Ayrıca Başbakanlık Osmanlı Arşivleri ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi’nin arşivlerinde yer alan mektup ve yazışmalar, kentin kazı ve araştırılma sürecinde ne gibi aşamalardan geçtiği, ne gibi uygulamalar yapıldığı ve en önemlisi Osmanlı bürokrasisi çerçevesinde arkeolojik bir kazının nasıl gerçekleştiğine dair aydınlatıcı bilgiler sağlamaktadır.

İzmir iline bağlı, Menemen ilçesinde, Buruncuk köyünün (bugün -2013- Buruncuk Mahallesi) doğusundaki tepede yer alan ve Larisa olarak bilinen yerleşmede ilk arazi çalışmaları 1902 yılında başlamıştır. Bunu takiben 1932 yılında, 1902 çalışmasının devamı niteliğinde ikinci bir araştırma ve kazı çalışması yapılmıştır. Yazışmalarda 1933 yılı çalışmasından bir yüzey araştırması olarak söz edilmektedir. Larisa’daki en son kazılar ise 1934 yılında yapılmıştır.

Larisa kazıları, bir Alman-İsveç ortak girişimidir. Kazıların ardından 1940, 1941 ve 1942 yıllarında, üç ciltlik “Larisa am Hermos” isimli bir yayın yapılmıştır. Yayının ilk cildi Boehlau ve Kjellberg’in ardından Larisa kazılarını yöneten Alman arkeolog Karl Schefold tarafından yazılmıştır; Larisa’nın coğrafyası ve tarihi ile ilgili bilgileri içermesinin yanında, burada tespit edilen yapılar ve mimari buluntular, özellikle de taş eserler hakkında detaylı bilgiler barındırır.

İkinci cilt tamamen pişmiş toprak mimari levhalar üzerinedir. Bu cilt, görevi Lennart Kjellberg’den devralarak pişmiş toprak levhalar üzerine ayrıntılı çalışmalar yapan İsveçli arkeolog Åke Åkerström tarafından yayına hazırlanmıştır.

¹¹ 2010 yılından itibaren İTÜ Mimarlık Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Turgut Saner başkanlığında yüzey araştırmaları yapılmaya başlanmıştır. Çalışmalar sürmektedir.

Üçüncü ciltte ise küçük buluntular (seramik, çanak-çömlek, figürin vb.) detaylıca ele alınarak tarihleme ve gruplama çalışmaları yapılmıştır.

1934 yılındaki son kazı ve devamında, 1940’larda çıkan yayınların ardından, 2001 yılına değin Larisa ile ilgili herhangi bir arazi çalışması yapılmamıştır. Prof. Dr. Armağan Erkanal tarafından 2001 ve 2003 yıllarında yürütölen Aiolis bölgesi yüzey araştırmalarında Larisa’nın adı geçse de bu çalışmalar doğrudan Larisa’ya yönelik değildir. Alanı ziyaret etme niteliğindeki bu iki yüzey araştırmasının dışında 2010 yılına kadar resmi olarak hiçbir arazi çalışması yapılmamıştır.

Daha önce de belirtildiğı gibi Larisa ile ilgili arşivlerdeki yazışma ve mektuplar ışığında kentin kazı ve araştırma tarihçesi hakkında çeşitli bilgilere ulaşılabilir. Bu yazışmalar, kazı ve araştırmaların bürokratik çerçevede ne gibi aşamalardan geçtiğı, kazılarda ne gibi çalışmalar yapıldığı, Osmanlı Hükümeti’nin arkeolojik kazılara nasıl yaklaştığı hakkında aydınlatıcı bilgiler içermektedir.

3.2.1 Larisa ile ilgili ilk çalışmalar, 1900’lerin başları

Kjellberg Yunan sanatının arkaik dönemi ile özellikle ilgilenmektedir ve bu sanatın kökenlerinin Anadolu’dan geldiğine dair bir görüşü vardır. Bu hipotezini savunmak için de bazı kazılar yapmayı planlamıştır. 1900 yılında, Kjellberg, Boeblau ile birlikte kapsamlı bir ön araştırma yapmıştır (Hellström, 2003, s.237). Üç ay süren bir seyahat ile önce Lesbos Adası’nda gözlemler yapmış, ardından Anadolu’nun batı kıyılarında ve İzmir civarlarında Kolophon, Lebedos, Erythrai, Klazomenai, Eski İzmir, Neonteikhos ve Larisa’yı ziyaret etmiştir. İsveç kralı II. Oscar ve bir grup İsveçli bağışçının desteğıyle seyahat masrafları karşılanmıştır. Aynı sene yayımlanan rapor¹² bu seyahatlerin sonuçlarını içermektedir.

Araştırma gezilerinin sonucunda kazı için Buruncuk köyündeki tepe yerleşimi seçilmiştir (Hellström, 2003, s.238). Bu bölgede araştırmacılar için öncelikle dikkat

¹²Kjellberg, araştırma seyahatinin ardından “Ber ättelse om en i vetenskapligt syfte till Lesbos och Mindre Asiens vestra kust Mars-Maj 1900 utförd resa Uppsala 1900” isimli bir rapor yayımlamıştır.

eken, erken Yunan dönemi ve “Bucchero¹³” keramiklerinin yoğunluğu olmuştur (Boehlau-Schefold, 1940, s.IX).

Bu seyahatlerin ardından, 4 Ocak 1900’de, Boehlau, İstanbul Müzesi müdürüne bir mektup yazarak, Anadolu kıyılarında yaptıkları araştırmalar sırasında bir nekropol alanı keşfettiklerini ve tam yerini tespit edebilmek için sondaj yapmaları gerektiğini ifade ederek, bunun için izin talep etmiştir (**Belge 1:İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 20**). Bir yandan da olasılıkla müze ile iyi ilişkiler kurmak amacıyla, Boehlau, mzeeye 18 Ocak tarihinde bir başka mektup yazarak, Koldewey ve Puchstein’ın Sicilya’daki Yunan mimarisi hakkında yaptıkları çalışmanın yaynını müzenin kütüphanesine armağan etmek istediğini, eğer kitap müzede mevcutsa, başka eksiklik veya sorunlar varsa gidermek istediğini belirtmiştir (**Belge 2: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.14, D.85, Belge 5**).

Kazı için izin başvurusu Boehlau adına yapılmış ancak sunulan n raporu Kjellberg hazırlamıştır (Hellström, 2003, s.239). Geçici olarak İzmir’de ikamet eden Boehlau, İzmir’deki Alman Konsolosluğu’na, Aydın ili Menemen ilçesine bağlı, Buruncuk köyünde yer alan Larisa’da araştırma ve kazı yapmak istediğine dair bir dilekçe vermiştir.

1900 yılı Mayıs ayında, Karşıyaka Belediye Dairesi fahri mühendisi olan Evangelos Mimaroglu tarafından Larisa ve yakın çevresinin bir haritası (şekil 3.1) izilerek yazıya eklenmiş ve dilekçe Aydın Vilayet Meclisi’nde görüşülmesi amacıyla gönderilmiştir (**Belge 3:BOA,MF.MKT 521/50,1-2**). 1884 nizamnamesinde yeni eklenen bir kurala göre kazı yapacak kişiler öncelikle kazı yapılacak araziye tanımlayan bir harita çıkarmak ve bunu izin dilekçelerine eklemek zorundadırlar. Larisa kazılarında da bu kuralın uygulandığı görülmektedir.

¹³ Bucchero Seramiği: Siyah keramik. Etruria’da M.. 7. yüzyıl ortalarından M.. 5. yüzyıl başına kadar çok üretilmiştir. Bucchero aslında Batı Anadolu’da da kullanılan özel bir kil çeşididir. İnce hamurlu, koyu renkli, değişik biçimli, çeşitli bezekli ve bazen de kabartmalı yapılmıştır.

Şekil 3. 1: Evangelos Mimaroglu tarafından çizilen Larisa ve çevresinin haritası (BOA, MF.MKT 521/50, 1-2)

Evangelos Mimaroglu'nun çizdiği harita Osmanlıca ve Almancadır. Tek paftada iki ayrı ölçekte hazırlanmıştır. Büyük haritada “Larisa” olarak tanımlanan bölgenin, ortasından Buruncuk Çayı ve “Menemen Şosesi” geçmekte, merkezinde ise Buruncuk köyü yer almaktadır. Bölge, Dumanlı Dağ'dan (antik Sardene) başlayarak Gediz Ovası'na uzanan yükseltilerin eteklerinde, Buruncuk Çayı'nın iki tarafında birer kilometre mesafeyle sınırlanan, toplam yüzölçümü yaklaşık 9.5 km² olan bir alandır. Haritanın sol üst köşesinde, küçük boyutlu daha genel bir haritada ise Larisa'nın bölgedeki konumu belirtilmiştir; kuzeyde Türkeli, kuzeybatıda Sardis, doğuda Yanıkköy ve Hamidiye, güneyde Gediz Irmağı ve Menemen, batıda ise Ulupınar ve Foça'nın çevrelediği bir coğrafya gösterilmiştir.

Boehlau, 8 Haziran 1900 tarihinde müze müdürünü bilgilendirmek amacıyla bir başka yazı daha yazarak, Kjellberg ile yaptığı araştırmaların ardından Larisa'yı seçerek burada kazı yapmayı uygun bulduklarını belirtmiş, Kjellberg'in rahatsızlığı sebebiyle Almanya'ya dönmek zorunda kaldıkları için izin dilekçesini bizzat sunamadığını, ancak bu isteğini Alman Elçiliği vasıtası ile Aydın Vilayeti'ne gönderdiğini bildirmiştir (**Belge 4: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 50**). Müze müdürüne şahsen yazdığı bu mektupla hem onu bilgilendirmek istemiş, hem de yasal/bürokratik sorunları çözmek için yardım ve destek istemiştir.

7 Haziran 1900'de de Aydın Vilayeti'nden Müze-i Hümayun'a gönderilen yazıda, Boehlau'nun dilekçesi konu edilmiş ve harita doğrultusunda kazının şartları belirtilmiştir (**Belge 5: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, K.31/1, 1899/1857**). Aydın Valisi Kamil b. Salih, Maarif Nezareti'ne 9-11 Haziran 1900 tarihinde bir yazı yazarak, Boehlau'nun Larisa olarak adlandırılan yerde kazı yapması için bir sakınca olmadığını belirtmiştir (**Belge 6: BOA, MF.MKT 521/50, 5**). Aynı şekilde 27-30 Haziran 1900 tarihinde Müze-i Hümayun'a gelen bir başka yazıda da, Boehlau'nun izin talebi üzerine yapılan inceleme sonucunda kazı için herhangi bir engel bulunmadığının anlaşılmış olduğu belirtilmiş, gerekli koşulların yerine getirilmesiyle, gereken ücretler yatırıldıktan sonra kazı izni için gerekenlerin yapılması bildirilmiştir (**Belge 7: BOA MF.MKT 521/50,7**). Halil Ethem Bey 30 Haziran 1900 tarihinde, Aydın Vilayeti'nden gelen, Boehlau'ya verilecek izin için yapılması gerekenlerin belirtildiği yazıyı Maarif Nezareti'ne havale etmiştir (**Belge 8: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, K.31/1, D.1899/1857**).

Üzerinde, 2 Temmuz-11,12,16 Ağustos 1900 tarihlerinin mühürlü olduğu bir belgede ise Boehlau'nun izin talebinin görüşülmek üzere Maarif Nezareti'ne geldiği, kendisine bir yıl süre ile izin verilmesinin uygun bulunduğu belirtilmiştir (**Belge 9: BOA MF.MKT. 521/50, 7**). Maarif Nezareti'nden gönderilen 18-26 Ağustos 1900 tarihli yazıda Boehlau'ya verilen kazı izni dilekçesi müzeden Maarif Nezareti'ne gönderilmiş, elli lira teminat akçesi ve on lira ruhsat harcını yatırmak ve yürürlükteki Asarı Atika Nizamnamesi'ne uymak kaydı ile Boehlau'ya bir yıl izin verildiği belirtilmiştir (**Belge 10: BOA MF.MKT 521/50,3-4**). Bu yazı, 18 Ekim 1900 tarihinde, Şura-yı Devlet'e (Danıştay) gelerek okunmuş ve üyelerin mühürleri ile onaylanmıştır (**Belge 11: BOA İ.MF 6/45,3**). 3 Kasım 1900 tarihli Sadaret'ten yayımlanan yazıda ise Şura-yı Devlet kararının son olarak padişaha sunulacağı ve karar ne çıkarsa onun uygulanacağı bildirilmiştir (**Belge 12:BOA İ.MF 6/45, 1**). Padişahın emrinin özeti ve Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi'nin kararnamesi, 19 Kasım 1900 tarihli yazıyla Maarif Nezareti'ne gönderilerek gereğinin yapılması istenmiştir (**Belge 13: BOA MF. MKT 521/50, 10**).

Maarif Nezareti Özel Kalemi'nin evrakında ve 3-18 Aralık 1900 tarihli bir yazıda Larisa'da arazi sahiplerinin rızasının alınması ve nizamnameye uygun olarak bir hükümet komiseri bulundurulması, kazı yapan kişiden kefaletname alınması, çıkan eserlerin hükümete teslimi koşulları ile ruhsat verilebileceği ifade edilmektedir. Ayrıca gereken harçların yatırılması, nizamnameye uyulması koşulları konusunda padişahın emirlerinin bulunduğu belirtilerek gerekli işlemlerin müze yönetimi tarafından yapılması istenmektedir (**Belge 14: BOA MF.MKT 521/50, 8-9**).

1900 yılı Aralık ayından 1901 Temmuz ayına değin yapılan yazışmalarda, daha önce Kasım 1900 tarihli, Padişah'ın onayladığı izin doğrultusunda gerekli olan ödemelerin yapılması için, Maarif Nezareti'nden Müze-i Hümayun Müdürlüğü'ne, oradan Hariciye Nezareti (Dışişleri Bakanlığı) üzerinden Alman Sefareti'ne bildirim yapılmıştır (**Belge 15: BOA MF.MKT 521/50-8,9,11 ve Belge 16: BOA MF.MKT 570/59-1,2**). 30 Temmuz 1901 tarihinde de Maarif Nezareti'nden kazı için izin çıkmıştır (**Belge 17: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 17/1**).

3 Ağustos 1901 tarihinde, Maarif Kalemi tarafından düzenlenen ruhsatnamenin sefaret tercümanına teslimi ile kazı komiserinin yolluğu konularını içeren ve sefaret tercümanının ruhsatnameyi teslim aldığını bildiren bir yazı yazılmıştır (**Belge 18: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 16/1**).

Ancak, bu süreçte bir aksama gerçekleşmiş, 1901 yılı Ekim ayında Almanya Sefareti'nden müzeye yazılan bir yazıda Boehlau'nun özel sebeplerden dolayı kazıya geç başlayacağı bildirilmiştir (**Belge 19: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.31/1, Belge 16/3**). Müze müdürü Osman Hamdi Bey de Osmanlı Hükümeti'ne yazdığı yazıyla Almanya Sefareti'nden, Boehlau'nun kazıya ancak 1902 Şubat ayı içinde başlayabileceğinin belirtildiğini ileterek, gerekli değişikliğin yapılmasını istemiştir. 11 Kasım 1901 tarihinde talebin görüşülmesi ve onaylanması sonucunda, 29 Temmuz 1901 tarihli izin dilekçesinde gerekli düzeltmeler yapılarak kazı başlangıcı Şubat 1902 olarak belirlenmiş ve Boehlau'ya ulaştırılmak üzere tekrar Müze Müdürlüğü'ne gönderilmiştir (**Belge 20: BOA MF.MKT 592/9-3**).

3.2.2 1902 Çalışmaları

Larisa kazıları Boehlau ve Kjellberg tarafından 1902 yılında başlatılmıştır. Kazı ve araştırmalar daha önce de belirtildiği gibi esas olarak arkaik Doğu Yunan sanatı üzerine odaklanmış ve kapsayıcı sonuçlara varabilmek için Milet ve Samos Heraion'dan gelen örnekler ile karşılaştırmalı ve tamamlayıcı çalışmalar yapılmıştır.

Kazı için gerekli destek, 1900'lerdeki ön araştırmada olduğu gibi Kjellberg'in girişimi ile İsveç'ten sağlanmıştır. Bu süreçte, bilimsel araştırmalara büyük ilgisi olan Kral II. Oscar kendi özel kaynaklarının bir kısmı ile projeye destek vermiş, ayrıca çalışmalar için başka destekçiler de kazanmıştır. Dönemin Berlin'deki İsveç Kraliyet Başkonsolosu Robert Mendelsohn da çalışmalara katkı sağlamıştır (Boehlau-Schefold, 1940, s.X). Ayrıca İsveç Hükümeti de kazılar için 13.340 İsveç Kronu hibe vermiştir (Hellström, 2003, s.239).

Aydın Vilayeti 18 Ocak 1902 tarihinde Müze-i Hümayun'a, Milet eski kazı komiseri olan Vangel Efendi'nin (Evangelos Mimaroğlu) on lira yolluk ve on beş lira maaş ile Larisa kazı komiserliğine atanması için teklif veren bir yazı göndermiştir (**Belge 21: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 11/2,3**). Müze-i Hümayun da İzmir Maarif Müdürlüğü'ne 30 Ocak 1902 yazdığı yazıda Nazım Bey katılmadığı için Vangel Efendi'nin on lira yolluk ve on lira maaşla acele şekilde kazı komiserliğine gönderilmesini istemiştir (**Belge 22: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 11/4**).

Kazılar 1902 yılının Ocak ayı sonunda başlamış Mayıs ortasına kadar sürmüştür (Boehlau - Schefold, 1940, s.X). 19 Nisan'dan itibaren kazının son üç haftasına

Münih'ten mimar Max Asschenfeldt de dahil olmuştur. Kazıda 20 ila 40 kadar işçi çalışmıştır, kazı bekçisi olarak, Alman arkeologların yürüttüğü Milet kazılarında görev alan Theodor Wiegand tarafından, yetenekli bir kişi olarak anılan Mastro Athanas çağrılmıştır. (Boehlau-Schefold, 1940, s.X). Osmanlı Hükümeti'nden de kazı komiseri olarak Mimaroğlu görevlendirilmiştir (Boehlau - Schefold, 1940, s.X). Kazı, mevcut fonların tükenmesiyle 10 Mayıs'ta tamamlanmıştır (Hellström,2003,s.239).

Çalışmalara akropolün en üst terasından başlanmıştır. Bu terası saran, birçok kule ile korunmuş bir sura, suru doğu kısmından kesen bir propylon'a ve doğu kenarında da büyük bir sunağın temel izlerine rastlanmıştır. Surlar ve tapınak geç arkaik döneme ait olarak değerlendirilmiştir. Tapınağın çevresindeki moloz tabakalarının içinde adak armağanı olduğu düşünülen çok sayıda çanak çömlek, üzerlerinde zengin figürlü ve bitkisel-geometrik motifli bezemeler olan pişmiş toprak mimari öğelere ait çok sayıda parça, Aiol sütun başlıkları ve taş mimariye ait pek çok başka parçaya rastlanmıştır (Boehlau - Schefold, 1940, s.X). Buradaki buluntular M.Ö. 7. yüzyıldan 4. yüzyıla uzanan bir zaman aralığına tarihlenmiştir. 6. yüzyıla tarihlenen tapınak ile sarayların çatılarını ve üst kısımlarını süsleyen çok sayıda pişmiş toprak kabartmalarda, araba ve at yarışı, ziyafet sahneleri ve kentauros savaşları gibi sahneler yer almaktadır. 1902 kazılarından çıkan buluntuların ve figürlü bezemelere sahip pişmiş toprak levhaların çizimleri Kjellberg'in görevlendirdiği E. Gilliéron tarafından İstanbul'da gerçekleştirilmiştir.

Mimaroğlu 11-24 Şubat 1902 tarihinde Osman Hamdi Bey'e Fransızca olarak bir Larisa kazı raporu yazmıştır. Raporda, deneme kazılarında bir istinat duvarı ve bina temelleri bulduklarını belirtmiştir. Daha sonra nekropol alanını araştırdıklarını ve burada bazı “vazo parçaları” bulduklarını ifade etmiştir. Nekropoldeki çalışmaların bir süre sonra durdurularak akropolde devam edildiğinden bahsetmiştir. Deneme için kazılan bir yerde bina temelleri bulunduğundan söz etmiş, bunun tapınak ya da sunak olduğunun düşünüldüğünü ifade etmiştir ve ayrıca aynı yerde pişmiş toprak frizler bulunduğunu da eklemiştir (**Belge 23: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 8**).

Evangelos Mimaroğlu 26-28 Nisan 1902 tarihinde müze müdürüne bir mektup daha yazarak Larisa kazılarında bulunanlar ve yapılanlar hakkında bir rapor sunmuştur. Bir önceki raporda kent hakkında büyük beklentiler içinde olduklarını, ancak çıkan

buluntulardan bu kentin, halkın alt tabakasının yaşadığı küçük bir taşra olmaktan ileri gitmediğinin anlaşıldığını yazmıştır. Daha sonra Larisa’da buldukları parçalardan bahsetmiştir. Bunlar arasında; bir Aiol başlığının alt kısmı, bir önceki raporda da bahsedilen kalp biçimli yapraklarla süslü korniş parçaları ve aslan başlı bir çöten, kabartmalı frizler, pişmiş toprak figürinler ve kırık vazo parçaları yer almaktadır. Herhangi bir yazıt veya heykel bulunmadığını, yalnızca 10 cm. yüksekliğinde mermer bir başın ele geçtiğini belirtmiştir.

Mimaroğlu, raporunda, araştırmaların akropolün kuzey tarafında yapıldığını, küçük bir tapınağın ortaya çıktığını ve bu tapınağa giden, zemini levhalarla döşeli bir portiko bulunduğunu, ayrıca tapınağın ilerisinde içinde iki tane büyük pithos olan bir yapı keşfettiklerini, bunun Bergama’da bulunan dükkanlara benzediğini yazmıştır. Ayrıca tapınağın ön tarafında küçük bir sarnıçtan söz ederek, burada bir yer altı havuzu bulunduğunu ve bu havuzun çokgen Hellenistik duvar örgüsü ile çevreli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca aradıkları tiyatroyu bulamadıklarını da yazmıştır **(Belge 24: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 50)..**

5 Mayıs 1902’de Mimaroğlu, müze müdürüne Larisa kazılarına dair üçüncü bir rapor yazmıştır. Akropoldeki tapınağın önünde ikinci bir sarnıçta iyi korunmuş, Foça taşından büyük bir sütun başlığı bulduklarını, bu başlığın tapınağa ait olduğunu ve arkaik döneme tarihlendiğini yazmıştır. Bunun yanında orta derecede korunmuş başka parçalar da bulunduğunu belirtmiştir. Kjellberg ve Boehlau’nun Hellenistik yapının bulunduğu terasta çalışmaya devam ettiklerini, burada İskender dönemine ait bir saray ya da devlet binası olduğu düşünülen bir yapı üzerinde çalıştıklarını ifade etmiştir. Nekropolde istenilen sonuçları elde edemediklerini, ayrıca buldukları bir kulenin de temeline ulaşamadıklarını ve kazıyı bıraktıklarını yazmıştır. Yukarı terasın girişinde büyük bir kapı (propylon) ve farklı dönemlere ait duvarlar olduğunu belirtmiştir. Mimaroğlu mektubunu kazı bitiminde yapılacaklar hakkında emir beklediğini ifade ederek bitirmiştir **(Belge 25: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 13).**

14 Haziran 1902 tarihli Fransızca bir mektupta Kjellberg, müze müdürüne Larisa kazılarında çıkan eserlerden ikişer ya da üçer adet olanlardan bazılarını Stockholm Müzesi’ne götürmek istediğinden bahsetmiştir. İstedikleri arasında, pişmiş toprak mimari levha parçaları, vazo parçaları ve kabartma figürlü frizler bulunmaktadır. Bunların karşılığında Osmanlı Hükümeti’nin Çinili Köşk’teki koleksiyonunu

zenginleştirmek için bazı eserler vereceğine dair de vaatte bulunmaktadır (**Belge 26: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 52**). Osman Hamdi Bey de Kjellberg'in bu mektubuna cevaben 18 Haziran 1902 tarihinde bir mektup yazmış, Larisa buluntularının etüt edilmesi gerektiğinden İzmir'de (arazide) kalan eserlerin İstanbul'daki müzeye gönderilmesini istemiştir (**Belge 27: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 37**).

Aydın Vilayeti Maarif Müdürlüğü 14 Haziran 1902 tarihinde Müze-i Hümayun'a yazdığı yazıda, Larisa kazısından çıkan 8 sandık eserin, ulaşım masrafları Kjellberg tarafından ödenerek Müze-i Hümayun'a gönderildiğini yazmıştır (**Belge 28: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 20/2**). 29 Temmuz 1902 tarihli bir yazıda da müze, 8 sandık eseri teslim aldığını bildirmiştir (**Belge 29: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 20/4**). Ağustos ayı içinde Aydın Maarif Müdürlüğü ve müze arasındaki bir grup başka yazışmada da Larisa'da 5 sandık daha eser olduğu, bu eserlerin de aynı şekilde müzeye yollanmak istendiği belirtilmiş ve yine müze tarafından teslim alındığı bildirilmiştir (**Belge 30: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 22/2,5**).

1902'deki kazıların sonunda ortaya çıkarılan yapılar tamamen temizlenememiştir. Kaynakların azalması nedeniyle kazı yarıda kesilmiştir. Kjellberg kazıların bitmiş olduğu düşüncesini taşıırken, Boehlau devamının olacağını ümit etmiştir (Hellström,2003, s.239)¹⁴.

3.2.3 1902 sonrası, 1932'ye kadar olan süreç

1902 kazılarının ardından, Larisa kazılarının 1932'de tekrar başlamasına kadar uzun süreli bir kesinti söz konusudur. 30 yıllık bu süreçte, yazışmalardan, Larisa'da arazide ve arazi dışında, çalışmaların devam ettiği öğrenilmektedir.

16 Haziran 1903'te Boehlau müze müdürüne yazdığı mektupta, pişmiş toprak kabartmaların çiziminden sorumlu olan Gilliéron'un İstanbul'a, müzeyi ziyarete geleceğini bildirmiş, bir sonraki yılda da kazı sonuçlarını sunmayı planladıklarından bahsetmiştir. Ayrıca Gilliéron'un müzede çalışabilmesi amacıyla rahat bir ortam

¹⁴ Kjellberg kazıyla ilgili olarak Upsala Universitets Arsskrift 1903 Bil. C S. 30 vd.'nda bir rapor yayımlamış, bunun yanında Berlin Arkeoloji Derneği'nde (AA. 1906 S. 266) bir konferans vermiştir. Eranos 28, 1930, 49 vd. ile Corolla Archäologica, Lund 1932, 328 vd.'nda da makaleleri bulunmaktadır. Boehlau da "Forschungen und Fortschritte" 9, 1933, 89 vd.'nda bir rapor yazmıştır.

sağlanması için yardım istemiştir **(Belge 31: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı dil Arşivi, K.14, D.85, Belge 50).**

Kjellberg, 15 Temmuz 1903 tarihli mektupta Larisa kazılarında bulunan parçalardan bazılarının kopyalarını Stockholm Müzesi'ne götürmek için kolaylık tanınmasını istemiş, bu parçaları, Larisa ve Aiolis bölgesi ile ilgili yürütmekte olduğu çalışmaların bir karşılığı olarak zevkle kabul edeceğinden bahsetmiştir **(Belge 32: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı dil Arşivi, K.14, D.85, Belge 58).**

Müze müdürlüğü, Aydın Vilayeti ve Kjellberg arasında 1904 yılında gerçekleşen bir grup yazışmadan, Kjellberg'in kazı arazisini satın aldığı ve sonrasında bu araziye müzeye bağışlamak istediği öğrenilmektedir. Müze-i Hümayun'dan Aydın Vilayeti'ne gönderilen 17 Mart 1904 tarihli yazıda, Kjellberg'in, satın aldığı kazı arazisini müzeye bağışladığı, satış ve tapu işlemleri henüz gerçekleşmese de Mimaroglu'nun bu konuda yardımcı olabileceği belirtilmekte, köylüler karşı çıkarsa bunun bildirilmesi istenmektedir **(Belge 33: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 25/2).** Mektuba cevaben 30 Mart 1904 tarihinde Aydın Vilayeti'nden Müze-i Hümayun'a bir yazı yazılmış, Kjellberg' in bağışlayacağı kazı arazisi için Mimaroglu ile görüşülerek sonucun bildirileceği ve tapunun takdim edileceği aktarılmıştır **(Belge 34: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 24/2).**

27 Ağustos 1907 tarihinde Müze-i Hümayun'dan İzmir Maarif Müdürlüğü'ne bir yazı yazılarak, Boehlau'nun hem Bergama ve Milet kazılarını ziyaret etmek, hem de Larisa'da inceleme, "resim" ve plan yapmak istemesi nedeniyle kendisine kolaylık gösterilmesi istenmiştir **(Belge 35: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 26/4).** 9 Eylül 1907'de de Aydın Vilayeti Maarif Müdürlüğü'nden, Müze-i Hümayun'a yazılan cevabi mektupta, Boehlau'nun bilimsel çalışmalar yapmak, plan ve resim çıkarmak için Larisa'ya vardığı; müzenin yazıları gereği Vilayet Makamı'nın çalışmaya kolaylık için gerekli işlemleri yaptığı belirtilmiştir **(Belge 36: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 26/2).**

Boehlau, Lesbos'a giderken uğradığı Larisa'da, aldığı izin uyarınca küçük çapta araştırmalar yapmış, Kule I'in önünden devam eden güney duvarı ile propylonun güneyindeki Hellenistik duvara ait kapıyı tespit etmiştir.

1 Nisan 1911 tarihli Fransızca yazılmış bir mektupta Boehlau, müze müdürlüğünden Larisa tapınağı ve surlarında ölçüler alarak, gerektiğinde kazı da yaparak Mayıs

ayından itibaren iki hafta süre ile bir inceleme gerçekleştirmek için izin istemiştir **(Belge 37: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.31/1, D.3644)**. 29 Nisan tarihinde bu isteği Maarif Nezareti'ne iletilmiş ve 11 Mayıs tarihinde Maarif Nezareti'nden Aydın Vilayeti'ne ve müzeye yazılan yazılarda, kendisine iki hafta süre ile, herhangi bir ruhsata gerek olmaksızın, yanına jandarma verilmesi koşuluyla inceleme yapması ve ölçü alması için izin verildiği bildirilmiştir **(Belge 38: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 27/2 ve Belge 39: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 27/5)**.

Müze-i Hümayun'dan Aydın Vilayeti Maarif Müdürlüğü'ne gönderilen 24 Mayıs 1911 tarihli yazıda da Boehlau'nun Larisa'da araştırma için iki hafta izinli olduğuna dair yazının gönderildiği, bu yazıya göre Boehlau'nun yalnızca inceleme ve keşif yapacağı, ölçü alacağı ayrıca daha önce yapmış olduğu kazıdan müzenin çok fayda gördüğü vurgulanarak kendisine gereken kolaylığın gösterilmesi istenmiştir **(Belge 40: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 27/4)**. Bu süre zarfında, Boehlau ile birlikte Armin von Gerkan da Larisa'ya gelerek burada çalışmış, kale bölgesinin de krokisini çizmiştir (Boehlau-Schefold, 1940, s.XI).

Larisa buluntularının yayınına yönelik olarak Gilliéron'un hazırladığı çizimlerin Alman arkeolog Prof. Bruno Schroeder tarafından Müze-i Hümayun'da gözden geçirilebilmesi için Kjellberg, Halil Bey'e gönderdiği 27 Ocak 1924 tarihli mektupta, daha önce Halil Bey'in verdiği izne de dayanarak, Schroeder ile birlikte 5-6 Mart tarihinde İstanbul'da bu çalışmayı yapmak istediklerini belirtip, uygun olup olmadığını sormuştur. Ayrıca yine bu mektupta Schroeder'in 1 Mart tarihinden itibaren Berlin Müzesi'ndeki görevinden izin alarak çalışmaya katılacağını bildirmiştir **(Belge 41: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.14, D. 85, Belge 47)**. Halil Bey de 4 Şubat tarihli mektubunda Schroeder ve Kjellberg'in gelmelerinde bir sakınca olmadığını belirtmiştir **(Belge 42: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.14, D. 85, Belge 7)**.

3.2.4 1932 Çalışmaları

Dünya savaşı ortamı politik ve ekonomik anlamda olumsuz sonuçlar doğurmuş, bu sebepten dolayı Larisa kazıları da aksamıştır. Savaşın ardından, Boehlau'nun ifadesiyle, "Mustafa Kemal'in idaresi ile ülkedeki durumun düzene girmesiyle", kazılar için hazırlıklar tekrar başlamıştır. Daha önce kazılara destek veren İsveç Kralı

II. Oscar 1907 yılında ölmüş, bu sefer, yine Kjellberg'in girişimiyle, İsveç'te bir banka müdürü olan K. A. Wallenberg finansal destek sağlamıştır. Ancak Kjellberg bir göz rahatsızlığı nedeniyle yeni dönem kazı çalışmalarına katılamamış, yine de 1936 yılında ölene dek çalışmalara elinden geldiğince destek vermiştir (Boehlau-Schefold, 1940, IX).

Maarif vekilinin 3 Nisan 1932 tarihinde müzeye yazdığı yazıda, Larisa kazıları için yabancı dil bilen bir görevlinin gönderilmesi istenmiştir (**Belge 43: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, E.15633, D.15334**). Bu yazıya cevap olarak gönderilen 5 Nisan tarihli yazıda, uygun görülen diğer kazı komiserlerinin çeşitli sebeplerle katılamayacak olmasından dolayı, yabancı dil bilen İzmir Vilayet ilk tedrisat müfettişlerinden Asım İsmet veya İzmir kız ve erkek muallim mekteplerinde tarih ve coğrafya öğretmenliği yapmış olan Kemal Bey'in kazı komiseri olarak atanabileceğinden bahsedilmiştir (**Belge 44: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, E.15633, D.15334**).

Yeni kazılar 1932 yılı Nisan ve Temmuz ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Bu kazı aslında 1902'de yapılmış olan kazıyı tamamlamak amacına yöneliktir. Kazının yönetimini Bergama kazılarında çalışan, İsveç kökenli Alman arkeolog Knut Olof Dalman üstlenmiştir. Bu dönemde kazıda Türk Hükümeti'ni temsilen Ankara Etnografya Müzesi'nden Mustafa Süleyman yer almıştır. Dalman'ın yürütücülüğündeki kazıda, daha önce 1902'de tamamen açılmayan, saray, 1 numaralı kule ve kuzeyindeki güçlü tahkimat (Bollwerk) ile propylon kazılmıştır. Dalman surların sarayın aşağısındaki yamaçta bulunan batı uzantısını ortaya çıkarmış, ayrıca buradan akropole doğru yükselen, toprak akıntısı ile saray kazısından gelen molozun örttüğü taş döşeli yolun da kazılarını yapmıştır. Tapınağın çevresinde çok miktarda arkaik pişmiş toprak kabartma tespit edilmiştir. Dalman, seramik grupları içinde Yunan öncesine ait iki ayrı dönem teşhis etmiştir. Bunların yanında çizim ve yapı betimlemelerine de başlamıştır. Alman Arkeoloji Enstitüsü bursiyeri Karl Schefold, hükümet mimarı Heinz Johannes ve mühendis Bruno Meyer-Plath, Dalman'a çalışmaları sırasında destek vermiştir (Boehlau-Schefold, 1940, IX).

2 Mayıs 1932'de Vekalet Müzeler Dairesi, İstanbul Müzeleri Umum Müdürlüğü'ne kazıda bulunan 11 parça eserle 1 dişin bir seri fotoğrafının gönderilmesi hakkında bir yazı yollamıştır (**Belge 45: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 39**). Esat

Bey yazının altına fotoğrafların tespitinde kullanılan tekniği özetleyen bir not eklemiştir. Tetkik edilmek istenen eserlerin fotoğraflarının Berlin Müzesi'ne gönderildiği belirtilen bir başka yazı da 15 Mayıs tarihini taşımaktadır (**Belge 46: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 39**).

20 Haziran 1932 tarihinde Maarif vekilinden müzeye yazılan yazıda, Larisa kazılarında çıkan eserlerin, nakliyesi kazıyı yapana ait olmak üzere, komiser tarafından hazırlanan liste doğrultusunda müzeye teslim edileceği belirtilmiştir (**Belge 47: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.15633**). Asarı Atika Nizamnamesi'nin 16. maddesi uyarınca kazı yapan kişinin eserlerin fotoğraflarını, kalıp ve resimlerini alma hakkına sahip olduğu belirtilerek Boehlau'ya kolaylık gösterilmesi istenmiştir. Bu bilgiler kazı komiserliğine de iletilmiştir.

1932 kazıları sırasında, 20.04.1932-14.07.1932 tarihleri arasında Larisa'da çıkan 429 adet eserin bir listesi yapılmıştır. Bu liste Boehlau tarafından hazırlanmış ve 27 Temmuz 1932 tarihinde tamamlanmıştır (**Belge 48: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.15497**). 1884 tarihli Asarı Atika Nizamnamesi'nde kazı yapan kişiler ile müzeden bir temsilcinin kazılar sırasında çıkan buluntuları iki farklı deftere kaydetmesi, bu defterlerin her gün güncellenip imzalanması zorunlu tutulmaktadır (Shaw, 2004, s.147-148). Liste, bu uygulama uyarınca hazırlanmış olmalıdır.

Eylül ayı içinde yapılan çeşitli yazışmalardan, 1932 kazıları bitiminde Boehlau'nun bir süre daha Larisa'da kalarak araştırma yapmaya devam ettiği öğrenilmektedir. Boehlau 1932 kazısı sırasında sıtmaya yakalanmış ve hiçbir zaman tamamen düzelememiştir. Dalman da bu kazılar sırasında ciddi bir hastalığa yakalanmış ve bir süre sonra hayatını kaybetmiştir (Hellström, 2003, s.239).

3.2.5 1933 Çalışmaları

Boehlau, 23 Mart 1933 tarihinde müze müdürüne yazdığı mektupta, Larisa'da bulunan küçük objelerden seçilen bir grubun kalıplanma ve teknik incelenme için Berlin Müzesi'ne gönderilmesine izin verdiği için teşekkür ederek, incelenecek objelerin bir listesini mektubun ekinde, İstanbul'dan ayrılmadan önce Arif Müfid Bey'e verdiğini belirtmiştir (**Belge 49: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.31/1, D.16726**). Parçalara özen gösterileceğini ve Berlin'den İstanbul'a geri gönderileceğini garantileyen Berlin Müzeleri genel müdürünün resmi ve kurumsal açıklamasının da ekte yer aldığı vurgulanmıştır. Boehlau eserlerin

paketleme, nakliye ücreti ve toplam masraflarını saptadıkları sigortanın Berlin'e gönderilmesini rica etmiştir.

Boehlau, ayrıca Haziran başına kadar Larisa buluntuları ile ilgili çalışmaya devam etmek için izin istemiş, Dalman'ın yerine Karl Schefold'un geleceğini, Krabker'in (Alman Arkeoloji Enstitüsü) B. Mayer'in (İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü) ve fotoğraf çalışmalarından sorumlu olan Thimme'nin asistanlık yapacaklarını belirtmiştir. Çalışmaların süresinin 2-3 ay olarak planlandığını, mümkün olursa önceki yıl çalışma yaptıkları salonun yaz boyunca tekrar kendilerine tahsis edilmesini rica etmiştir.

Berlin'e yollanacak eserlerin yer aldığı listede pişmiş toprak damga mühürler, boyalı bir arkaik vazo parçası, Pers Kralı Darius'a ait bir gümüş sikke ve tarih öncesi dönemlerden kalma bir fildişi olduğu yazılıdır. Müzeden Maarif Vekaleti'ne gelen 11 Nisan 1933 tarihli yazıda, kazılarda bulunan 12 adet eserin bilimsel kurallara göre temizlenip tetkik edilmesi için üç ay süre ile Berlin'e gönderilmesinin kabul edildiği bildirilmiştir **(Belge 50:İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 43).**

Maarif Vekili'nin İstanbul Müzeleri Umum Müdürlüğü'ne yazdığı 10 Nisan 1933 başka bir yazıda, kazı yapan heyetin binaların planlarını almak için 15 Nisan 1933'te işe başlayacağı ve bunun kazı mahiyetinde bir çalışma olmamasından dolayı komiser tayin edilmesine gerek görülmediği belirtilmiştir **(Belge 51: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.16728).** Ayrıca müze idaresinden, staj görmesi gereken bir memurun gönderileceğinin, Alman Asarı Atika Enstitüsü'ne bildirilmesi istenmiş, bu kişinin masraflarının heyete ait olduğu vurgulanmıştır.

Müze müdürlüğünden Maarif Vekaleti'ne yollanan 12 Nisan 1933 tarihli yazıda, 10 Nisan tarihli yazıya cevap olarak Larisa'da kazı memurluğu için Necdet Bey'in gönderileceği, 15 Nisan 1933 tarihinde heyetin üyelerinden Schefold ile yola çıkacağı belirtilmiş, bunun İzmir Vilayeti'ne bildirilmesi istenmiştir **(Belge 52: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.16728).**

Müzeden Necdet Bey'e yazılan 12 Nisan 1933 tarihli bir başka yazıda ise Larisa'daki binalarda ölçüm işlerinin devam edeceği, müze memuruna 75 lira aylığın heyetçe makbuzla verileceği ifade edilmiştir. Ayrıca her 15 günde biri vekalet ve biri umum müdürlüğe olmak üzere iki rapor gönderilmesi, heyetin yalnızca ölçüm yapma, kalıp alma ve fotoğraf çekme işlemlerini gerçekleştireceği ve çalışmalar sırasında dikkatli

davranılması gerektiğinden bahsedilmiştir.(**Belge 53: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 45**).

Çeşitli yazışmaların ardından, kazı memuru Necdet Bey müzeye, Schefold, Mayer ve eşinden oluşan kazı ekibinin 18 Nisan 1933 tarihinde araştırmalara başladıklarını bildiren yazıyı göndermiştir (**Belge 54: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.16728**).

Larisa'da 1933 yılı Nisan ve Mayıs aylarında gerçekleştirilen arazi çalışmalarının masrafları Devlet Bakanı Friedrich Schmidt-Ott'un başkanlığındaki Alman Bilimler Fonu'nun (Deutsche Forschungsgemeinschaft) katkısı ile karşılanmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi 1933 yılı çalışması daha önce 1932'deki kazılara Dalman, Johannes ve Meyer-Plath ile birlikte katılan ve Larisa'nın arkeolojik ve mimari sorunlarına yabancı olmayan Schefold tarafından yönetilmiştir. Türk Hükümeti'nden de Necdet Bey temsilci olarak katılmıştır.

1933 incelemelerinde, daha önce 1902 yılında sarayın güneyinde ortaya çıkarılan temeller grubunda, dört adet arkaik saray ve 5. yüzyıla ait bir yapının (Hallenbau) kalıntıları teşhis edilmiştir. Bu yapıların altında ve yanında Dalman'ın daha önce ortaya çıkardığından daha zengin ve daha iyi korunmuş, Yunan çağı öncesine ait bir tabaka bulunmuştur. Bu tabakanın, Anadolu'da yaşayan Yunan öncesi kültürler hakkında sorulan sorulara yanıt getirmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Akropolün kuzey kesiminde bir temenos daha tespit edilmiştir. Ayrıca kaleden akropole ulaşan, kısmen kayalara oyulmuş ve olasılıkla geç arkaik döneme ait bir su yolu kalıntısı bulunmuştur.

Necdet Bey 23 Mayıs 1933 tarihinde Maarif Vekaleti'ne 1933 araştırmaları hakkında iki sayfalık detaylı bir rapor yollamıştır (**Belge 55: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.16728**). Raporda kazı heyeti, kazı mevkii, köy, ziyaretler, alınan fotoğraflar, Boehlau'nun çalışmaları, buluntular ve devirleri hakkında genel bilgiler, kazılan sahanın durumu ve mevcut halinden bahsedilmiştir.

Bir yandan Larisa'da 1933 incelemeleri sürerken diğer yandan Berlin'deki müzeye gönderilecek olan eserlerle ilgili yazışmalar devam etmektedir. Bu 11 adet eser ve bir adet dişin, Berlin'de temizlenip araştırma yapıldıktan sonra iade edilmesi koşuluyla üç ay süreyle gönderilmesini kabul eden kararname Mustafa Kemal ve İcra Vekilleri Heyeti'nin imzalarıyla 19 Haziran 1933 tarihinde yayımlanmış ve durum 27 Haziran

tarıhli bir yazıyla da İstanbul Müzeleri Umum Müdürlüğü'ne bildirilmiştir **(Belge 56: Cumhuriyet Arşivleri, sayı:14610, dosya:149-76).**

1 Temmuz 1933 tarihinde müze müdürlüğünden Aziz Ogan imzası ile Alman Asarı Atika Enstitüsü'ne bir yazı gönderilerek, İcra Vekilleri Heyeti'nin 12 parça eserin Berlin'e yollanmasını kabul ettiğı bildirilmiş ve bu eserlerin makbuzla müzeden alınması istenmiştir **(Belge 57: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, E.16726, D.17016).**

1933 yılında Berlin'e gönderilen 12 eserin, iade edilip edilmediğı hakkında 8 Mart 1934 tarihli bir yazı yazılmıştır **(Belge 58: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, E.16726, D.18036).** Bunun üzerine, eserlerin zamanında iade edilmediğini, bir an önce iade edilmeleri için Alman Arkeoloji Enstitüsü'ne yazı yazıldığını açıklayan ve müzeden A. Aziz imzası ile Maarif Vekaleti'ne yazılan 11 Mart 1934 tarihli bir cevap gönderilmiştir **(Belge 59: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, E.16726, D.18036).** 27 Mart tarihinde müzeye gönderilen Prof. K. Bittel imzalı yazıda Berlin'e giden eserlerin iade edildiğı ve bunun Maarif Vekaleti'ne bildirildiğı açıklanmıştır **(Belge 60: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/2, D.15308).** Alman Asarı Atika Enstitüsü'nden, İstanbul Asarı Atika Müzesi'ne iletilen aynı tarihli bir başka mektupta içinde Berlin'e giden eserlerin olduğı bir adet sandığın geri gönderildiğı yazılmıştır. Berlin'e gönderilen eserlerin teslim alındığı Maarif Vekaleti'ne 2 Nisan tarihli bir yazı ile bildirilmiştir **(Belge 61: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 47).**

Pişmiş toprak frizlerin ilk rekonstrüksiyon çizimlerinin Kjellberg tarafından 1933'te gözden geçirilmesinin ardından Hans Schleif devreye girmiştir. Kjellberg'in görevlendirmesi ile 1932 ve 1933 yıllarında Dalman ve Schefold İstanbul'da Larisa'dan gelen tüm pişmiş toprak mimari parçalar üzerinde çalışma yapmış, Schleif ile Meyer'e fotografik belgeleme ve rekonstrüksiyon çizimlerinin hazırlanmasında yol göstermişlerdir. Ayrıca fazlaca tahrip olmuş alınlık grupları ve çörtlenler Dr. Schefold'un yardımı ile yayına hazırlanmak üzere İstanbul'da tekrar gözden geçirilmiştir.

3.2.6 1934 Çalışmaları

Larisa kazılarında 1934 yılına kadar, sadece akropolün 1902 kazılarında ele alınmış olan kısımları incelenmiş, 1934'te ise aynı alandaki diğer kısımların da kazıları

gerçekleştirilmiştir. Bunun için Alman Arkeoloji Enstitüsü gereken alt yapı desteğini sağlamış ve 1934 yılı kazıları Nisan sonundan Haziran başına dek sürmüştür. Kazıların başında yine Schefold yer almış, mimarlar Johannes ve Meyer-Plath ile enstitü bursiyerlerinden F. Crome çalışmalara katılmıştır. Türk Hükümeti'ni temsilen 1932 kazılarında da komiser olan Ankara Etnografya Müzesi'nden Mustafa Süleyman görev almıştır. Schefold ve Crome kazı sonuçları hakkında AA 1934, s. 363 vd.'nda bir rapor yayımlamışlardır.

19 Haziran 1934'te kazı komiseri Mustafa, Larisa'da Boehlau adına Schefold tarafından yapılan kazıda çıkan 400'den fazla eserin Maarif Vekaleti'nin emriyle tetkik için müzeye getirmek üzere 23 Haziran 1934 tarihinde yola çıkacağını belirten bir yazı yazmıştır (**Belge 62: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 49**). Bu yazının altındaki 27 Temmuz 1934 tarihli notta, “eserler tek tek tarafımdan sayılarak teslim alındı kazı memuru Necdet” ibaresi yer almaktadır (**Belge 63: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 49**).

3.2.7 1934 sonrasındaki yazışmalar

1934'te ortaya çıkarılan yeni yapılar, kazı yapılmadan anlaşılamayacak bir dizi soruyu da beraberinde getirmiş olduğundan 1935'te Alman Araştırmalar Birliği (Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG), eski adı ile Alman Bilimler Fonu) ve Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün masrafları üstlenmesi ile kazılara devam edilmesi öngörülmüştür. Ancak yeterli finansal destek bulunamadığından bu plandan vazgeçilmiştir. Bunun yerine yine Alman Araştırmalar Birliği'nin yardımı ile o zamana dek çıkan çok sayıda çanak çömlek parçasının çalışılmasına başlanmıştır. Çıkan buluntular Yunan öncesi döneme kadar dayanmakta, 8. yüzyılın sonu ile 3. yüzyılın başı arasındaki dönemlere tarihlenen Aiol sanatının zengin bir seçkisini sunmaktadır. Boehlau bu çalışmaları üstlenmiş, ancak 1932'de geçirdiği rahatsızlık sebebiyle sonuca ulaştıramamış, onun yerine Schefold görevi Boehlau'dan devralarak 1939 yılında bir çalışma yapmıştır (Boehlau-Schefold, 1940, XII-XIII).

Daha önce de belirtildiği gibi 1934 yılındaki son kampanyanın ardından Larisa’da bir daha kazı yapılmamıştır. Ancak 1940’lara kadar süren yazışmalardan Larisa buluntuları üzerindeki çalışmaların müzede bir süre daha devam ettiği anlaşılmaktadır.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri müdürü, Maarif Vekaleti’ne 26 Temmuz 1939 tarihinde bir yazı yazarak Larisa’da çıkan eserler üzerinde araştırma yapmak için Schefold’e izin verilmesini istemiştir, Maarif Vekaleti de bu talebi uygun bulduğunu 29 Ağustos tarihli yazısı ile belirtmiştir **(Belge 64: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Karton.31, E.16726, D.28861)**.

Son olarak, 1943 yılına gelindiğinde, kazıların ardından yayımlanan Larisa am Hermos yayınının küçük buluntularla ilgili üçüncü cildinin müzeye yollanıp yollanmadığı hakkında Maarif Vekaleti’nden müzeye gelen 18 Ağustos tarihli bir mektup ile kitabın müzeye ulaşmadığını belirten 14 Eylül tarihli bir cevabi mektup bulunmaktadır¹⁵. Bu tarihten sonra Larisa ile ilgili herhangi bir yazışma arşivlerde yer almamaktadır **(Belge 65: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 51)**.

3.2.8 2010 Yılından Günümüze Larisa Yüzey Araştırmaları

Prof. Dr. Turgut Saner’in yürütücülüğünde 2010 yılında başlatılan yüzey araştırmaları mimari tespit ağırlıklı olarak ilerlemektedir (Saner, 2011, s.419). Öncelikle 1902, 1932 ve 1934’teki kazı sonuçları ile arazideki güncel durum arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların Larisa yerleşim tarihi açısından bir başka önemi de daha önce üzerinde fazla durulamayan ve belgelemesi yapılamamış olan kale bölgesinde, kalenin eteklerindeki yerleşme teraslarında da çalışmalar yapılmış olmasıdır.

Ayrıca akropol bölgesinde de geç klasik sur hattının izlenmesi “En Eski Saray” ve “Eski Saray” olarak adlandırılan yapıların taş planlarının hazırlanması öncelikli tutulmuştur. 1934’ten günümüze kadar olan süreçte bu alanda büyük bir tahribat gözlenmemiş ancak pek çok kaçak kazı izine rastlanmıştır (Saner, 2011, s.419).

Kale bölgesinde ise, kalenin eteklerinde yerleşme izlerinin yoğun olduğu, konut yapılarına ait duvarlar ve anıtsal yapılara ait istinat duvarlarının, teraslar halinde yamaçtan aşağıya, Gediz Ovası seviyesine kadar indiği gözlenmiştir. Bu kısımda

¹⁵ Bu bilgiye rağmen sözü geçen yayın bugün müze kütüphanesinde bulunmaktadır.

aslında yaygın bir yerleşim merkezi olduğu ve kalenin noktasal bir savunma yapısı olmasının yanında bu yerleşimi koruma işlevini de üstlendiği düşünülmektedir. Ayrıca bu yerleşmenin bu bölgedeki erken Yunan yerleşmelerinden biri olarak yapılaşma kurgusuna dair önemli bilgiler verebileceği beklenmektedir (Saner, 2011, s. 420).

Larisa'daki arazi çalışmaları kale, nekropol alanı ve yerleşmenin arkaik dönem sonrasındaki gelişimine odaklı olarak sürmektedir. Megaronun taş planı tamamlanmış, arazide tespit edilen çok sayıda mimari parça belgelenmiştir. Taş ocaklarının incelenmesi , yapım ve duvar teknikleri Larisa araştırmalarının öncelikli konularından biridir¹⁶.

¹⁶ Saner T., Sağ, K. 2012: "The Aeolian-Style Polygonal Masonry in Larisa [Buruncuk] and its Regional Context", in R. Carvais, A. Guillerme, V. Nègre, J. Sakarovitch (eds), *Nuts & Bolts of Construction History*, Paris, Vol. 2, 427-434.

4. MİMARİ BULUNTULARIN DAĞILIMI

Larisa'daki kazılar 1902 yılında başlatılmış ve 1932-1934 yılındaki araştırmaların sonuçlanmasına kadar Alman-İsveç ortak girişimi olarak sürmüştür. Larisa'daki kazılar Batı Anadolu araştırmaları içinde çok önemli bir yere sahiptir ve bu bölgede yapılan çalışmalar arasında en fazla bilgi verici olanlardan biridir. Alanda bulunan arkaik ve klasik dönem taş mimari parçalar İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne ve İzmir Arkeoloji Müzesi'ne, pişmiş toprak kaplamalar ve diğer seramik eserlerin büyük çoğunluğu ise İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne gönderilmiştir (Akurgal, 1990, s.361). Kaplama parçalarından bazılarının ve yine bazı seramik eserlerin İsveç Medelhavsmuseet'te, taş mimari parçalardan bir kısmının ise Larisa'da yerinde bırakıldığı saptanmıştır. Bir grup mimari parça ise yalnızca mimar Max Asschenfeldt'in çizimlerinden bilinmektedir.

Larisa'da ortaya çıkan mimari buluntular iki gruba ayrılmaktadır. İlk grup mimari taş öğeler ikinci grup ise mimari pişmiş toprak öğelerdir. Larisa am Hermos adlı yayının ilk cildinde yer alan veriler doğrultusunda toplam 108 adet taş eser olduğu tespit edilmiştir. Pişmiş toprak kaplama levhaları ve diğer mimari buluntuları içeren ikinci cildin yardımıyla yaklaşık 500 civarında mimari pişmiş toprak eser olduğu söylenebilmektedir.

Mimari öğelerin hepsinin ait oldukları yapıları kesin olarak belirlemek mümkün olmamıştır. Ancak kazılarda bulundukları yerler, parçaların boyutları, aynı döneme ait yapılar ve öğeler düşünülerek parçaların ait oldukları yapılara ilişkin öneriler geliştirilmiştir. Bu öneriler tartışmaya açıktır ve bölgede yapılacak olan çalışmalar doğrultusunda, yeni bilgilerin de eklenmesi ile yeni önerilerin geliştirilebilmesi mümkündür.

Taş mimari buluntular Larisa am Hermos adlı yayının birinci cildinde (1940) detaylı olarak incelenmiş ve numaralandırılmıştır. Parçaların bir kısmının fotoğrafı yayının sonunda görülmektedir, bazı eserlerin ise yalnızca çizimleri mevcuttur. Mimari pişmiş toprak öğeler ise, kazıların ardından Larisa am Hermos adlı yayının 1941'de

yayımlanan ikinci cildinde, ayrıca Akerström'ün 1951 tarihli yayınında (Architektonische Terrakottaplatten in Stockholm) detaylı biçimde incelenmiştir. Mimari kaplama levhaları ve diğer mimari öğeler yayınlarda, konu gruplarına göre sınıflandırılarak ele alınmıştır. Bu çalışmada da söz konusu parçalara bu gruplama esas alınarak değinilmiştir.

Bu bilgiler ışığında Larisa'da ortaya çıkan eserler beş grupta toplanabilir. İstanbul Arkeoloji Müzeleri ve İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki eserler, Stockholm Medelhavsmuseet'te bulunan parçalar, Larisa'da arazide duran taş öğeler ve son olarak bugün için (2013) yeri bilinmeyen parçalar.

4.1 İstanbul Arkeoloji Müzeleri

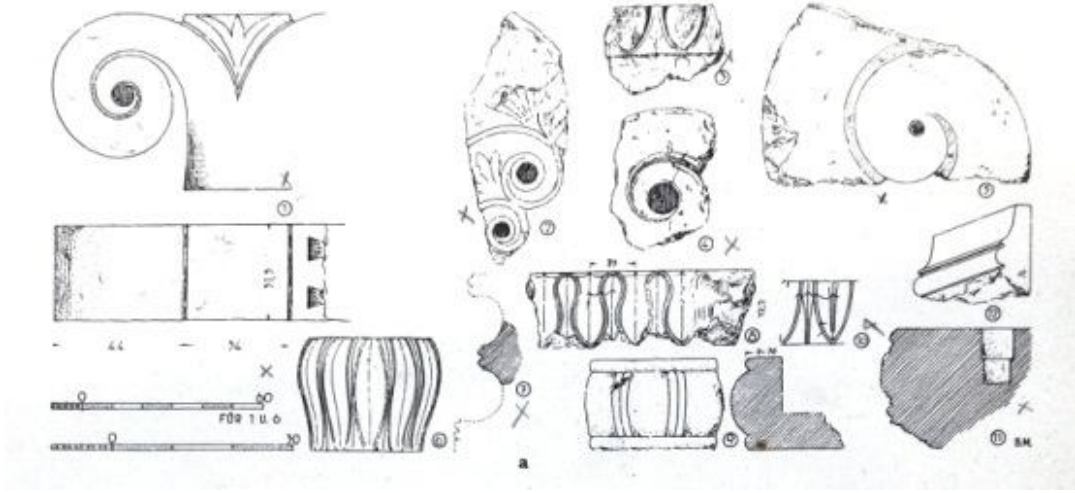
Larisa kazıları sırasında yapılan yazışmalardan eserlerin sandıklarla Larisa'dan İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne nakledildiği anlaşılmaktadır. İstanbul'daki müzede 13 adet mimari taş öğe yer almaktadır¹⁷. Bunların bir kısmı iyi korunmuş, bir kısmı ise fragman niteliğindedir. Larisa taş mimari buluntuları içinde en önemli gruplar arasında Aiol sütun başlıkları sayılabilir. Neandreaia'da Koldewey'in bulduklarına benzer nitelikte Larisa'da da Aiol sütun başlıklarının özel örnekleri bulunmuştur. İstanbul Arkeoloji Müzeleri koleksiyonunda farklı iki tipte, büyük boyutlu Aiol sütun başlığı (Şekil C. 1 ve Şekil C. 2) ve Aiol sütun başlıklarına ait iki adet volüt parçası yer almaktadır (Şekil C. 3a ve Şekil C. 3b).

Müze koleksiyonunda yer alan bir başka parça ise, “yapraklı başlık” (Blattkranz) olarak adlandırılan (Şekil C.4a) ve bir numaralı başlık ile ilişkilendirilen, aşağı doğru inen yaprak motifleri ile bezeli dairesel başlık ögesidir. Bu parça, yukarıda da bahsedildiği gibi Koldewey'in Neandreaia'da bulduğu başlıklarla oluşturduğu kompozisyona benzer şekilde kurgulanmıştır. Yapraklı başlık ögesi İstanbul Arkeoloji Müzeleri koleksiyonunda yer alan Lesbos kymationlu bloklarla benzer stil özellikleri gösterir (Şekil C.7). Bu profili taşıyan 5 adet parça bulunmaktadır.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri koleksiyonunda ayrıca bir adet anta başlığı parçası (Şekil C.5), bir adet sima parçası (Şekil C.4b) ve bir adet iri boncuk dizisi/astragal bezemeli dairesel kaide parçası yer almaktadır (Şekil C.6).

¹⁷ Ttaş eserlerle ilgili Müge Arseven, İTÜ Mimarlık Tarihi Programı'nda bir yüksek lisans çalışması hazırlamaktadır (2013).

Koleksiyonda bulunan tüm parçaların fotoğrafları, Larisa am Hermos isimli yayının birinci cildinde verilmiştir. Ayrıca yayındaki katalogda parçaların boyutları hakkında bilgi veren, Bruno Meyer-Plath tarafından yapılmış çizimler de yer almaktadır. Şekil C.2’de yer alan Aiol başlığının çizimi, Şekil 4.1’de ise İstanbul’daki parçalardan yedi tanesinin birlikte yer aldığı bir çizim görülmektedir.

Şekil 4. 1: Mimari parçaların çizimleri (Boehlau-Schefold, 1940, s.213)

İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nin deposunda ayrıca çok fazla sayıda pişmiş toprak mimari eser, figürin, metal eşya ve çanak çömlek parçası bulunmaktadır. Kazı sürecinde yapılan yazışmalarda on üç sandık eserin İstanbul Arkeoloji Müzeleri’ne getirildiği bilinmektedir. Eserlerin çoğu bugün depolarda korunmaktadır. Mimari taş eserlerden sağlam durumdaki Aiol başlıkları ve yapraklı başlık yakın zamana kadar İstanbul Arkeoloji Müzeleri Assos Salonu’nda teşhir edilmiştir. 25 Haziran 2007 - 30 Haziran 2010’da Assos Salonu’nda açık kalan “Gün Işığında: İstanbul’un 8000 Yılı” başlıklı sergi dolayısıyla teşhirden kaldırılarak depoya yerleştirilmiştir. Pişmiş toprak kaplama levhaları ve çörtenlerden oluşan küçük bir grup şu an ziyarete açık olmayan seksiyonda bir süre sergilenmiş, ancak salon daha sonra ziyarete kapatılmıştır.

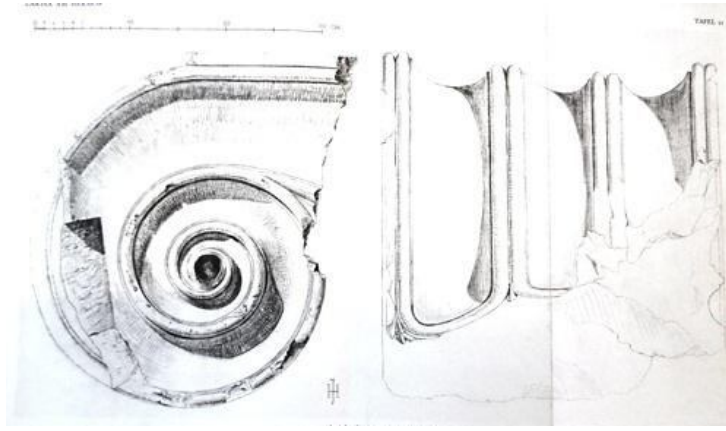
4.2 İzmir Arkeoloji Müzesi

İzmir Arkeoloji Müzesi koleksiyonunda, Larisa’ya ait yalnızca mimari taş eserler bulunmaktadır. Sayısı 15 olan bu parçalardan bir kısmı yine Larisa am Hermos’un birinci cildinde fotoğrafları ve kısmen çizimleri mevcut olan parçalardır. Bunun

yanında katalogda fotoğrafı olmayan, ancak çizimleri yapılmış ve yine İzmir Müzesi'nde korunan parçalar da vardır.

Şekil D.1'de yer alan üç adet pilaster başlığı, İzmir Arkeoloji Müzesi koleksiyonunda yer alan Larisa'ya ait mimari taş eserlerdendir. İzmir'de bu başlıklardan toplam altı adet bulunduğu bilinmektedir.

İzmir Müzesi'nin koleksiyonundaki bir başka grup iki adet İyon başlığından oluşmaktadır. Larisa am Hermos adlı yayının birinci cildinde 17 ve 18 katalog numaraları ile verilen bu parçalardan birine ait volütler Şekil D.2'de gösterilmektedir. Bu başlığının yayında bir de çizimi bulunmaktadır (Şekil 4.2).

Şekil 4. 2: İzmir Müzesi'nde yer alan İyon başlığının çizimi (Boehlau-Schefold, 1940, s.193).

Aynı müzede ayrıca bir dişli friz (Şekil D.3), bir arşitrav (Şekil D.4), bir İyon kymationu parçası (Şekil D.5), iki geison parçası (Şekil D.6), bir kapı silmesi parçası ve bir de torus parçası bulunmaktadır.

4.3 Stockholm Medelhavsmuseet

Larisa kazılarının Alman-İsveç ortak girişimi ile yapılan bir çalışma olduğu daha önce belirtilmişti. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi'ndeki bazı mektuplarda Kjellberg, Larisa'da bulunan eserlerden bazılarını ülkesine götürmek istediğini belirtmiş ve buluntulardan benzer niteliği olanların birer kopyalarını İsveç'e götürmüştür. Stockholm'e gönderilen parçalar arasında seramik

Çanak  mlek buluntuları¹⁸ ve piŖmiŖ toprak kaplama levha parçalarının olduğu bilinmektedir. Bugün bu parçalar Stokholm'deki Medelhavsmuseet'in koleksiyonunda yer almaktadır ve müzenin web sitesinden parçaların dijital görüntülerine ve açıklamalarına ulaŖılabilmektedir.

Larisa am Hermos'un ikinci cildi, piŖmiŖ toprak mimari öğeler  zerine Kjellberg'in baŖladığı  kerstr m' n devam ettiği bir alıŖmayı içermektedir. Bu alıŖmada Kjellberg, özellikle frizler için bir gruplama önerisinde bulunmuŖ ve bir sonraki bölümde açıklanacak olan bir adlandırma yapmıŖtır. Stockholm'deki koleksiyonda, Kjellberg'in "Figürlü Frizler II" olarak tanımladığı gruba ait 29 parça vardır (Ŗekil G.1, G.2, G.3 ve G.4). Parçalar 1682 kodlu envanter numarasıyla müzede korunmaktadır. Parçalardan bir bölümünün alçı bir pano üzerine yapıŖtırılmasıyla oluŖturulan, araba yarıŖlarının tasvir edildiği bir levha bulunmaktadır (Ŗekil 4.3).

Ŗekil 4. 3: Figürlü Friz II'ye ait parçalar (Env. No:1682)
(<http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/>)

¹⁸ Müze koleksiyonunda, M. . erken 7. yüzyıla tarihlenen, t mlenmiŖ sapları kayıp, kenarları bezemeli ve gri kilden geniŖ bir kase, yine erken 7. yüzyıla tarihlenen, kıızıl-kahve rengi, cilalı, kıvrımlı bir baŖka kase ve aynı Ŗekilde erken 7. yüzyıla tarihlenen kıızıl-kahve rengi ve siyah geometrik bezemeli bantlara sahip bir amfora bulunmaktadır. Üçü de aynı mezar yapısında bulunmuŖ olan bu parçalar, 1909 yılında Kjellberg tarafından müzeye hediye edilmiŖtir. Koleksiyonda yer alan diğer iki seramik ise M.  640-610 yıllarına tarihlenen bir skyphos krateri ile bir ayaktır. Kraterin ve ayağının üzerinde bitkisel ve geometrik desenlerle bezeli yatay bantlar yer alır, her iki parça da kıızıl-kahverengi üzerine siyah bezemelidir.

Figürlü frizlerden II numaralı eser grubuna ait olan siyah ve kırmızı boyalı 14 parça daha bulunmaktadır. Burada da yine at arabası yarışları sahneleri tasvir edilmiştir. Bu grup da 1683 envanter numarası ile müzede korunmaktadır (Şekil G.5 ve Şekil G.6).

“Figürlü Frizler V” grubuna ait kırmızı ve siyah boyalı dört parça da süvarilerin tasvir edildiği friz grubunu temsil etmektedir. Müzede, 1686 envanter numarası ile korunmaktadırlar (Şekil G.7).

Larisa’da bulunan mimari kaplama levhaları arasında ziyafet sahnelerine ait parçalar da yer almaktadır. Yine Kjellberg’in “Figürlü Frizler VII” olarak adlandırdığı ve ziyafet sahnelerinin betimlendiği bu parçalardan on iki tanesi Medelhavsmuseet’in koleksiyonunda, 1685 envanter numarasıyla korunmaktadır (Şekil G.8 ve Şekil G.9).

Kjellberg tarafından “Figürlü Frizler VI” olarak adlandırılan ve kentauros tasvirlerinin yer aldığı bir başka friz grubuna ait yedi parça da müze koleksiyonunda bulunmaktadır. Bu parçalar kırmızı ve siyah boyalıdır ve 1684 envanter numarası ile müzede korunmaktadır (Şekil G.10).

Larisa eserlerine ait bir başka buluntu grubu ise, Kjellberg’in gruplamalarında “bitkisel ve geometrik bezemeli frizler” olarak adlandırılan gruplara ait parçalardır. Bu parçalardan sekiz tanesi 1681 envanter numarasıyla Medelhavsmuseet koleksiyonundadır (Şekil G.11).

Müze koleksiyonunda hangi frizlerle ilişkilendirilmiş oldukları belirtilmemiş siyah-beyaz ve kırmızı-siyah boyalı parçalar da yer almaktadır. Bunlar da yine pişmiş toprak kaplama levhalarına ait parçalardır (Şekil G.12).

4.4 Larisa’da Arazide Bırakılan Parçalar

Larisa’da müzelere taşınmayarak arazide bırakılan yaklaşık elli beş adet mimari taş eser bulunmaktadır. Arazideki eserler arasında, duvar blokları, eşik taşları, geison parçaları, profilli duvar eteği blokları, sütun gövdeleri, sütun tamburu parçaları ile toruslar bulunmaktadır. Bu taş eserler arkaik akropolü saran surların hemen doğusundaki düzlük alanda sıralanmıştır. Duvar blokları ve üzerinde herhangi bir profil bulunmayan yalın işçilikli bloklar bir diziyi, aralarında eşik ve söve taşları, geison parçaları ve işlevi tanımlı veya tanımsız çeşitli profilli bloklar da diğer diziyi oluşturmaktadır. Bu iki dizinin dışında da kazılmış olan akropol alanının içinde veya

hemen dışında bir grup taş mimari öge ile karşılaşmaktadır. Profilli duvar eteği blokları ağırlıklı olarak I numaralı kuleye yakın bir konumda yer almaktadır. Aynı profili taşıyan bir blok 2012 araştırması içinde eski Buruncuk köyünde tespit edilmiştir.

Bu parçaların dışında tek olarak bulunan bir plinthe, koni biçimli bir kaide (mimari eleman olmama olasılığı vardır), iki adet atkı taşı, bir heykel kaidesi, yapı bloku olarak kullanıldığı düşünülen bir İyon başlığı, profilli bir taş, pencere denizliği, bir volütlü Aiol başlıklı bir blokun köşesi ve bir köşe taşı bulunmaktadır.

Bu parçaların bir kısmı 2010-12 arasında gerçekleşen yüzey araştırmaları sırasında yerinde bulunarak belgelenmiştir; bazı parçaların ise (şimdilik) mevcut olmadığı kaydedilmiştir (Çizelge E.1).

4.5 Yeri Tespit Edilemeyen Eserler

Larisa mimari taş buluntuları arasında ilgili yayının birinci cildinde bahsedilen, ancak o tarihte de ortadan kaybolmuş veya yeri tespit edilemeyen yirmi altı adet parça bulunmaktadır. Bunlar arasında, fotoğraflardan bilinen bir parça, tambur parçaları, koni biçimli bir kaide (?), Dor düzeninde bir yapıya ait metop-triglif frizi, geison parçaları, işlenerek değiştirilmiş saçak parçaları, İyon kymationu ve İyon başlığına ait bir parça il kireç taşından yapılmış iki adet parça yer alır. Bunlar 1940 tarihli yayında konu edilmiş, fakat (olasılıkla) 1902 buluntusu oldukları için geçen zaman içinde kaybolmuşlardır. Bu parçaları Schefold ve çalışma arkadaşları da görememiş, ancak taş ögeleri daha önce çizen mimar Max Asschenfeldt'in çizimlerinde görüldüğü oranda tanıtmış ve değerlendirmişlerdir (Çizelge F.1).

5. MİMARİ BULUNTULARIN NİTELİĞİ

Bir önceki bölümde Larisa kazılarında çıkan mimari taş ögeler ve mimari pişmiş toprak levhaların hangi müzelere dağılmış olduğu gösterilmiş ve sayıları belirlenmeye çalışılarak, kısmen de olsa bir dökümü yapılmıştır. Bu bölümde ise eserlerin arazide ortaya çıktığı yerler, ilişkilendirildikleri yapılar, tarihleme çalışmaları, korunma durumları, tümlene ve rekonstrüksiyon önerileri ele alınmaktadır.

5.1 Taş Ögeler

Mimari taş eserlerin dökümü, “Larisa am Hermos” adlı yayının birinci cildine dayanılarak hazırlanmış, katalog numaraları da yine yayında belirtildiği şekliyle kullanılmıştır. Yayındaki açıklayıcı ifadeler de buraya aktarılmıştır. Larisa’da yapılan 1902, 1932 ve 1934 kazılarının ardından pek çok mimari taş öge ortaya çıkarılmıştır. Bunların bir bölümü İstanbul Arkeoloji Müzeleri’ne ve İzmir Arkeoloji Müzesi’ne taşınmıştır. Bir kısmı bugün hala Larisa’da, arazide bulunmaktadır. Bir kısmı ise kayıp olarak kaydedilmiştir ve yalnızca Max Asschenfeldt’in ilgili yayındaki çizimlerinden bilinmektedir.

Larisa mimari taş eserlerinin en önemli gruplarından birini Aiol sütun başlıkları oluşturur. “Proto-iyon” olarak da adlandırılan bu tip başlıklar bazı araştırmalarda İyon başlıklarının birer öncülü olarak kabul edilmiştir. Bir noktadan başlayarak iki yana doğru gelişen çift sarmal kıvrımlı tasarımları ile Aiol sütun başlıklarının tipik örneklerine Neandrea, Larisa ve Lesbos gibi yerleşmelerde rastlanmıştır (Richter, 1969, s.16). Bunların dışında Larisa buluntuları arasında duvar profilleri, pilaster başlıkları, sütun tamburları ve daha birçok yapı elemanı bulunmaktadır.

Larisa arazisi daha önce de belirtildiği gibi üç bölümde incelenmiştir bunlar; akropol, kale ve nekropoldür. Çalışmalar akropoldeki yapılarda yoğunlaşmış, pek çok yapının temel ve duvar kalıntıları bulunmuştur. Mimari parçalar da ilgili yayında mümkün olduğunca kazılar sırasında bulundukları yere ve kendi özelliklerine göre akropoldeki bu yapılara atfedilmeye çalışılmıştır.

5.1.1 Megaron ve Çevresi

Bugün İzmir Arkeoloji Müzesi'nde korunan iki adet İyon başlığının Larisa akropolündeki yapılardan Megaron'a ait olduğu düşünülmektedir. Bu parçalar dört numaralı sarnıcın yakınında bulunmuştur. Malzemesi sert kireç tufüdür. Teşhirden olan başlığın (Şekil D.2) iki volütü birbirine bağlayan kısmı eksiktir (Boehlau-Schefold, 1940, s.125). Bu örnekte daha erken tarihli İyon başlıklarından farklı olarak doluluk ve kütlelilik etkisinin olabildiğince azaltıldığı, strüktür etkisinin fazlasıyla vurgulandığı düşünülmektedir. İnce kesitli çubuklar bütün kanalları sarmaktadır. Yüzeyleri “güçlü bir gerilim yaratacak şekilde” yuvarlatılarak derinleştirilmiş ve kanallardan keskin kenarlarla ayrılmıştır. Cephe volütünün Ephesos başlıklarındakilere göre bir tam dışbükey parça kadar daha fazla taşkın ve gösterişli olduğu ifade edilmiştir. Yan yüzeyler, sabit bir eğri ile ortaya yönelen üç güçlü kanal tarafından sarılmaktadır. Bunların, özellikle İyon yaprak dizisinin dışbükey profiline bağlanan alt uçları zengin bir ifade içindedir; üç yapraklı sivri palmetler kanalları ön yüzün çubuklarından ayırmaktadır. Abakus dikkat çekici biçimde alçaktır. Üst kısmı eğik tarak vuruşlarıyla düzlenmiş, kenarlar şeritlerle belirginleştirilmiştir. Başlığın işlendiği blok yeteri kadar büyük olmadığı için iki yerde ek parçalar için yüzeyler hazırlanmıştır. Bu İyon başlığı, yalnızca Megarona ait olabilecek şekilde düşünülmüştür. Mekan genişliğinin, bunu taşıyıcılar olmaksızın örtmek için fazla büyük olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bu yapı biçimi antalar arasında da taşıyıcılar olmasını gerektirecektir. İyon sütunlarının da ancak bu binaya ait olabileceği söylenmekte ve sütunlar bu parçalar esas alınarak tamamlanmaktadır (üst çap: 50 cm.). Buna karşılık antalar fazla geniştir, ama yine de bu öğelerle ilişki kurma olasılığının sınırları içinde görülmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.161).

Megaron'la ilişkilendirilen bir diğer parça, yine dört numaralı sarnıcın yakınlarında bulunan andezitten yapılmış, iki ayak genişliğindeki büyük eşik taşıdır (Çizelge E.1.(4)). Bu parçanın kapı lentosu olmak için fazla zayıf olduğu belirtilmektedir. Üst yüzeyi iyi işlenmiş, orta kısmı biraz aşınmıştır. Kenarları aşınmadığı için az bir süre kullanıldığı düşünülmektedir. Kısa kenar yüzeyleri komşu taşlarla birleşme için, arkaik uygulamalarda olduğu gibi öne doğru düzlenmiştir (düzlenmiş olan üst kenar, aşağıda noktalı [murçlu] dokuya geçmektedir). Kısa kenar yüzeyi (görülen cephe yüzeyi) iyi işlenmiştir, ancak düzeltilmiş bazı alanlarda hafif noktalı doku görülmektedir; bu kısımların bir taşın değil ahşap bir kapı kasasının (?) yerleşmesi

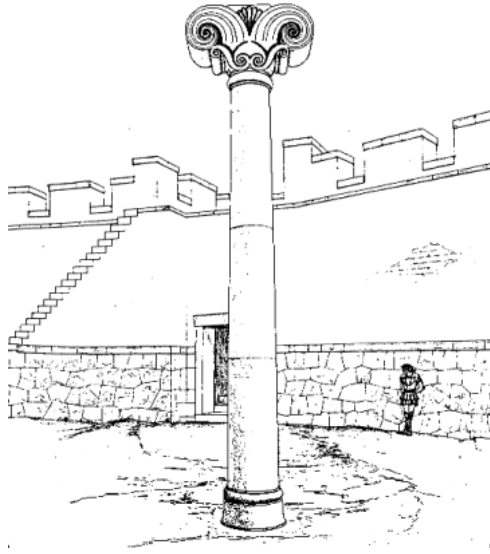
için hazırlanđıđı kabul edilmektedir. Kısa kenar yüzeyi kaba çıkıntılı bırakılmıştır (Boehlau-Schefold, 1940, s.130).

Fotoğrafı olmayan ancak ilgili yayında çok iyi kalite Foça taşından yapılmış olduğu belirtilen bir parça ise yine dört numaralı sarnıcın yakınında bulunmuştur. Bunun da Megaron’a ait olduğu düşünülmektedir. Parça öne doğru çıkan bir kapı silmesi olarak yorumlanmıştır. Uzun kenar yüzeylerinin iyice dzlendiği; st yüzeyin ise arka kısmının birleşme yüzeyi olarak kabaca dzlendiği, üzerinde bir yerleştirme oyuğunun yer aldığı belirtilmiştir.

5.1.2 Eski Saray ve evresi

Larisa akropolünde “Eski Saray” olarak tanımlanan yapı grubunun iki evreden oluştuğu düşünülmektedir. İlgili yayında bu yapılar için “En Eski Saray” ve “Eski Saray” ifadeleri kullanılmıştır. Yapılar 6. yüzyıla tarihlenmiştir. Eski Saray, “nc tiran yapısı” olarak adlandırılır ve en erken tarihli pişmiş toprak levha grubuna dayandırılarak M.. 550 yılına tarihlenmiştir (Boehlau-Schefold, 1940, s.143-144).

Larisa buluntuları içinde özel bir grup oluşturan dört adet Aiol başlığı İstanbul Arkeoloji Müzeleri koleksiyonundadır. İyi korunmuş iki başlıktan biri (bir numaralı başlık) (şekil C.1), iki numaralı sarnıcın yakınında bulunmuştur. Geniş gözenekli Foça taşından yapılmıştır ve M.. 7. yüzyıla tarihlenmiştir. Bu başlığın, En Eski Saray’a ait olduğu dşnlmekle birlikte, mimaride kullanılabilmesi için büyük olduğu kabul edilmektedir. Başlığın st yüzeyi kabaca işlenmiştir ve herhangi bir öğe taşıdığına dair iz yoktur; bu da adak kaidesi görevi görmüş olabileceğini düşündürmektedir (şekil 4.4) (Boehlau-Schefold, 1940, s.122).

Şekil 5. 1: Adak sütunu olarak kullanıldığı düşünülen Aiol başlığına dayanılarak yapılan rekonstrüksiyon önerisi (Boehlau-Schefold, 1940, s.201)

İyi durumda korunan diğer başlık, 1902 yılında Eski Saray'ın molozları arasında yeri tam tespit edilememiş bir konumda bulunmuştur (Şekil C.2). Volütlerinden biri kırıktır. Foça taşından yapılmıştır ve bütün yüzeyleri keski (kalem) ile işlenmiş, ancak üst yüzeyi, bir başka ögenin oturduğuna işaret edecek izler taşımayacak biçimde iyice düzlenmiştir. Başlığın yüzeyindeki üç adet çivi yuvası esas alınarak bronz bir kaplama taşıdığı düşünülmektedir. Arkaik dönemdeki onarımında ek bir parçanın yerleştirilebilmesi için volütlerin birinde kırlangıç kuyruğu biçiminde iki adet kenet yeri açılmıştır (Boehlau-Schefold, 1940, s.123).

Üçüncü bir Aiol başlığının ise sadece volüt kısmı günümüze ulaşmıştır (Şekil C.3(b)). Bu parça da 1902 yılı kazılarında Eski Saray'ın yakınlarında bulunduğu, bu yapıya ait olduğu düşünülmüştür. Yaklaşık olarak M.Ö. 550 yılına tarihlenir (s.143-144). Arka yüzü kırık olan, 41.6 cm. yüksekliğindeki parça Foça taşından yapılmıştır ve ön yüzünün oldukça iyi şekilde düzlenmiş olması nedeniyle bunun da metal bir levha ile kaplandığı düşünülmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.123).

Ayrıca, Asschenfeldt'in çizimlerinden bilinen ve yine Foça taşından yapılan tambur parçaları, bir ve iki numaralı sarnıçların yakınlarında bulunmuştur. Bunların yukarıda bahsedilen adak sütununa ait olduğu düşünülmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.162).

Aiol başlıklarının dışında, yine Eski Saray'ın çevresinde andezitten yapılan iki tambur parçası bulunmuştur. Asschenfeldt'in çizimlerinden bilinen tamburlar, M.Ö. 550 yılına tarihlenmektedir. Tamburların birinin 20 cm. yüksekliğinde olduğu, çapının *entasis* sonucu 32 cm'den 30 cm'e indiği, alt yüzeyinin kabaca işlendiği belirtilmiştir. 22 cm. yüksekliğinde ve 32 cm. çapında olan diğer parçanın yanlarının ve üstünün parçalandığı söylenmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.127). Larisa'da, kazılar sırasında pek çok başka sütun tamburu ve bu tamburlara ait parçalar bulunmuştur.

Larisa'da, Eski Saray ile ilişkilendirilen ve basamak olarak teşhis edilen iki adet taş blok bulunmuştur (Çizelge E.1(31)(32)). Dört numaralı sarnıcın yakınında ortaya çıkan bu parçalar andezitten yapılmıştır. Parçalardan birinin alt yüzeyi kabaca işlenmiş, öne doğru düzlenmiştir. Ön yüzüye iyice düzlenmiştir, Kısa kenar yüzeyleri kaba işlidir, ince ve belirgin olmayan *anathyrosis* işlenmiştir. Üst yüzeyin ön yarısı kaba işli (murç), arkası iyi işçiliklidir (kalem). Kırılma kırığı kuyruğu biçimli kenet yuvaları kabaca sınırlanmıştır. Diğer parça biraz daha özenli işçiliği ile bir önceki parçadan ayrılmaktadır. Üst tarafının ön yarısı iyi işlenmiş iki şerit ile değerlendirilmiş, arka kısmı diğer parçadan daha iyi (murçla) işlenmiştir (Boehlau-Schefold, 1940, s.130).

Eski Saray ile ilişkilendirilen bir diğer parçanın, yine Foça taşından yapılmış bir plinthe olduğu belirtilmiştir (Çizelge E.1(16)). Üst ve kısa kenar yüzeylerinin murçla işlendiği, arkaik *anathyrosis* uygulaması görüldüğü ifade edilmiştir. Ön yüzeyinde kenar şeridi bulunmadığı, alt yüzünün, çok aşınmış olmakla birlikte, murçla işlendiği, arka tarafının ise kaba işçilikte olduğu belirtilmiştir. Soldaki deliğin iç yüzeyinin, içinde uzun süre bir ip hareket etmiş gibi düzgün olduğu ifade edilmiştir. Sağ deliğin ise düzeltilmediği, fazla kullanılmadan kırıldığı söylenmektedir. Bu elemanların tümünün, hayvanların bağlandığı bir korkuluğa, yani tiran sarayının temenos veya çevre duvarına ait olabileceği düşünülmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.122).

Larisa'daki Eski Saray için Aiol başlıklarının ve disk akroterin de kullanıldığı bir rekonstrüksiyon önerisi getirilmiştir. Ancak bu önerinin büyük oranda hatalı olduğu kabul edilmektedir (Lauter, 1975, s.33-57) (Şekil 5.1).

Şekil 5. 2: Eski Saray'ın rekonstrüksiyon önerisi (Boehlau-Schefold, 1940, s.202)

5.1.3 Yeni saray ve çevresi

Arkaik ve klasik döneme ait evreleri de bulunan “Yeni Saray” esas biçimini M.Ö. 4. yüzyılda kazanmış, avlulu bir yapıdır (Boehlau-Schefold, 1940, s.93-106).

Yeni Saray'ın kalıntıları arasında, Foça taşından yapılmış 34 cm. yüksekliğinde, 28.7 cm. çapında iki adet sütun tamburu bulunmaktadır.. Tamburların üzerinde, derinliği 5 cm., genişliği 6 cm. olan zıvana yuvaları açılmıştır (Boehlau-Schefold, 1940, s.126).

Kule I'in önünde ise yekpare, yivsiz bir sütun gövdesi bulunmuştur (Çizelge E.1(14)). Parçanın, Yeni Saray'la ilişkili küçük sütunlu mekana ait olduğu düşünülmektedir, çünkü bu mekanda bulunan iki sütun tamburunun da çapının aynı olduğu belirtilmiştir (Boehlau-Schefold, 1940, s.145). Sütun gövdesi Foça taşından yapılmıştır. Her iki ucunda da aynı taban profili, boyun profili ve zıvana yuvaları bulunmaktadır. Alt yüzeydeki yuvada iki adet kurşun akıtma kanalı bulunmaktadır. Anathyrosis şeritleri keskin biçimde belli edilmiştir. Gövdenin alt kısımlarında bulunan farklı büyüklükteki iki çıkıntının (yumru) işlevi anlaşılamamıştır (Boehlau-Schefold, 1940, s.126).

5.1.4 “Hallenbau ve çevresi”

Larisa akropolünde, Yeni Saray'ın güneybatısında ilgili yayında “Hallenbau” olarak adlandırılan bir yapı bulunmaktadır. Bu yapının çevresinde de bazı mimari öğeler bulunmuştur. Bu parçalardan biri, Hallenbau'nun avlusunda kesintiye uğrayan duvarın önünde ortaya çıkarılan ve arkaik döneme tarihlenen koni biçimli bir

kaidedir (Çizelge E.1(17). Kaba bir işçiliğe sahiptir (Boehlau-Schefold, 1940, s.127). 2010-2012 yüzey araştırmaları sırasında bu kaidenin alt kısmına ait olduğu düşünülen bir parça bulunmuştur.

Dört numaralı sarnıcın yakınında da kapı antasına ait iki adet kaide bulunmuştur. Andezitten işlenmiş bu kaideler Hallenbau ile ya da Yeni Saray'ın avlusunun altındaki Pers yönetimi sonrasında inşa edilen yapılarla ilişkilendirilmiştir (Boehlau-Schefold, 1940, s.144). Kaidelerden birinin (Çizelge E.1(12)) üst yüzeyi kabaca işlenmiştir. 7.5 cm. genişliğinde, iyi işlenmiş bir çerçeve, ahşap sövelerin oturacağı 1.5 cm.'lik payları sarmaktadır. Ön yüzey ve sağ sövenin iç yüzeyi iyi işlenmiş, sol kısa kenar yüzeyi kaba işli, düzgün yüzeyli bir *anathyrosis* ile değerlendirilmiştir. Diğer kaidenin (Çizelge E.1(13)) ön yüzeyi ve her iki kısa kenar yüzeyinde 3 cm. genişliğinde, belirgin şekilde oluşturulmuş, serbestçe (murçla) işlenmiş *anathyrosis* şeritleri bulunmaktadır. Üst yüzeyi kaba işlidir, deliklerin bulunduğu yerler iyi işlenmiştir. Delikler 1.8-2 cm. derinliğindedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.130).

5.1.5 Tapınak ve çevresi

Larisa akropolünde yer alan ve Athena tapınağı olduğu düşünülen tapınağın birkaç evresi olduğu saptanmıştır. Bunlar sırasıyla arkaik, geç arkaik, erken klasik ve 4. yüzyıla tarihlenen yenilenme evreleridir. Tapınak ve çevresi Larisa taş mimari buluntularının en yoğun olduğu yerdir.

Larisa taş buluntularından arkaik tapınağa ait olduğu düşünülen tek parça bir heykel kaidesidir (Çizelge E.1(19)). Bu kaide aynı zamanda Larisa'da bulunmuş olan tek heykel kaidesi olduğu için de önemli görülmektedir. Dört numaralı sarnıcın yakınında bulunmuştur. Foça taşından yapılmıştır. Üç kenarı profillidir ve 16.6 cm. kalınlığındadır. Heykelin oturacağı oval biçimli oyuk alanın çapı en geniş yerinde 44.5 cm., derinliği 5 cm'dir. Oval alan kabaca işlenmiş, onun dışında üst yüzey, heykelin arkasında kalan daha kaba işli dikdörtgen bir bölge dışında tamamen düzlenmiştir. Alt yüzey murçla işli üç alanın dışında düzgün işlenmiştir. Buna göre heykelin oturduğu levhanın üç blok üzerinde durduğu düşünülmektedir. Kaideyi çevreleyen profilin sol ve sağındaki dar yüzeylerde zayıf çıkıntılar bırakılmıştır. Heykelin oturma oyuğu gerçek insan boyutundan biraz daha küçük bir heykeli düşündürmektedir. Altyapısı ve formatından ötürü, arkaik tapınak içindeki Athena heykelinin kaidesi olabileceği önerilmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.131).

2010-2012 yüzey araştırmaları sırasında arazide bu kaideye ait parçalar birbirinden ayrılmış halde bulunmuştur.

Tapınağın geç arkaik çağına ait olan katmanında, Atinalıların tahrip ettiği tapınak kalıntıları arasında bir volüt bulunmuştur (Şekil C.3(b)) . Bir Aiol başlığına ait volüt, açık renkli Foça taşından yapılmıştır. İyi düzlenmiş hafif dışbükey volüt, Neandrea'daki başlıklara benzer şekilde, düz çubuklarla sınırlandırılmış, volüt dönüşleri derin oluklarla bölünmüştür. Volüt, kırılma noktasından hemen önce daha önceki dönüş ögesinden uzaklaşmış, böylece o parçanın yüzeyi tüm genişliği boyunca düzlenebilmiştir. Volütün dik çıkan parçası, bu sebepten, bu noktaya yakın olmalıdır; ancak bu noktada henüz bir palmet izi görülmemektedir. Volüt aksi takdirde kolaylıkla kırılabileceği için, bu başlığın Neandrea başlığı biçiminde işlenmediği düşünülmektedir. Başlık yaklaşık 65 cm. genişliğindedir ve yalnızca 18.2 cm. derinliğinde olduğu için ancak ahşap bir sütuna oturduğu düşünülmektedir. Volüt gözü 4.1 cm. derinliğindedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.123). M.Ö. 530'a tarihlenen bu parçanın tapınağa ait olduğu düşünülse de adak ögesi olma ihtimali de vurgulanmaktadır (Boehlau-Schefold, 1940, s.149).

Tapınağın erken 4. yüzyıla tarihlenen bir son evresi daha olduğu, arkaik, geç arkaik ve erken klasik dönem tapınaklarının ardından temellerin onarılmış olduğunun saptanması ile anlaşılmıştır. Bu tapınağın cella duvarının ortadaki tapınak temelinin üzerinde yükselmiş olduğu düşünülmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.144). Bu evreye ait bir grup yivsiz sütun tamburu parçası bulunmuştur. Yukarıda da belirtildiği gibi, Larisa akropolünde pek çok sütun tamburu ve bunlara ait parçalar tespit edilmiştir. Tapınağın kuzey tarafında bulunan, Foça taşından yapılmış bu tambur parçaları bunlardan bazılarıdır. Parçaların bugünkü yerleri bilinmemektedir. Tamburların hesaplanabilen çaplarının 42 cm. olduğu belirtilmiştir (Boehlau-Schefold, 1940, s.127).

Tapınağın üzerindeki moloz dolguda geniş gözenekli Foça taşından yapılmış bir İyon sütununa ait 42 cm. çapında, yivli küçük torus parçası ve yine Foça taşından yapılmış, kaideye ait bir torus parçası (Çizelge E.1(26)) daha bulunmuştur. Bunun çapı 31.6 cm.'dir ve trohilusların arasındaki torus çifti olabileceği düşünülmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.127). Parçalar M.Ö. 4. yüzyıla tarihlenmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.144). Tapınağın dış terasında "yapraklı başlık" (Blattkranz) olarak adlandırılan bir başka öge daha bulunmuştur (Şekil C.4(a)). 1902

kazılarında iki numaralı sarnıcın yakınında, tapınağa yakın, tapınağın en geç yapım evresindeki düzenleme bağlamında bulunmuştur. Açık renkli Foça taşından yapılmıştır. Yaprakların ince ve yüksek kenarları ile uçları aşınmıştır. Bir numaralı dikey volütlü başlık ile birlikte iki kademeli bir tasarımda kullanıldığı düşünülse de, 40 cm. olan üst çapının küçük kalması ve iki parça arasındaki işçilik farklılıkları nedenleri ile bu rekonstrüksiyonun doğruluğu tartışmalıdır. M.Ö. 6. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendirilmesi önerilmektedir (Betancourt, 1977, s. 76). Yine tapınağa ait olduğu düşünülen ve Asschenfeldt'in çizimlerinden bilinen Foça taşından yapılmış geison parçaları, tapınağın güneyindeki kaplamalı zeminde bulunmuştur (Çizelge F.1(6)(7)) (Boehlau-Schefold, 1940, s.128). Geisonun ortada, diğer blokla temas eden alanı düzgün işlenmiş, kenarlara doğru iyice düzlenmiştir. Orta alanın ön kenarı biraz yukarıdadır; burada, bulunduğu sırada kırmızı boya izlerine rastlandığı söylenmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.144). Parçalardan birinde "T" biçimli bir kenedin kalıntısı bulunmaktadır.

Tapınak çevresinde, yine tapınağın mimarisi ile ilişkilendirilen profil parçaları bulunmuştur. Bunlardan biri "iyi kalite" beyaz Foça taşından yapılmış İyon yaprak dizisi ve Lesbos kymasından oluşan bir profile ait olduğu tahmin edilen bir parçadır (Şekil D.5) (Boehlau-Schefold, 1940, s.129). Diğeri, yine Foça taşından yapılmış bir profil parçasıdır (Çizelge E.1(9)) (Boehlau-Schefold, 1940, s.129). Her iki parça da 4. yüzyıla tarihlenmiştir.

Bunların dışında, tapınağın kuzeyinde bulunmuş, ancak tapınakla ilişkilendirmemiş, bazı tambur parçaları vardır. Bunlardan biri, Foça taşından yapılmış, üzerine kaide profilinin de işlendiği, 32.4 cm. çapında parçadır (Çizelge E.1(7)) (Boehlau-Schefold, 1940, s.127). Diğeri tapınağın güneyinde, kaplanmış zemin üzerinde bulunan, Foça taşından yapılmış, üzerinde kaide profili de taşıyan ve çapı 49 cm. olarak hesaplanan bir parçadır (Çizelge F.1(3)) (Boehlau-Schefold, 1940, s.127). Tapınağın kuzeyinde ve propylon'da yine bir dizi sütun parçası bulunduğu belirtilmiştir. Foça taşından yapılan bu parçaların, tapınağın kuzeyinde yer alan, çapları 52 cm.lik yivsiz ve kalın sütunlara sahip stoaya ait olduğu düşünülmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.127).

Bir başka buluntu grubu olan Lesbos kymationu, tapınağın üzerinde, kısmen en geç yapım evresindeki düzenlemeler bağlamında bulunmuştur. Parçalar (Şekil C.7) Foça taşından işlenmiştir (Boehlau-Schefold, 1940, s.145). Profil, "heykelsi" derinlikte

işlenmiş, belirgin yaprak kenarları ve yaprak ana damarı sadece bir parçada iyi korunmuştur (Boehlau-Schefold, 1940, s.129). Bu parçalar olasılıkla 1902 kazı toprağından gelmiştir (Boehlau-Schefold, 1940, s.142). Kymationda yaprak kenarları çift sıralıdır, ancak çok ince ve yumuşak ana damarlar yaprakları aşağıda birbirine bağlamaktadır (Boehlau-Schefold, 1940, s.145). Ölçüleri ve tasarım benzerlikleri itibarıyla 7 numaralı yapraklı başlık ve 70-74 numaralı beş adet bu Lesbos kymationu parçalarının aynı yapıya ait oldukları düşünülebilir. Başlıkta ve kyma parçalarından üçünde derin işlenmiş biçimlerin yükseltilmiş kısımları malzemenin fazla yumuşak olması nedeniyle aşınmıştır. Yapraklarla sarılan kısmın kabartma yüksekliğini de tek iyi korunmuş kyma parçasını esas alarak belirlemek gerekir. Başlık, Neandreia, Pyrrha ve Aigai'daki benzerlerinin gösterdiği gibi ancak bir iç taşıyıcıya ait olarak yorumlanmaktadır (Boehlau-Schefold, 1940, s.157).

Tapınak çevresinde torus olduğu düşünülen parçalar da bulunmuştur (Çizelge E.1 (10) ve Çizelge E.1(11)). Bu parçalar yukarıda bahsedilen Lesbos kymationu ile birlikte değerlendirilmiştir. Kymationlu blokların duvarın üst kısmını, torusların da duvarın alt bitimini oluşturduğu düşünülmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.157). Tapınak temellerinin geç dönem onarım inşaatında kullanılmış olan bir torus parçası daha bulunmuştur (Çizelge E.1(28)). Torus Foça taşından yapılmış ve keskin hatlarla işlenmiştir (Boehlau-Schefold, 1940, s.129). Bunun Atinalıların egemenliğinde inşa edilen daha küçük bir yapıya ait olduğu düşünülmektedir. İyi işlenmiş bir başka torusun (Çizelge E.1(29)) görünen yüzeyinin alt kısmı hafifçe eğridir, sonrası ise düzdür. Alt yüzeyi anathyrosis'lidir ve iyi işlenmiştir; üst yüzeyi de anathyrosis'lidir ve kaba bırakılmıştır (Boehlau-Schefold, 1940, s.129).

Bir numaralı sarnıç ile tapınak yakınındaki kaplamalı zemin arasında Foça taşından yapılan bir torus parçası daha bulunmuştur (Çizelge E.1(27)). İyi bir işçilik göstermektedir. Büyük bir zıvana yuvası vardır. Ancak en az 19 cm. yüksekliğinde ve yaklaşık 40.8 cm. çapında kötü korunmuş bir parçadır. Zıvana yuvasının ağır bir adak armağanını taşımak için açıldığı düşünülmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.127). Akropol surlarının dışında, güneyde "Dede Mezarı" mevkiinde andezitten yapılmış iri boncuk dizisi işli dairesel bir de kaide bulunmuştur (Şekil C.6). Alt yüzeyi kabaca –murçla- işlenmiştir, üst yüzeyde bir adak armağanını oturtmak için açılan dikdörtgen düzenlemenin kalıntısı bulunmaktadır (Boehlau-Schefold, 1940, s.131). Tapınak yakınlarında bulunan koni biçimli bir kaide de yine Asschenfeldt'in

izimlerinden bilinmektedir (izelge F.1(4)). Foça tařından yapılmıř kaide tam yuvarlak deęildir, arkadaki altıda birlik kısmı kesilmiřtir; bir yapıya dayalı olabileceęi dūřunūlmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.127). Bu ū parça, ūzerlerinde tařıdıkları izler nedeniyle adak armaęanı kaideleri olarak deęerlendirilmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.145) (řekil).

Tapınaęın yakınında, Attika egemenlięi altında inřa edilmiř olan propylon Atina'daki Propylaia'nın zayıf bir yansıması olarak yorumlanmaktadır. Propylon'un hemen kuzeyinde Foça tařından yapılmıř 16 adet dūz yivli bir Dor sūtununun ūstū kırılmıř gōvdesi bulunmuřtur (izelge E.1(15)). Yūkseklilięi 84.5 cm.'dir; yivlerin geniřlięi 6-10 cm. arasında deęiřmektedir. (Boehlau-Schefold, 1940, s.127). Bu parçanın stoaya ya da propylona ait olduęu dūřunūlmektedir. Yine tapınaęın ūst kısmında bulunmuř olan ve yukarıda bahsedilen Dor sūtunu ile iliřkilendirilen tambur parçası da Foça tařından yapılmıřtır, 49 cm. yūkseklilięindedir. Karřılıklı kenarlarda dōrder yiv bulunmaktadır; alt yūzeyi kabaca iřlenmiřtir (Boehlau-Schefold, 1940, s.127).

Bunların dıřında, gūney terasta, V no.'lu deneme amasında bir anta bařlıęı parçası bulunmuřtur (řekil C.5). Bařlık, andezitten yapılmıřtır ve arkaik dōneme tarihlenmiřtir. Tapınaęın ūnūndeki sunaęa ait olduęu dūřunūlmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.144). Parçanın alttaki volūtūnde, içi kurřun dolu bir zıvana yuvası korunmuř durumdadır. Bařka bir zıvana yuvasının da zemini ve i yūzeylerinin bir kısmı ūstteki kırık kenarda korunmuřtur. Volūt gōzleri 2.5 cm. derinlięindedir ve bařka bir malzemeden hazırlanmıř kakma ūęeler için açıldıęı dūřunūlmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.125).

Son olarak, tapınak temellerinin en son inřaat evresinde kullanılmıř olan beyaz Foça tařından iřlenmiř bir geison parçası (izelge E.1(5)) daha bulunmuřtur (Boehlau-Schefold, 1940, s.128). 5. yūzyıl tapınaęına ait olabileceęi dūřunūlse de bu tapınaęa uymamakta, daha çok Atinalıların egemenlięinde inřa edilen daha kūuk bir yapıyı dūřūndūrmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.144).

5.1.6 Gūneybatı yapısı ve evresi

Gūneybatı (Sūdwestbau) olarak adlandırılan yapı Megaronun da yer aldıęı alanda ortaya çıkarılmıřtır. Kazısının ancak yūzeyssel bir biçimde yapılabildięi ifade edilmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.87).

Larisa buluntuları arasında özellikle değerli görülen parçalar bir grup pilaster başlığına aittir. Bu altı pilaster başlığı, dört numaralı sarnıcın yakınında bulunmuştur ve Güneybatı Yapısı'na (Südwestbau) ait oldukları düşünülmektedir. Parçalar bugün İzmir Arkeoloji Müzesi'nde korunmaktadır.

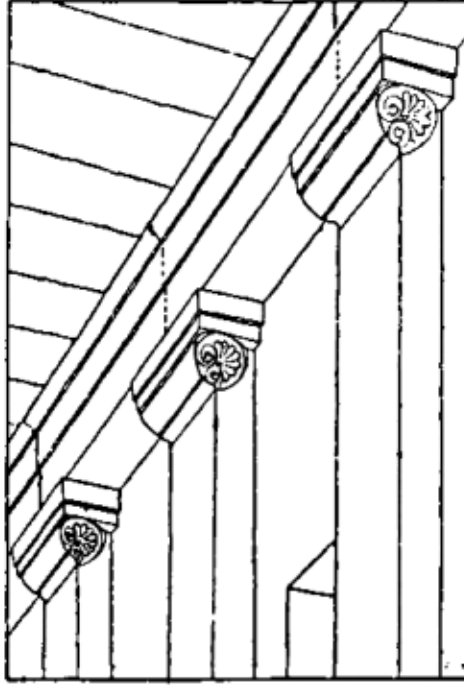
Başlıklardan biri (Şekil D.1(b)) İyon düzenindeki anta başlıklarından farklı olarak iki profilden meydana gelir; biri fazlasıyla taşkın, bir Lesbos kymationu, diğeri ise dik ve neredeyse düz yükselen bir İyon kymationudur. Profilli kısmın üzerinde, iki silme yer almaktadır. Bunları iki taraftan, aynı biçimde yönlenmiş ve aralarında bir palmet bulunan iki volüt taşımaktadır. Volütler İyon düzenindeki anta başlıklarında olduğu gibi aynı noktaya, alt ön köşeye oturmaktadır. Küçük volüt, kıvrımıyla Lesbos kymationunun taşkınlığının yan profilini oluşturmaktadır. Üstteki volüt ise geniş bir yay çizerek palmeti sarmaktadır. Taş yüzeyi, yanlardaki bezeme öğelerinde boyanmak üzere incelikle düzlenmiştir; buna karşılık ön yüzeyler ise sadece tarakla işlenmiştir. Geri kalan yüzeyler görülmek üzere işlenmemiştir; bunlar keski kullanılarak, yumuşak taşın üzerinde uzun-çizgisel izler bırakacak şekilde işlenmiştir. Yalnızca görülecek alanlara bitişen yan yüzeylerde ince, *anathyrosis* benzeri düzlemeler bulunmaktadır (Boehlau-Schefold, 1940, s.123-124).

İkinci başlık (Şekil D.1(a)), üç parçadan oluşmuştur ve neredeyse eksiksizdir. Sağ arka köşesi kayıptır, sağ yan volütü büyük oranda yok olmuştur, üst yüzeyin ön kenarı hafifçe açıktır. Üst kısmın girintili işlenmiş kısmı kayıptır. İki tarafında, yanlarda işleme izleri mevcuttur. Üçüncü başlığın kompozisyonu (Şekil D.1(c)) iki parçadan oluşmaktadır. Sağ arka köşesi kayıptır. Girintili yüzeyinde ve yan yüzeylerdeki işleme izleri bulunmaktadır. Üst yüzeydeki oyuk alan "T" biçimlidir ve en sola işlenmiştir (Boehlau-Schefold, 1940, s.124).

Diğer üç başlık yayında görsel olarak yer almamakta, yalnızca tanımları bulunmaktadır. Dördüncü başlığın ise bu grubun içinde en çok tahrip olan parça olduğu belirtilmiştir. Sol tarafında sadece volütler, sağındaysa palmetlerin korunduğu ifade edilmektedir. Bunların ve daha iyi korunduğu söylenen orta parçasının arasında herhangi bir girintili alan bulunmadığı belirtilmiştir. Üstteki işleme izlerinin tamamen sağa kaydığı, yan taraflarındaysa işleme izleri olmadığı ifade edilmiştir.

Beşinci parçaya dair fazla bilgi bulunmamakla birlikte yayında başlığın üzerinde “5. tip” kymationların biteceğini gösteren izler taşıyan yan volütlerin mevcut olduğundan bahsedilmiştir.

Son başlığın değişik bir formda olduğu söylenmiştir. Bir duvarın iç köşesinden olduğu, kaplama levhalarının kayıp ya da özel bir blok taştan oluşmuş olması gerektiği düşünülmektedir. Duvarın dönüşünün kymationları gizlendiği, volütlerin sol taraflarının bloktan dışarıya doğru taşıdığı ifade edilmektedir. Alt ve üst yüzeylerin arkaik dönem işçiliği taşıdığı söylenmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.125). Meyer-Plath, bu pilaster başlıklarından yararlanarak Güneybatı yapısı için bir rekonstrüksiyon önerisi hazırlamıştır (Şekil 5.2).

Şekil 5. 3: Güneybatı yapısına ait rekonstrüksiyon çizimi (Boehlau-Schefold, 1940, s.162)

Pilaster başlığı grubunun dışında, Güneybatı yapısı ile ilişkilendirilen pek çok mimari parça bulunmaktadır. Bunlardan ikisi Foça taşından yapılan taş bloklardır. Dört numaralı sarnıcın yakınında bulunan bloklardan ilkinde (Çizelge E.1(25)) tüm blok derinliği boyunca devam eden bir delik bulunmaktadır. Bunun duvara bağlandığı yerdeki çapı 10 cm.’dir ve çok sayıda bloku birbirine bağlayan bir zıvana olması ihtimalinden söz edilmektedir. Diğer parçanın, bir önceki parça ile benzer olduğu, ancak tüm blok derinliği boyunca uzanmayan, sadece 10.8 cm. derinliğinde bir deliğe sahip olduğu belirtilmiştir. Larisa’da, içlerine delikler uzanan böyle çok sayıda benzer blok olduğu ifade edilmektedir (Boehlau-Schefold, 1940, s.125).

Dört numaralı sarnıcın yakınında bulunmuş olan, Foça taşından işlenmiş bir arşitrav bloku da yine Güneybatı Yapısı ile ilişkilendirilmiştir (Şekil D.4). Blokun arkası işlenmemiş, sol ön tarafa doğru yönelen yüzeyi düzlenmiştir. Üst yüzey kaba bırakılmış, büyük bir yerleştirme deliği açılmıştır. Ön yüzeyin üst sınırında taşkın bir Lesbos kyması vardır ve üst yüzeyden bir kanalla ayrılmıştır (Boehlau-Schefold, 1940, s.128).

Yine dört numaralı sarnıcın yakınında bulunan ve yine Güneybatı Yapısı ile ilişkilendirilen bir başka parça da dişli frizdir (Şekil D.3). Diş sırasının üzerinde alçak bir Lesbos kyması yer almaktadır, onu yine alçak bir tabla izlemektedir. Birbirine eş olmayan dişler aşağıya doğru hafifçe daralmaktadır. Blokun sağ yarısı değişik bir biçimde işlenmiştir. Üçüncü diş hemen hemen tümüyle kırılmıştır. Bunun ortasının üst kısmına gelen yerde, kyma ve tablanın yan yüzeylerinde *anathyrosis* şeritleri görülmektedir. Sağ taraftaki dişler eksiktir; blokun yüzeyi burada kabaca düzlenmiştir. Bu, önden bir blokun buraya yanaşabileceği ve saçaklığın burada dönüş yapabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Ön yarıda, alt yüzey ince bir işçilikle düzlenmiş, arka yarıda ise nispeten kaba bırakılmıştır. Yüzey 9-10 cm. derinliğinde kabaca işlenmiştir (Boehlau-Schefold, 1940, s.143).

Güneybatı Yapısı ile ilişkilendirilen Foça taşından yapılmış bir grup geison bloku da dört numaralı sarnıcın yakınlığında bulunmuştur (Boehlau-Schefold, 1940, s.128). İlk parçanın (Şekil D.6(a)) ön yüzü düzlenmiştir. Yüzeyi kabaca işlenmiş, alt yüzeyden, sadece ince işlenmiş bir *anathyrosis*'in bir kısmı kalmıştır. Yanlarda yaklaşık 2 cm. genişliğinde uzanan *anathyrosis* bulunmaktadır. Diğer parçanın (Şekil D.6(b)) alt yüzeyi murçla işlenmiştir, 4 cm. genişliğinde *anathyrosis* bulunmaktadır (Boehlau-Schefold, 1940, s.128).

5.2 Pişmiş Toprak Öğeler

Pişmiş toprak, antik çağlarda, çanak çömlek yapımının dışında pek çok alanda, özellikle mimaride de kullanılmıştır. Bezemelerde, yapı tuğlalarında, çatı kiremitlerinde, kanalizasyon künklerinin yapımında kullanıldığı gibi heykel, figürin, kandil vb. gibi pek çok küçük eserin üretiminde de kullanılmıştır. Pişmiş toprağın yapı elemanları alanındaki kullanımı hem Yunan öncesi çağlarda hem Yunan mimarlığında yaygındır ve özellikle yapı bezemesinin önemli bir unsurudur. Çatı

kiremitlerinin dışında çatı kenarını kaplayan geison levhaları, çörtenler, antefiksler ve akroterler pişmiş topraktan yapılmıştır (Köse, 2008, s.1260).

Antik Çağ'da kerpiç veya ahşap çatı sistemlerine sahip yapıların üst kısmını oluşturan eğimli saz çatılar, M.Ö. 7. yüzyıldan itibaren yerini pişmiş toprak çatı elemanlarına bırakmıştır. Bunun altında yatan en önemli neden bu kerpiç veya ahşap sistemleri yağmur suyu ve nemden kaynaklanan tahribata karşı korumaktır (Ateşlier, 2010, s.325). Çatı iskeletini yağmurdan ve nemden koruyarak, gerektiğinde çatıya akan suyun istenen şekilde değerlendirilmesini sağlayacak önleyici bir unsur olan çatı kiremitleri, yapının ahşap taşıyıcı elemanlarının açık hava ile temasını keserek, nem almalarını engellemektedir (Ateşlier, 2010, s.226). Pişmiş toprak mimari levhalar ve kiremitler yapıların dayanıklılığını arttırmıştır. Bir başka önemli nokta ise bu uygulamanın yangınlara karşı alınmış bir önlem olabileceğidir.

Çatı kiremidi kullanımının Anadolu'da ne zaman başladığı tam bilinmemektedir, antik metinlerde buna dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak Plinius'un yazılarından edinilen bilgiye göre, M.Ö. 657 yılında bir Korint soylusu olan Demokritos ve beraberindeki üç sanatçı Etruria'ya sığınmış ve olasılıkla pişmiş toprak çatı kiremidi geleneğini Yunanistan'dan İtalya'ya taşımıştır. Kıta Yunanistan'ında ise pişmiş toprak çatı kiremidinin ilk kullanımına M.Ö. 7. yüzyılın 2. çeyreğine tarihlenen Korint Apollon Tapınağı'nda rastlanmıştır. Sardis kazılarında M.Ö. 7. yüzyılın sonlarında pişmiş toprak çatı malzemesinin kullanıldığını gösteren parçalar bulunmuştur ve bu da Batı Anadolu'nun bu konuda önemli bir üretim merkezi olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Ateşlier, 2010, s.325).

Mimari pişmiş toprak üretimi arkaik dönemde Anadolu'da geniş bir coğrafyaya yayılmış, Frigya, Lidya, İyonya ve Aiolis'te yoğunlaşmıştır. Milet, Batı Anadolu'nun en büyük üretim merkezidir. Bunu Euromos'ta bulunmuş olan arkaik mimari pişmiş toprak parçalar üzerinde yapılan bir çalışma desteklemiştir. Aiolis bölgesinde ise Larisa ve Phokaia buluntuları, Phokaia'nın önemli bir merkez olduğuna işaret etmekte ve Larisa'daki buluntuların da olasılıkla Phokaia'lı ustalarca yapıldığını göstermektedir (Ateşlier, 2010, s.226). Batı Anadolu pişmiş toprak mimari buluntularının bir diğer önemli üretim merkezinin Sardis olduğu düşünülür. Sardis'teki üretimin M.Ö. 7. yüzyılın sonu, 6. yüzyılın başlarında ya da M.Ö. 570'li yıllarda gerçekleştiği konusunda görüşler bulunmaktadır. Benzer düşünceler Larisa buluntuları için de geçerlidir. (Ateşlier, 2010, s.227).

Larisa’da ortaya çıkan pişmiş toprak mimari eserler, Anadolu’da arkaik çağa tarihlenen, şimdiye kadar bilinen en büyük ve en değerli buluntu grubudur. Figürlü frizlere ait yaklaşık 305 adet parça bulunmaktadır. Figürlü frizlerin yanında çörtlenler, akroterler, alınlık grupları da yer almaktadır. Bu parçalarla birlikte pişmiş toprak parçaların toplam sayısı 500’ün üzerindedir (Kjellberg, 1940, s.13).

Burada tarihleme ve üslup detaylarına girilmeden, pişmiş toprak eserlerle ilgili yayındaki gruplamalar temel alınarak genel bilgiler verilmektedir. Parçaların tanıtılmasında Larisa am Hermos yayınının ikinci cildinde önerilen gruplamalar esas alınmıştır¹⁹. Daha önce de belirtildiği gibi 1932 ve 1933 yıllarında Kjellberg’in görevlendirmesi ile Dalman ve Schefold, İstanbul’da, Larisa’dan gelmiş olan pişmiş toprak mimari buluntular üzerinde çalışma yapmışlardır. Alınlık grupları ve çörtlenler oldukça tahrip olduğundan dolayı, malzemelerin İstanbul’daki müzede tekrar elden geçirilmesi gerekmiş, ancak Kjellberg bu çalışmayı rahatsızlığı nedeniyle şahsen yapamadığından, görevi Schefold’a vermiştir. Ayrıca Larisa am Hermos’un ikinci cildinde Kjellberg’in çalışmalarını devam ettirerek yayımlayan Åke Åkerströmdür.

Mimari pişmiş toprak buluntular iki ana başlık altında ele alınmaktadır:

- 1) Kaplama Levhaları
 - a) Figürlü frizler
 - b) Bitkisel-geometrik bezemeli frizler
- 2) Diğer Parçalar

5.2.1 Kaplama Levhaları

Figürlü Frizler

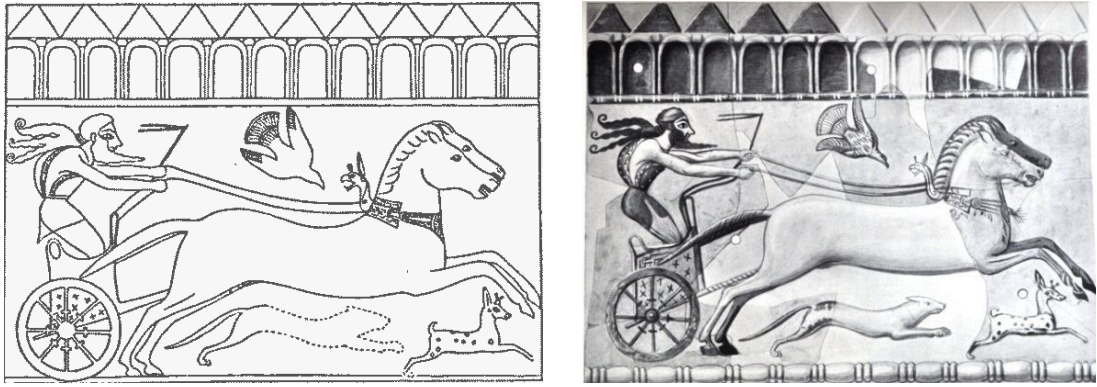
Larisa mimari pişmiş toprak buluntuları içinde geniş bir bölümünü figürlü frizler oluşturur. Bu frizlerde ziyafet (symposion) sahneleri, araba yarışları, süvariler, kentauroslarla savaş gibi sahneler tasvir edilmiştir.

Araba yarışları, Larisa pişmiş toprak levhaları içinde en çok kullanılmış konudur. Levhalardaki kompozisyon öğelerine göre araba yarışları konulu levhalar birkaç gruba ayrılmıştır. Bunlardan ilki Friz I grubudur. Bu gruba ilgili bir rekonstrüksiyon

¹⁹ İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nden Emre Öncü (İstanbul Üniversitesi), Larisa’yı da içine alan, Aiolis’in pişmiş toprak kaplama levhaları/frizleri ve çatı öğeleri ile ilgili kapsamlı doktora çalışmasını Ocak 2013’te tamamlamıştır.

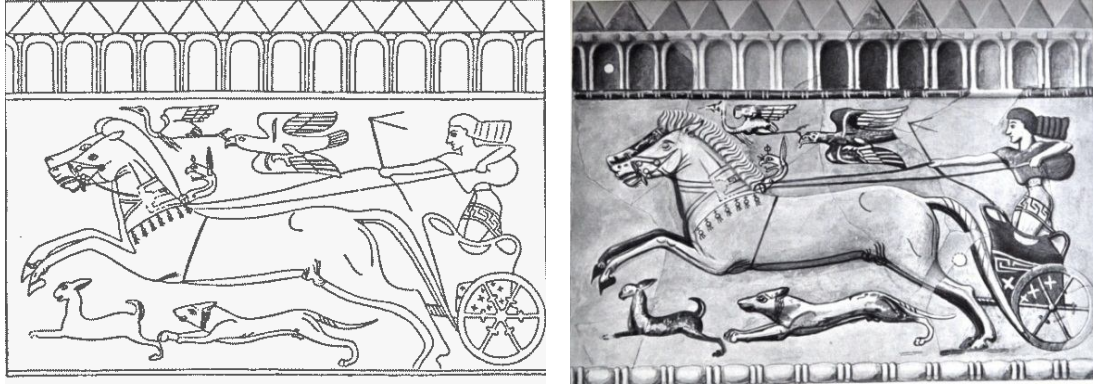
çizimi yapılmamıştır, elde bulunan parça sayısı da yalnızca ikidir. Ancak parçalar incelendiğinde sol tarafta bir sürücü, sağ tarafta ise atların ayakları ve onun hemen altında bir karaca görülür (Kjellberg, 1940, s.31-32).

Rekonstrüksiyon çizimleri Gilliéron ile H. Faith-Ell tarafından yapılan Friz II olarak adlandırılan grupta yine araba yarışları ve yarışçıları tasvir edilmiştir (Şekil 5.3). Frizler simaya aittir. Frizin sol tarafında at arabası kullanan bir süvari betimlenmiştir. Atların bacaklarının arasında köpek ve bacaklarının önünde geyik tasvir edilmiştir. Üst kısımda ise bir kartal yer alır. Frizin ikinci rekonstrüksiyon önerisinde alt sırada bir boncuk dizisi, üst kısımda ise İyon yaprak dizisi yer alır (Kjellberg, 1940, s.32-41).

Şekil 5. 4: Friz II rekonstrüksiyon çizimleri (Kjellberg, 1940, s.33-35)

Rekonstrüksiyon çizimi H. Schleif ve H. Faith-Ell tarafından yapılan diğer grupta (Friz III) yine araba yarışları ve yarışçıları tasvir edilmiştir (Şekil 5.4). Araba yarışçısı bu sefer sağ tarafta bulunmakta ve yine bir önceki grupta olduğu gibi iki atın çektiği bir arabayı kullanmaktadır. Atların ayaklarının altında bir köpek ve karaca tasvir edilirken, üst kısımda kartal ve balıkçıl kuşu olduğu düşünülen iki kuş betimlenmiştir. Bu örnekte de alt kısımda bir boncuk dizisi, üstte ise bir İyon yaprak dizisi bezemesi görülür (Kjellberg, 1940, s.41-50).

Şekil 5. 5: Friz III rekonstrüksiyon çizimleri (Kjellberg, 1940, s.41-43)

Bir başka araba yarışısı grubu olan Friz IV'ün rekonstrüksiyon çizimi yapılmamıştır. Bu gruba ait olan parçalarda gözlemlenebildiği kadarıyla sağ ve solda yine sürücülerin ve at arabalarının olduğu anlaşılır (Kjellberg, 1940, s.50-54).

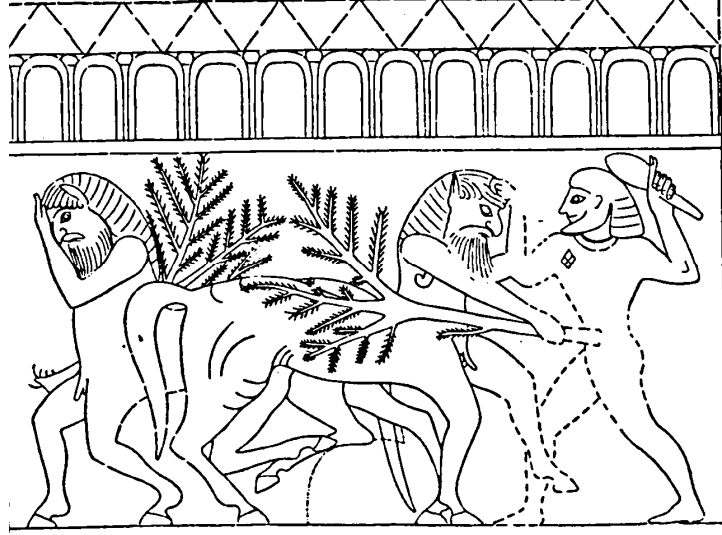
Bir başka grupta ise (Friz V) süvariler konu alınmıştır. Rekonstrüksiyon çizimi yine H. Schleif tarafından yapılmıştır (Şekil 5.5). Levhanın her iki yanında süvariler tasvir edilmiştir. Sağ taraftaki süvarinin arkasında bir balıkçıl kuşu göze çarpar. Levha, diğerlerinde olduğu gibi üstte bir İyon yaprak dizisine sahiptir (Kjellberg, 1940, s.54-57).

Şekil 5. 6: Friz V rekonstrüksiyon çizimi (Kjellberg, 1940, s.54)

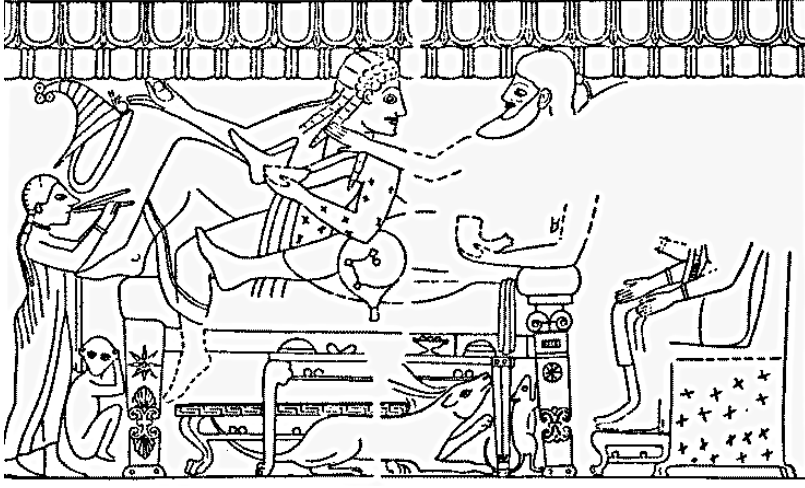
Friz VI başka bir konu grubuna aittir (Şekil 5.6). “Kentauros Frizi” olarak kabul edilen bu frizde kentauroslarla yapılan bir mücadele sahnesi betimlenmiştir. Simetrik

duran iki kentauros, at kulaklı ve at toynaklı olarak çizilmiştir. Bu savaş sahnesinde kentaurosların karşısındaki figürün Herakles olduğu kabul edilmektedir (Kjellberg, 1940, s.57-64).

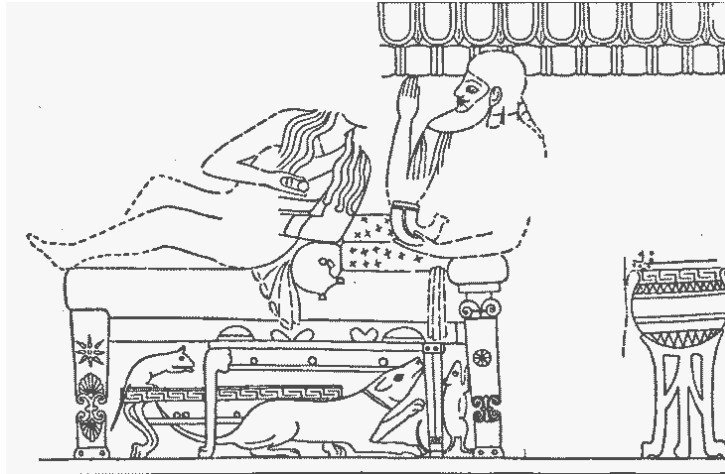
Şekil 5. 7: Kentauros ve Heraklesin Savaşını betimleyen Friz VI rekonstrüksiyon çizimi (Kjellberg, 1940, s.58)

Larisa pişmiş toprak kaplama levhaları içinde figürlü friz gruplarının alt gruplarından biri de ziyafet (symposion) frizleridir (Friz VII). Üç farklı ziyafet frizi bulunmaktadır. Bunlar Kline A, Kline B ve Kline C olarak adlandırılmıştır. Kline A'da (Şekil 5.7) levhanın en üst kısmında bir sıra İyon yaprak dizisi bulunur ve onun altında bir boncuk dizisi yer alır. Bu sahnenin merkezinde, Doğulu motiflerle bezenmiş bir kline üzerinde bir şeyler uzanmış iki figür tasvir edilmiştir. Sol tarafta flüt çalan bir çocuk ve bir maymun görülür. Sağ tarafta ise bir sandalyede oturan yarım bir figür betimlenmiştir. Klinenin altında bir köpek ile bir fare göze çarpar.

Şekil 5. 8: Kline A rekonstrüksiyon çizimi (Kjellberg, 1940, s.66)

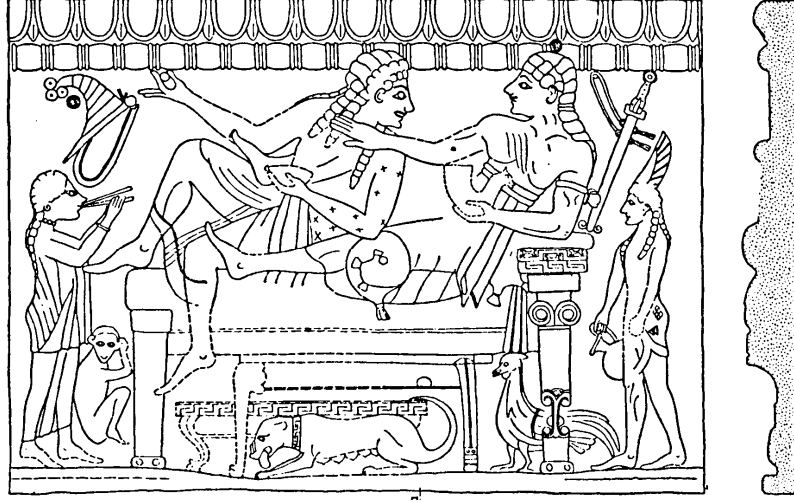
Yine bir başka ziyafet frizi olan Kline B’de (Friz VII), diğer frizde olduğu gibi üstte bir İyon yaprak dizisi ve altta boncuk dizisinin arasında sahne betimlenmiştir (Şekil 5.8). Sahnenin ortasında yine bir kline ve bunun üzerinde bir kadın bir erkek figürü yer alır. Kline bir öncekindeki gibi Doğulu süslemelere sahiptir. Klinenin altında bir köpek ve iki fare tasvir edilmiştir. Sahnenin sağ yanında meander bezemeli, aslan pençesine benzer üç ayağın üzerinde duran büyük bir kazan görülür.

Şekil 5. 9: Kline B rekonstrüksiyon çizimi (Kjellberg, 1940, s.67)

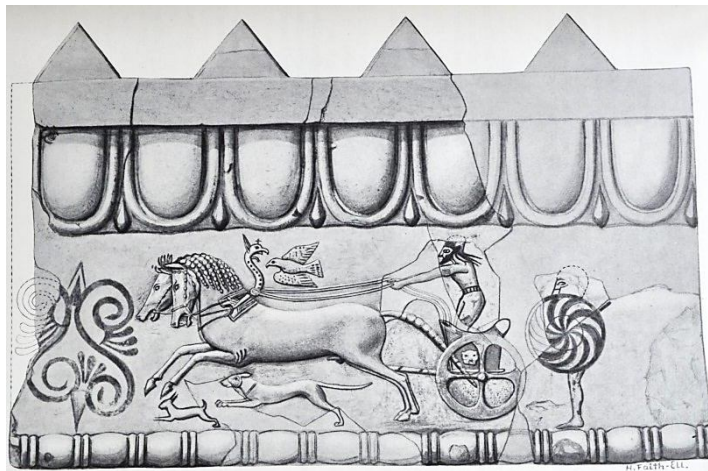
Kline C olarak adlandırılan diğer ziyafet sahnesi grubunun, rekonstrüksiyon çiziminde yine bir sıra boncuk dizisi ve İyon yaprak dizisinin ardından merkezde Doğu motifleriyle bezeli kline, altında köpek ve fare ile tasvir edilmiştir. Üzerinde

uzanan bir figür bulunmaktadır. Sahnenin sağ köşesinde ise başında kanadı andıran bir başlık giymiş bir figür bulunur (Şekil 5.9).

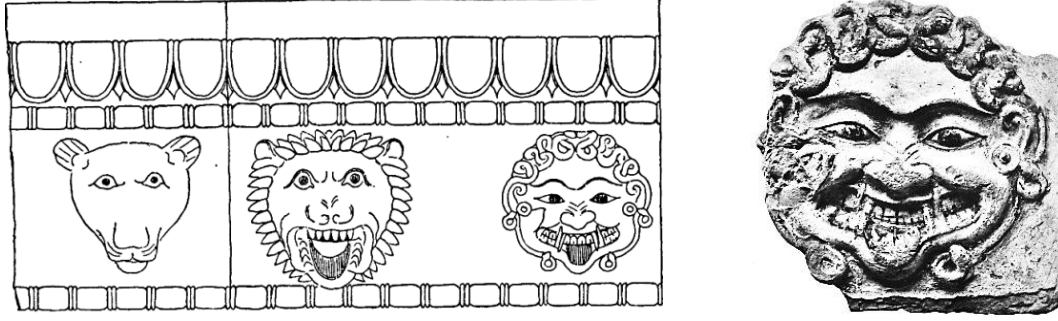
Şekil 5. 10: Kline C rekonstrüksiyon çizimi (Boehlau-Schefold, 1940, s.143)

Araba yarışlarını konu alan bir başka friz grubu olan Friz VIII'de, yine diğer levhalarda olduğu gibi alt kısmında bir boncuk dizisi üstünde İyon yaprak dizisi bulunur. Levhanın merkezinde iki atın çektiği bir at arabasını süren bir sürücü, hemen arkasında kalkanı ile ayakta duran bir asker figürü betimlenmiştir. Atların ayaklarının alt kısmında koşan bir tavşan ve onun peşinde bir köpek, üstte ise yırtıcı bir kuş görülür (Şekil 5.10).

Şekil 5. 11: Friz VIII rekonstrüksiyon çizimi (Kjellberg, 1940, s.87)

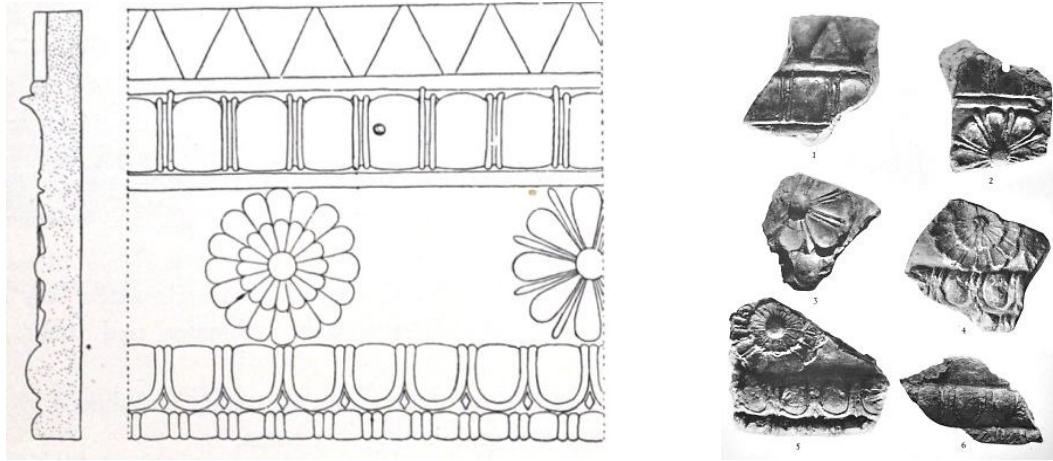
Diğer friz grubu olan Friz IX ise Gorgon frizi olarak da kabul edilir. Reskonstrüksiyon önerisinde bir aslan ve bir kaplan başı ile birlikte bir kompozisyon oluşturur. Gorgon başının bir akrotere ait olabileceği de düşünülmektedir (Şekil 5.11).

Şekil 5. 12: Gorgon frizi (Kjellberg, 1940, s.92 ve Lev.45)

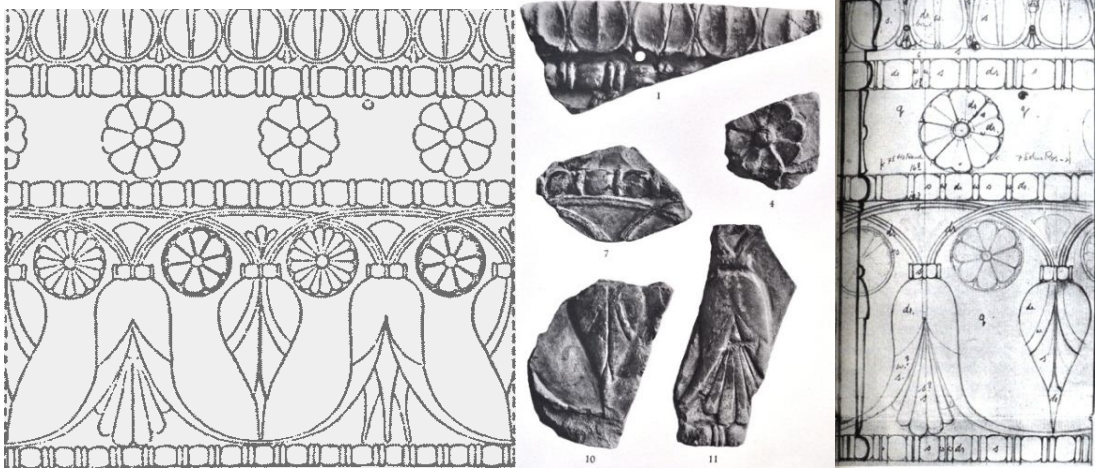
Bitkisel – Geometrik Bezemeli Frizler

Bu frizlerde ilk grup “rozet frizi” olarak adlandırılır (Friz 1-2-3). İki yaprak dizisi arasında iki çeşit rozet bulunur. Frizin en altında bir boncuk yer alır (Şekil 5.12).

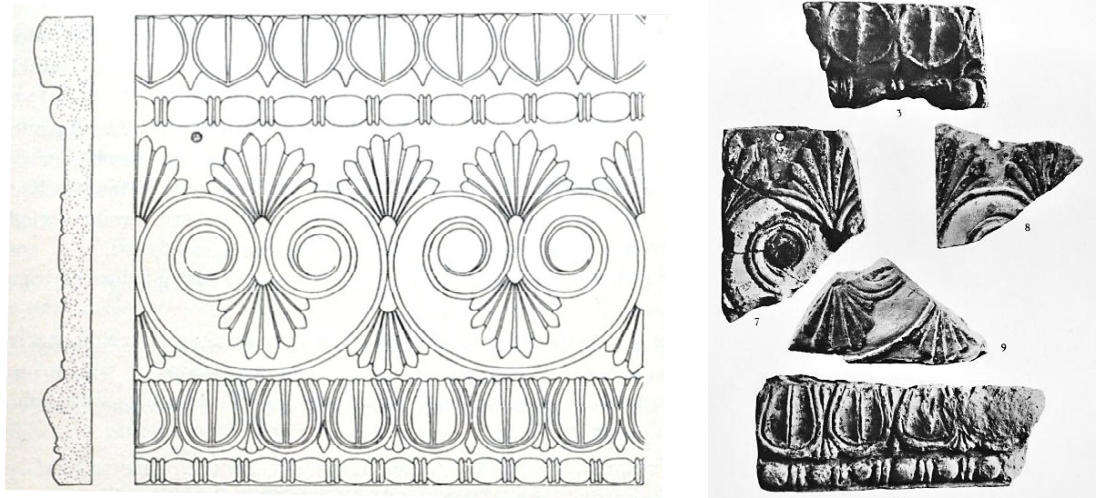
Şekil 5. 13: Rozet frizi (Kjellberg, 1940, s.97 ve Lev.47)

İkinci grup frizler, Friz 4-5 “lotus frizi” olarak adlandırılır. Bu frizde de iki boncuk dizisi arasında lotus ve palmet dizisi bulunur aralarına yine ufak rozetler yerleştirilmiştir. Üstteki boncuk dizisinin üzerinde bir rozet dizisi yer alır ve onun üzerinde yine bir sıra boncuk dizisi ve Lesbos yaprak dizisi bulunur (Şekil 5.13).

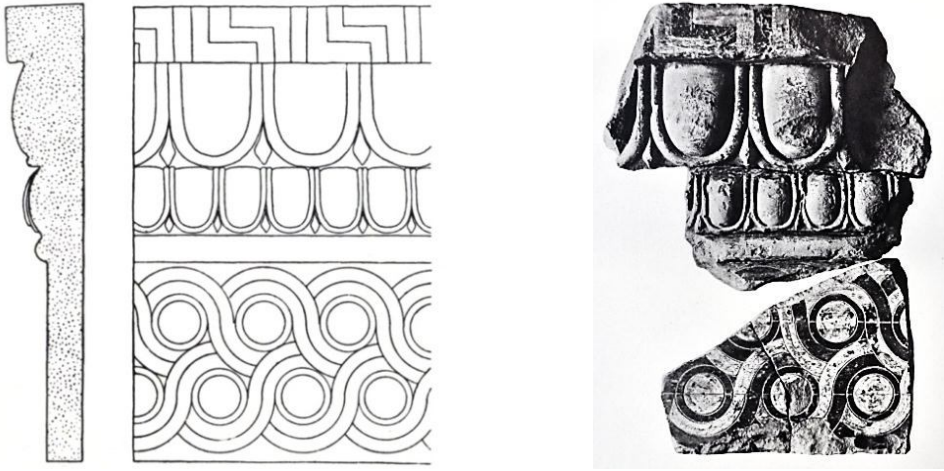
Şekil 5. 14: Lotus frizi (Kjellberg, 1940, s.99-100 ve Lev.48)

Üçüncü grup bezemeli frizler, yani Friz 6, “volütlü friz” olarak da adlandırılır. Frizin alt kısmında bir boncuk dizisi, onun üzerinde bir Lesbos yaprak dizisi ve onun da üzerinde volüt ve palmetlerden oluşan bir bezeme sırası gelir. Yine bir boncuk dizisi ve Lesbos kyması ile kompozisyon son bulur (Şekil 5.14).

Şekil 5. 15: Volütlü friz (Kjellberg, 1940, s.103 ve Lev.51)

Dördüncü grup bezemeli friz “örgü bezemeli friz” olarak adlandırılır (Friz 7). Frizin alt kısmında iki sıra saç örgüsüne benzer bir bezeme bulunur, onun üzerinde iki sıra ve farklı tarzda iki İyon yaprak dizisi ve onun da üzerinde bir meander sırası vardır (Şekil 5.15).

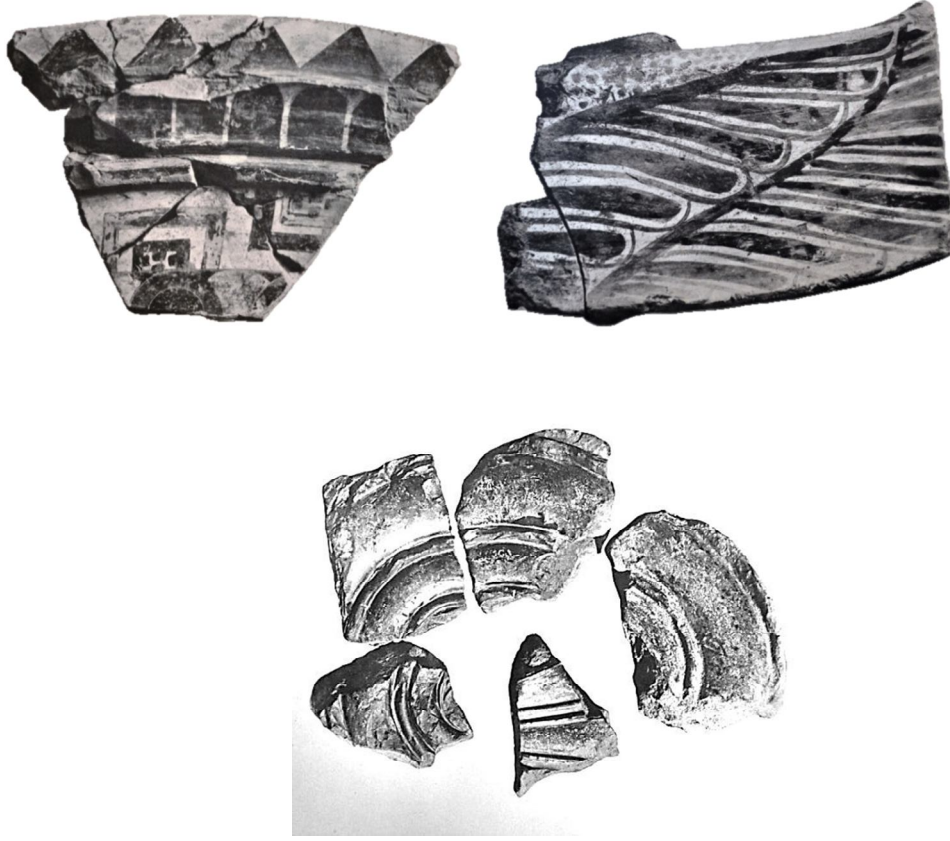

Şekil 5. 16: Geometrik bezemeli, örgü frizi (Kjellberg, 1940, s.105 ve Lev.52)

5.2.2 Diğer Parçalar

Larisa pişmiş toprak buluntuları arasında bitkisel ve figürlü friz gruplarının dışında, alınlık gruplarına ait parçalar, akroterler, sima ve çörten parçaları da bulunmuştur. Alınlık grupları, tasvir edilen sahneler ve figürlere göre sınıflandırılmıştır. Bunlar arasında atlar, araba yarışçıları, savaşçılar, Herakles, ayakta duran, oturan figürler, kadın ve erkek tasvirleri yer almaktadır (Kjellberg, 1940, s.117-130).

Akroter parçaları arasında tepe ve köşe akroteri olduğu düşünülen parçalar bulunmaktadır. Dairesel (disk biçimli) bir tepe akroterine ait olduğu düşünülen geometrik bezemeli bir akroter parçası dikkat çekicidir. Bu parça ile, Meyer bir rekonstrüksiyon çizimi yapmıştır. Ayrıca akroter parçaları arasında volütlü, rozetli ve palmetli parçalar da yer almaktadır. Bunların da bazıları tepe bazıları köşe akroteri olduğu düşünülmektedir (Kjellberg, 1940, s.131-137). Bunların dışında bir de sfenks kanadının tasvir edildiği bir paça bulunmuş, “Sfenks akroteri” olarak isimlendirilmiştir (Şekil 5.16).

Şekil 5. 17: Akroter parçaları (Kjellberg, 1940, Lev.68,69,71)

Larisa buluntuları içinde bir grup çörten parçası da bulunmaktadır. Bu çörtenler friz VIII ve friz IX ile ilişkilendirilmiş, bu sebeple ilgili yayında da sima VIII ve sima IX olarak adlandırılmıştır. Sima VIII'e ait üç tip çörten bulunur bunlar; aslan başı, kurt başı ve köpek başıdır. Sima IX'da da iki tip çörten bulunur bunlar; fok başı ve aslan başıdır (Kjellberg, 1940, s.109-111).

Larisa'da bulunan pişmiş toprak eserlerin çoğu 1902 kazılarında ve tapınak civarında bulunduğundan tapınakla ilişkilendirilmektedir ancak tapınak çevresinde başka yapı grupları da olduğu için bu yapılara da ait oldukları düşünülmektedir. Parçalar, M.Ö. 6.-5. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir. Kjellberg pişmiş toprak kaplama levhalarını üç grupta toplamış ve tarihlemiştir. Buna göre; birinci grup M.Ö. 600-560 yılları arasındadır, I-IV numaralı figürlü frizler ve 1,2,3 numaralı bitkisel-geometrik frizler bu gruptadır. İkinci grup, M.Ö. 560-540 yıllarını kapsar ve burada da V, VI, VII numaralı figürlü frizler ve 4, 5, 6 numaralı bitkisel-geometrik bezemeli frizler yer alır. Son olarak M.Ö. 540-500 yılları arasına tarihlediği üçüncü grupta ise VIII, IX ve

X numaralı figürlü frizler ile 7 numaralı bitkisel-geometrik bezemeli frizler bulunmaktadır (Kjellberg, 1940, s.138-169).

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Larisa (Buruncuk) kazıları Osmanlı döneminde başlamış, kesintilerin ardından Cumhuriyet döneminde devam etmiştir. Bu süreçte Larisa kazıları üzerinden Osmanlı kurumlarının ve Türkiye Cumhuriyeti'nin arkeolojik bir çalışmaya nasıl yaklaştığı belgeler üzerinden açıklanabilmektedir. Ne gibi bürokratik aşamalardan geçildiği ve çalışmaların nasıl işlediği gözlenebilmektedir. Arkeolojinin Osmanlı Devleti'nde özel bir önem kazanmasının ardından uygulanan politikalar belli bir sistematik içinde gerçekleşmiştir. Bir yandan eserler İstanbul'daki İmparatorluk Müzesi'nde toplanırken ve kazılar yürütülürken, bir yandan arka arkaya hazırlanan nizamnamelerle eserlerin korunmasına yönelik çalışmalar başlamıştır. Osmanlı'da başlayan bu sistematik uygulamaların Cumhuriyet döneminde de sürdüğü görülmektedir.

Bürokratik uygulamaların Larisa kazılarına da yansıdığı görülmektedir. Öncelikle kazı yapmak için Boehlau ve Kjellberg gerekli şartları yerine getirerek dilekçe vermiş, nizamnamelerde geçtiği gibi Maarif Nezareti kazıya bir engel olup olmadığını incelemiş ve ardından izin (ruhsat) çıkmıştır. Kazıya bir komiser tayin edilmiştir. Kazı izinleri her sene yenilenmiş, kazıda bulunan eserlerin sayımı, müzeye taşınması ve teslim edilmesi büyük bir özenle takip edilmiş ve titiz bir bürokrasi yürütülmüştür.

Larisa kazıları kapsam olarak önce 1884, sonraki aşamada da 1906 nizamnamelerine tabi olmuştur. Bu nizamnamelerle getirilen yeniliklerin Larisa kazılarında da uygulandığı görülmüştür. Yazışmalarda sık sık “yürürlükteki mevcut nizamname” ya da “Asarı Atika Nizamnamesi hükümlerine uygun olarak” gibi ifadelerle yürürlükteki nizamnameler referans gösterilerek hareket edilmiştir.

1884 nizamnamesine eklenen en önemli maddelerden biri eserlerin yurtdışına çıkarılmasına yasak getirilmesidir. Bu nizamnameye göre kazıyı yapan yabancı arkeologlar parçaların orijinallerini alamamakta, ancak kopyalarını (kalıplarını) ülkelerine götürebilmektedir. Bu maddeyle hükümetin izni olmadan hiçbir eser yurtdışına çıkarılamamaktadır. Yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla gerçekten de

Larisa'dan çıkan hiçbir eser yurtdışına kalıcı olarak gönderilmemiştir. Yazışmalarda, Kjellberg'in bu yönde birkaç kez talebi olmuş, ancak bu talep yerine getirilmemiştir. Yine de İsveç'e giden bir grup eserin olduğu bilinmektedir; bu eserlerin 1902 kazılarında çıkan buluntu gruplarına ait olma olasılığı vardır. Kjellberg, Larisa kazı arazisini satın almış, daha sonra da bu araziye hükümete devretmiştir. 1874 nizamnamesinde kazı alanının sahibi olan kişi, arazide ortaya çıkarılan tarihi eserlerin bir bölümünü alma hakkına sahip oluyordu ancak 1884 nizamnamesi ile bu kural uygulamadan kaldırılmış ve arazide bulunan tüm eserlerin devlete ait olduğu açıkça belirtilmiştir. Ancak Kjellberg'in 1874'te geçerli olan bu uygulamayı yeni nizamname yürürlükteyken de esas almış olabileceği düşünülebilir.

1930'lardaki kazılardan çıkan buluntulardan ise 12 eserlik bir grup, incelenmek üzere Berlin'e gönderilmiştir. Cumhuriyet Arşivi ile İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde korunan belgeler uyarınca bunlar sıkı bir biçimde takip edilmiş, ülkeye geri dönüş yapıp yapmadıkları ilgili yazışmalarla sorulmuş ve parçaların Türkiye'ye geri gönderildiği tespit edilmiştir.

1884 nizamnamesine eklenen bir diğer maddede kazı izni için, kazı yapılacak alanın sınırlarının belirlenmesi, arazinin haritasının çıkarılması ve bunun izin dilekçesine eklenmesi öngörülmüştür. Bu çalışma kapsamında Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yapılan araştırmalarda bulunan, Larisa ve çevresini tanımlayan harita, nizamnamelere uygun hareket edildiğini göstermiştir.

1884 nizamnamesine ilk kez eklenen, Osmanlı Hükümeti'nden bir yetkili ile kazıyı yapan şahıslar tarafından, kazı buluntularının defterlere işlenmesi, bu defterlerin her gün güncellenerek imzalanması zorunluluğu da yine Larisa'da da uygulanmış bir başka kuraldır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin arşivlerinde yer alan, Larisa kazı buluntularının listesini içeren defter bu uygulamanın somut kanıtıdır.

Yine 1884 nizamnamesinde, kazı yapan kişilerin çıkan eserlerin fotoğraf ve kalıplarını alma hakkında sahip olduklarını belirtilmektedir. Larisa kazıları sırasında yapılan yazışmalar bu maddeye referans gösterilerek, eserlerin kalıp ve fotoğraflarının alındığını belgelemektedir.

Kazı ve araştırma süreci boyunca farklı konularda pek çok yazışma gerçekleşmiştir. Sonuçta, bu yazışmalar, çalışmanın temelini oluşturarak bir Osmanlı ve Cumhuriyet kazısı olan Larisa çalışmalarının, hukuksal/bürokratik boyutunun açık bir biçimde

anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Yazışmaların ana gruplarını; her yıl tekrarlanan izinler, kazı komiserlerinin müzeye yazdıkları raporlar, eserler üzerinde yapılacak incelemeler için istenen izinler, çıkan eserlerin nakilleri için gerekenler ve bazı özel mektuplaşmalar oluşturmaktadır.

Bu çalışmada ayrıca Larisa’da bulunan eserlerin hangi müzelere dağıldığı, bugün nerelerde korunduğu ve yaklaşık sayıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Yüz kadar taş eser bulunmaktadır. Bunların bir kısmı yalnızca çizimlerden bilinmektedir. On üç parça İstanbul Arkeoloji Müzeleri’ne, on beş parça da İzmir Arkeoloji Müzesi’ne gönderilmiştir ve bugün hala bu müzelerde korunmaktadır. Elli beş kadar eserin de arazide bırakıldığı ilgili yayından anlaşılmaktadır, ancak bu parçalardan bir kısmının eksik olduğu 2010-12 yılları arasında yürütülen Larisa yüzey araştırmaları sırasında tespit edilmiştir.

Larisa’nın pişmiş toprak mimari eserleri ise yaklaşık 500 civarındadır. Bunlardan bir kısmı İsveç’e gönderilmiştir. Bugün bu parçalardan 80 kadarı Stockholm Medelhavsmuseet’te korunmaktadır. Bunların çoğu figürlü friz gruplarına ait parçalardır. İsveç’teki müzede taş eser bulunmamaktadır.

Larisa’da bulunan seramik çanak çömlek parçası, figürinler ve metal eşyalar da yine İstanbul Arkeoloji Müzeleri koleksiyonundadır. Ancak Medelhavsmuseet’in koleksiyonunda mimari dışında da seramik eserler olduğu, bunların bazılarının müzeye “Kjellberg’in armağan etmesiyle” kazandırıldığı bilinmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu’nda ve Türkiye Cumhuriyeti’nde müzecilik anlayışı esere yönelik bir gelişim göstermiştir. Eserin yorumlanması, anlaşılması ya da o eserden elde edilecek bilgilerden ziyade eserin bulunması, tanımının yapılması, kısacası eserin kendisi önemli olmuştur. Eser odaklı bir anlayış Larisa çalışmaları için de geçerlidir. Kazılar sırasında 500’den fazla pişmiş toprak öge, seramik, 100’e yakın taş eser bulunmuş, arazide bırakılan parçaların haricindekiler müzelere taşınmıştır. Kazıların ardından bu parçalarla ilgili Kjellberg ve diğer yabancı araştırmacılar bazı çalışmalar yapmıştır. 1940/41 ve 1942 tarihli yayınların (Larisa am Hermos) ardından eserler depolara kaldırılmıştır. Yaklaşık 60 yıl boyunca değerlendirilmeyen bu malzemelerle ilgili son yıllarda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Larisa’da bulunmuş olan taş eserlerle ilgili daha önce de belirtildiği gibi “Larisa am Hermos” adlı yayının birinci cildi dışında, eserlerin tümüyle incelendiği bir yayın

yapılmamıştır. Sadece bazı yayınlarda bu eserlere değinilmiştir. Müge Arseven (İTÜ) Larisa'nın taş mimari eserleri ile ilgili bir yüksek lisans çalışması hazırlamaktadır (2013).

Larisa'daki pişmiş toprak eserler ile ilgili yine "Larisa am Hermos" adlı yayının ikinci cildi dışında, Kjellberg'in çalışmalarını devam ettiren İsveçli arkeolog Åke Åkerström'ün bir yayını bulunmaktadır. Bunun dışında zaman zaman bazı kaynaklarda, Larisa'ya ait parçalara değinilse de kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Emre Öncü (İÜ), Aiolis bölgesi pişmiş toprak mimari eserleri ile ilgili bir doktora çalışması yapmış ve çalışmanın odağında Larisa'nın mimari pişmiş toprak eserlerini incelemiş ve değerlendirmiştir (2013).

Bu çalışmanın kapsamına girmeyen keramiklerle ilgili çalışmalar da üçüncü cildin ardından yoğun biçimde sürmemiştir. Dieter Hertel (Köln) özellikle gri keramiklerle ilgili bir çalışma yürütmüş; Göttingen'de bulunan Boehlau Arşivi'ne de dayanarak Larisa üzerine kapsamlı araştırmalar hazırlamıştır.

Son olarak, Kjellberg ve Boehlau'nun kazı yapmak için Larisa'yı seçmelerinin başlıca nedeni, Larisa'nın Yunan sanatının erken evreleri ile ilgili aydınlatıcı bilgiler verebileceğine dair beklentileri olmuştur. Kent M.Ö. 280 yılında terk edilmiştir; Roma ve Bizans dönemleri yoktur. Ancak erken dönemlerde Larisa'nın önemli bir yerleşim olduğu düşünülmektedir. Kjellberg'in arkaik Yunan sanatının kökenlerinin Batı Anadolu'dan geldiğine dair hipotezi, onu bu kent üzerine çalışmaya yoğunlaştırmıştır. Her ne kadar hipotezini tam anlamında destekleyen kanıtlara ulaşamasa da erken Yunan sanatı için oldukça aydınlatıcı bilgiler elde etmiş, bununla ilgili çalışmalar yapmıştır. Larisa, Neolitik'te başlayıp, M.Ö. 8. yüzyıldan 3. yüzyıla uzanan ve Aiol sanatının 7.-5. yüzyıl örneklerini barındıran zengin bir buluntu grubuna sahiptir. Pişmiş toprak buluntuların büyük çoğunluğunu oluşturan kaplama levhaları, M.Ö. 6. ve 5. yüzyıllara tarihlenmiştir. Ayrıca burada bulunan gri seramikler, Larisa'nın Aiol kültür dünyası içindeki öncelikli varlığını kanıtlamıştır. Araştırmaların yapıldığı dönemde Larisa'nın erken Yunan sanatı için önemli merkez olduğu düşünülmüştür; Larisa bu önemini bugün hala korumaktadır.

KAYNAKLAR

- Åkerström, Å.** (1973). *Ionian and Anatolian-Ionian and the West, The Figured Architectural Terracotta Frieze: Its Penetration and Transformation in the East and in the West in the Archaic Period*. The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology. Ankara-İzmir, 23-30/IX/1973, DAI, İstanbul
- Akurgal, E.** (1992). Osman Hamdi'den Günümüze Değın Eski Eserler Sorunumuz, 1. Osman Hamdi Bey Kongresi, Bildiriler 2-5 Ekim 1990, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ateşlier, S.** (2010). Lidya Pişmiş Toprak Mimari Levhaları, Lidyalılar ve Dünyaları, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Bean, G.E.** (1995). Eski Çağda Ege Bölgesi, çev. İnci Delemen, Arion Yayınevi, İstanbul.
- Betancourt, P.P.** (1977). The Aeolic Style in Architecture: A Survey of its Development in Palestine, the Halikarnassos Peninsula, and Greece, 1000-500 B.C.
- Boardman, J.** (2011). The Greeks Overseas, Their Early Colonies and Trade. Thames and Hudson, Londra.
- Boardman, J.** (2005). Yunan Sanatı, çev. Yasemin İlseven, Homer Kitabevi, İstanbul.
- Boehlau, J.** (1933). Larisa Hafriyatı Hakkında Rapor-İlkbahar 1932, Türk Arkeoloji Dergisi 1. Sayı.
- Boehlau, J. - Schefold, K.** (1940). Larisa am Hermos: Die Ergebnisse der Ausgrabungen 1902-1934, 1-Die Bauten, Verlag Walter de Gruyter, Berlin.
- Boehlau, J. - Schefold, K.** (1942). Larisa am Hermos: Die Ergebnisse der Ausgrabungen 1902-1934, 3-Die Kleinfunde, Verlag Walter de Gruyter, Berlin.
- Çal, H.** (1990). *Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Eski Eser Politikası*, I. Cilt. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Doğır, E.** (1998). İlk İskanlardan Yunan İşgaline Kadar Menemen (ya da Tarhaniyat) Tarihi, Sergi Yayınevi, İzmir.
- Doğır, E. - Gezgin, İ.** (1996). Aiolis'de Bir Anıt
- Forrest, G.** (2001). *Greece: The History of the Archaic Period. Greece and the Hellenistic World*, ed. J. Boardman, J. Griffin & O. Murray, Oxford Press. İngiltere
- Hellström, P.** (2003). 100 Years of Swedish Excavations in Turkey and a Bibliography, Kungl. Biblioteket, Stockholm.

- Karaduman, H.** (2004). Belgelerle İlk Türk Asar-ı Atika Nizamnamesi, TTK, Türk Tarih Belgeleri Dergisi, Ankara, Cilt XXV, Sayı 29.
- Kerschner, M.** (2010). Lidyalıların Komşuları İyonyalılar ve Aiolialılar. Lidyalılar ve Dünyaları, ed. Nicholas Cahill, YKY. İstanbul.
- Kjellberg, L.** (1940). Larisa am Hermos: Die Ergebnisse der Ausgrabungen 1902-1934, 2-Die Architektonischen Terrakotten, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Stokholm.
- Köse, V.** (2008). Pişmiş Toprak, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 3. Cilt, YEM Yayınları, İstanbul.
- Lauter, H.** (1975). Die beiden älteren Tyrannenpaläste in Larisa am Hermos, Bonner Jahrbücher 75, s. 33-57.
- Madran, E.** (2002). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler: 1800-1950, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Mansel, A.M.** (2004). *Ege ve Yunan Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özdoğan, M.** (2011). Arkeolojik Kazılar Bilimsel Çalışma Mı? Toprak Hafriyatı Mı? Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Özdoğan, M.** (2006). Arkeoloji'nin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Pasinli, A.** (1992). Osman Hamdi Bey'in Müzecilik Yönü ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 1. Osman Hamdi Bey Kongresi, Bildiriler 2-5 Ekim 1990, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Saner, T.** (2011). Larisa (Buruncuk) Akropolü ve Kalesi Yeni Bir Başlangıç 2010, 29. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 23-28 Mayıs 2011, Malatya. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s.419-430.
- Saner T. - Sağ, K.** (2012). The Aeolian-Style Polygonal Masonry in Larisa [Buruncuk] and its Regional Context, in R. Carvais, A. Guillerme, V. Nègre, J. Sakarovich (eds), *Nuts & Bolts of Construction History*, Paris, Vol. 2, s.427-434.
- Schefold, K.** (1973). Die Residenz von Larisa im Licht neuer Forschungen, The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology, Ankara - İzmir 23-30.IX.1973, s. 549-564.
- Shaw, M.K.W.** (2004). Osmanlı Müzeciliği, Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi, çev. Esin Soğancılar, İtelişim Yayınları, İstanbul.

Url-1 < <http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/> >

Url-2 < <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/> >

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, İrade Maarif, Dosya no.6 Gömlek no.45, 1

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, İrade Maarif, Dosya no. 6 Gömlek no.45, 3

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Maarif Nezareti, Mektubi Kalemi Dosya no.521, Gömlek No.50, 10

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Maarif Nezareti, Mektubi Kalemi Dosya no.521, Gömlek No.50, 8-9

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Maarif Nezareti, Mektubi Kalemi Dosya no.521, Gömlek No.50, 11

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Maarif Nezareti, Mektubi Kalemi Dosya no.521, Gömlek No.50, 3-4

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Maarif Nezareti, Mektubi Kalemi Dosya no.521, Gömlek No.50, 7

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Maarif Nezareti, Mektubi Kalemi Dosya no.570, Gömlek No.59, 1,2

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Maarif Nezareti, Mektubi Kalemi Dosya no.592, Gömlek No.9, 3

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Maarif Nezareti, Mektubi Kalemi. Dosya no.521, Gömlek No.50, 7

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Maarif Nezareti, Mektubi Kalemi Dosya no.521, Gömlek No.50, 5

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Maarif Nezareti, Mektubi Kalemi Dosya no.521, Gömlek No.50, 1-2

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 39

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 43

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 45

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 47

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 49

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 51

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.15497

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.15633

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.16728

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.16728

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.16728

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.16728

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, E.15633, D.15334

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, E.16726, D.17016

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, E.16726, D.18036

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, E.16726, D.18036

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, E.16726, D.18036

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/2, D.15308

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Karton.31, E.16726, D.28861
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 11/2,3
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 11/4
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 16/1
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 17/1
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 20/2
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 20/4
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 24/2
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 25/2
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 26/2
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 26/4
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 27/2
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 27/4
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 27/5
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, K.31/1, 1899/1857
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, K.31/1, D.1899/1857
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 13
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 20
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 37
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 50
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 50
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 52
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 8
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.14, D. 85, Belge 47
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.14, D. 85, Belge 7
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.14, D.85, Belge 5
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı dil Arşivi, K.14, D.85, Belge 50
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı dil Arşivi, K.14, D.85, Belge 58
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.31/1
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.31/1, D.16726
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.31/1, D.3644
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 22/2

EKLER

EK A: Arşiv Belgelerinin Listesi

EK B: Başbakanlık ve Cumhuriyet Arşivleri Belgeleri

EK C: İstanbul Arkeoloji Müzelerindeki Taş Eserler

EK D: İzmir Arkeoloji Müzesindeki Taş Eserler

EK E: Larisa’da Arazideki Eserler

EK F: Yeri Tespit Edilemeyen Eserler

EK G: Stockholm Medelhavsmuseet’deki Pişmiş Toprak Eserler

Çizelge A. 1: Arşiv Belgelerinin Listesi

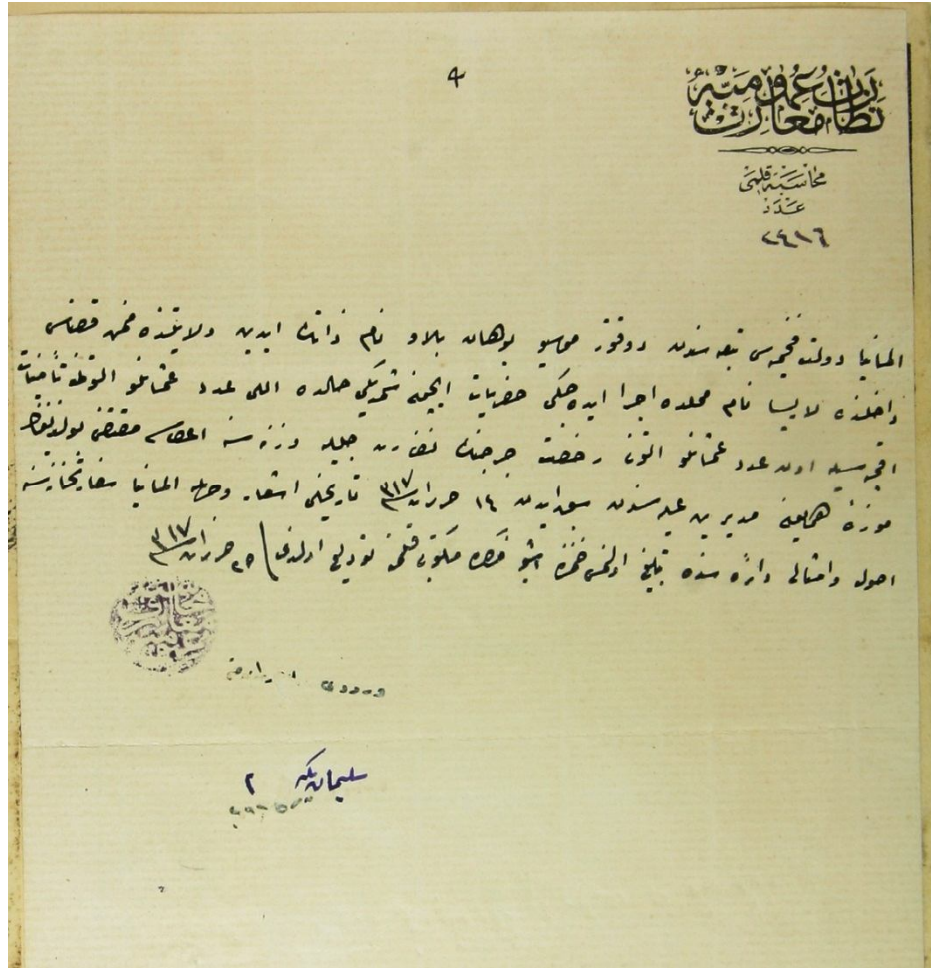
BELGE NUMARASI (METİN İÇİNDE)	BELGE NUMARASI (ARŞİVLERDEN)	BELGENİN TARİHİ	BELGENİN İÇERİĞİ
1	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 20	4 Ocak 1900	Kjellberg ile araştırma gezisi sonucu bir nekropol keşfedip burada araştırma yapmak için izin istemesi hk.
2	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.14, D.85, Belge 5)	18 Ocak 1900	Koldewey ve Puchstein'ın Sicilya'daki Yunan mimarisi hakkındaki yayının müze kütüphanesine yollanması hk.
3	BOA,MF.MKT 521/50,1-2	Mayıs 1900	Boehlau'nun istemiş olduğu resmi izin belgesi ile birlikte Larisa'nın Mimaroglu tarafından çizilen haritası
4	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 50	8 Haziran 1900	Boahlau'nun Kjellberg ile yaptığı araştırma seyahatinin ardından Larisa'yı seçerek burada kazı yapmak için izin istemesi hk.
5	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, K.31/1, 1899/1857	7 Haziran 1900	Boehlau'nun harita ve dilekçesi doğrultusunda kazının şartlarını belirten yazı
6	BOA, MF.MKT 521/50, 5	9-11 Haziran 1900	Boehlau'nun izin talebi üzerine herhangi bir sakınca olmadığını belirten yazı
7	BOA MF.MKT 521/50,7	27-30 Haziran 1900	Gerekli koşulların yerine getirilmesiyle, gereken ücretler yatırıldıktan sonra kazı izni için gerekenlerin yapılması hk.
8	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, K.31/1, D.1899/1857	30 Haziran 1900	Kazı yapmaya engel bir durum olmadığı, Boehlau'dan gönderilen harita ile gereken teminatın alınarak gereğinin yapılması hakkında Aydın Vilayeti'nden gelen yazının Maarif Nezareti'ne iletilmesi
9	BOA MF.MKT. 521/50, 7	2 Temmuz - 11,12,16 Ağustos 1900	Boehlau'nun yürürlükteki nizamname uyarınca kazı yapmasına izin verilmesine dair meclis kararı
10	BOA MF.MKT 521/50,3-4	18-26 Ağustos 1900	Boehlau'ya, Larisa'da 1 yıl süre ile kazı yapması için şartları yerine getirmesi koşulunda izin verilmesi

11	BOA İ.MF 6/45,3	18 Ekim 1900	Gerekli şartların sağlanması koşulu ile kazı yapılması için izin kararı
12	BOA İ.MF 6/45, 1	3 Kasım 1900	Padişah Kararı ne çıkarsa onun yapılacağıının belirtilmesi
13	BOA MF. MKT 521/50, 10	19 Kasım 1900	Padişah emri ve Şura-yı Devlet kararınca yapılması gerekenlerin Maarif Nezaretince yapılması isteği
14	BOA MF.MKT 521/50, 8-9	3-18 Aralık 1900	Nizamnameye uygun olarak hükümet komiseri, hafirden kefaletname alınması, çıkan eserlerin hükümete teslimi koşulları ile ruhsat verilebileceği, gereken harçların yatırılması ve padişaha buyrulduğu gereğinin yapılması hk
15	BOA MF.MKT 521/50-8,9,11	Aralık 1900	Boehlau'nun kazı izni yapılacaklar hakkında müzenin bilgilendirilmesi
16	BOA MF.MKT 570/59-1,2	Temmuz 1901	Boehlau'nun kazı izni için yapılacak ödemelerin Alman Elçiliğine bildirilmesi hakkında
17	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 17/1	30 Temmuz 1901	Kararname: Ruhsatname
18	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 16/1	3 Ağustos 1901	Ruhsatnamenin teslimi, kazı komiserinin yolluğu ve ruhsatnamenin teslim alınması hk.
19	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.31/1, Belge 16/3	2 Ekim 1901	Boehlau'nun özel sebeplerden dolayı kazıya geç başlayacağı hk.
20	BOA MF.MKT 592/9-3	11 Kasım 1901	Boehlau'nun kazıya geç başlamasının uygun bulunması hk.
21	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 11/2,3	18 Ocak 1902	Vangel Efendi'nin (Mimaroglu) Larisa kazılarına atanması teklifi
22	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 11/4	30 Ocak 1902	Mimaroglu'nun Larisa kazılarına atanması
23	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 8	11-24 Şubat 1902	Mimaroglu'nun yazdığı Larisa kazı raporu
24	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 50	26-28 Nisan 1902	Mimaroglu'nun yazdığı Larisa kazı raporu

25	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 13	5 Mayıs 1902	Larisa kazılarına dair Mimaroglu'nun raporu ve kazı bitiminde yapılacaklar hakkında emir beklemesi
26	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 52	14 Haziran 1902	Kjellberg'in Stockholm müzesine götürmek istediği bazı parçalar hk.
27	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, Belge 37	18 Haziran 1902	Kjellberg'in Stockholm müzesine götürmek istediği bazı parçalar hk.
28	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 20/2	14 Haziran 1902	Larisa'da 8 sandık eserin masrafları Kjellberg tarafından ödenerek Müze-i Humayuna gönderilmesi hk.
29	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 20/4	29 Temmuz 1902	Gönderilen 8 sandık eserin Müze tarafından teslim alındığına dair yazı
30	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 22/2,5	Ağustos	Larisa'da kalan 5 sandık eserin yollanması ve teslim alınması hk.
31	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı dil Arşivi, K.14, D.85, Belge 50	16 Haziran 1903	Gilliéron'un çalışma yapması için İstanbul'a geleceği hk.
32	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı dil Arşivi, K.14, D.85, Belge 58	15 Temmuz 1903	Buluntuların birkaç kopyasının Stockholm'e götürülmesi hk.
33	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 25/2	7 Mart 1904	Kjellberg'in satın aldığı kazı arazisi hk.
34	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 24/2	30 Mart 1904	Kjellberg' in bağışlayacağı kazı arazisi için Mimaroglu ile görüşülerek sonucun bildirilerek tapunun takdim edileceği hk.
35	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 26/4	27 Ağustos 1907	Boehlau'nun Milet ve Bergama Kazılarını ziyareti için ve Larisa'da çalışması için gerekenlerin yapılması hk.
36	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 26/2	9 Eylül 1907	Boehlau'nun Larisa'ya vardığı ve Vilayet Makamının gereken işlemleri yaptığı hk.
37	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.31/1, D.3644	1 Nisan 1911	Boehlau'nun Larisa'da ölçü ve bazen kazı da yaparak inceleme yapmak istemesi hk.
38	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 27/2	11 Mayıs 1911	Boehlau'nun iki hafta araştırma yapmasına izin verildiği hk.

39	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 27/5	11 Mayıs 1911	Boehlau'ya 2 hafta ruhsatsız izin verilmesi ancak yanında jandarma olması hk.
40	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Yazı Arşivi, Belge 27/4	24 Mayıs 1911	Boehlau'nun 2 hafta izinli olduğuna dair yazı gönderildiği, tetkik ve keşif yapacağı ve B.'ye yardım edilmesi hk.
41	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.14, D. 85, Belge 47	27 Ocak 1924	Kjellberg ile Schroeder'in İstanbul'da müzede çalışma yapmak için izin istenmesi hk.
42	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.14, D. 85, Belge 7	4 Şubat 1924	Kjellberg ile Schroeder'in İstanbul'da müzede çalışma yapmaları için izin verilmesi hk.
43	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, E.15633, D.15334	3 Nisan 1932	Larisa kazıları için yabancı dil bilen bir görevlinin müzeden gönderilmesi isteği
44	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, E.15633, D.15334	5 Nisan 1932	Asım İsmet veya Kemal Bey'in kazı komiseri olarak atanması hakkında
45	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 39	2 Mayıs 1932	Kazıda bulunan 11 parça eserle 1 dışın bir seri fotoğrafının gönderilmesi hk.
46	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 39	15 Mayıs 1932	Fotoğrafların tespitinde kullanılan teknik. ve fotoğrafların gönderildiği hk.
47	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.15633	20 Haziran 1932	1932 kazılarından çıkan eserlerin, fotoğraflanması, kalıp ve resimlerinin çıkarılmasının ardından müzeye iadesi hakkında
48	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.15497	27 Temmuz 1932	20.04.32-14.07.32 tarihleri arasında Larisa'dan çıkan 429 adet eserin listesi
49	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yabancı Dil Arşivi, K.31/1, D.16726	23 Mart 1933	Berlin Müzesi'ne incelenmeye gidecek malzemelerin listesi, bu objelerin sigortasının Almanya'ya gönderilmesi ricası, Haziran başına kadar buluntularla ilgili 2-3 ay daha çalışmaya devam edilmesi talebi hakkında yazı
50	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 43	11 Nisan 1933	11 adet eserin Berlin'e gönderilmesinin kabulü hk.
51	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.16728	10 Nisan 1933	Binaların planlarının alınması için staj yapan bir memurun Larisa'ya gönderilmesi isteği

52	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.16728	12 Nisan 1933	Necdet Bey'in Larisa'ya yollanması
53	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 45	12 Nisan 1933	Larisa'daki ölçüm işlerinin devam edeceği, müze memuruna 75 lira aylık verilmesi ve ayrıca 15 günde bir biri umum müdürlüğüne biri vekaletle iki adet rapor gönderilmesi hk.
54	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.16728	18 Nisan 1933	Schefold'un araştırmalara başladığının bildirilmesi
55	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, D.16728	23 Mayıs 1933	Necdet Bey'in 1933 araştırmaları hakkındaki raporu
56	Cumhuriyet Arşivleri, sayı:14610, dosya:149-76	19 Haziran 1933	Larisa'dan çıkan 11 eser ve dışın Berlin'e gönderilmesin hakkında kararname
57	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, E.16726, D.17016	1 Temmuz 1933	Berlin'e gönderilecek eserlerin aldirılması için Alman Asariatika Enstitüsü'nü bilgilendiren yazı
58	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, E.16726, D.18036	8 Mart 1934	Berlin'e gönderilen 12 eserin iade edilip edilmediği hakkında
59	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/1, E.16726, D.18036	11 Mart 1934	Berlin'e gönderilen 12 eserin iade talebi
60	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, K.31/2, D.15308	27 Mart 1934	Berlin'e gönderilen eserlerin iade edildiği ve Maarif vekaletine bildirildiği hakkında yazı
61	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 47	27 Mart 1934	Berline gönderilen eserlerin olduğu bir adet sandığın geri gönderilmesi hakkında
62	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 49	19 Haziran 1934	Kazıdan çıkan 400den fazla eserin tetkiki için Müzeye gönderilmesi hk.
63	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 49	27 Temmuz 1934	Eserlerin tek tek sayılarak mektubu yazan tarafından teslim alındığı hk.(
64	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Karton.31, E.16726, D.28861	26 Temmuz 1939/29 Ağustos 1939	Larisa'da çıkan eserlerin incelenmesi için Schefold'un müzeye gönderilmesi ve uygun bulunması
65	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, Belge 51	18 Ağustos 1943/14 Eylül 1943	Larisa am Hermos III,1942 Müzeye gönderilip gönderilmediği ve müzeye ulaşmadığına dair yazı

MF.MKT 570/59

1

Nezaret-i Maarif-i Umumiye

Muhasebe Kalemi

Aded: 2416

Almanya Devleti fehimesi tebasından (vatandaşlarından) Mösyö Yohan Belav nam (isimli) zatın (kimsenin) Aydın Vilayeti'nde Menemen Kazası dahilinde Larisya nâm mahalde (yerde) icra edeceği (yapacağı) hafriyat için (kazı için) şimdiki halde elli adet Osmanlı altını teminat akçesiyle on adet Osmanlı altını ruhsat harcınının nezaret-i celile veznesine (Maarif Nezareti yani Eğitim Bakanlığı) itası (verilmesi) muktezî bulunduğu (gerekli olduğundan) Müze-i Hümayun Müdüriyet-i aliyyesinden sebk eden (daha önce geçen) 14 Haziran sene [1]317 tarihli işar vecihle Almanya Sefarethanesi'ne usul ve emsali (diğer örnekleri gibi) dairesinde tebliğ olunması (bildirilmesi) zımında (hususunda) işbu müzekkire (yazı) Mektubi Kalemi'ne (Özel kaleme) tevdi olundu (verildi)

Fî 25 Haziran sene [1]317

Mühür: Muhasebe-i Maarif-i Umumiye

Vurudu

۱۶۶۹

معارف عمومی ریاضی و فیزیک و شیمی و نجوم و موسیقی و ادبیات و تاریخ و جغرافیه و صنایع و حرفه‌ها و علوم و فنون و ادب و شعر و خط و کتابت و سایر علوم و فنون

۱۶۶۹

ردیف	نام و نام خانوادگی	مدرسه	موضوع	نمره	توضیحات
۱	محمد علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۲	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۳	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۴	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۵	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۶	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۷	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۸	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۹	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۱۰	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه

۱۶۶۹

معارف عمومی ریاضی و فیزیک و شیمی و نجوم و موسیقی و ادبیات و تاریخ و جغرافیه و صنایع و حرفه‌ها و علوم و فنون و ادب و شعر و خط و کتابت و سایر علوم و فنون

۱۶۶۹

ردیف	نام و نام خانوادگی	مدرسه	موضوع	نمره	توضیحات
۱	محمد علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۲	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۳	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۴	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۵	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۶	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۷	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۸	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۹	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه
۱۰	علی	مدرسه	معماری	۹۹	خارج از برنامه

1464

Maarif-i Umumiye Nezaret-i Mektubi Kalemi Telgraf müsveddâtına mahsus varakadır

Evrak kalemine vurudu (gelişi) ve tesvidi (karalama yazılma) tarihleri

Tesvidi: 2 Temmuz

Evrak Numarası: 99

Müsevvidi:

Hususi numarası: 15

Mümeyyiz

Tarih-i tebyizi: 12 Rebiülevvel sene [1]319 / 15 Temmuz sene [1]317

Fî 12 R sene [1]319

Fî 15 Temmuz sene [1]317

Hariciye Nezaret-i celilesine (Dışişleri Bakanlığı'na)

Almanya Devlet-i fehimesi tebasından Doktor Mösyö Yohan Belav nâm zatın Aydın Vilayeti'nde Menemen Kazası dahilinde Larisya nâm mahalde icra edeceği hafriyat için şimdilik elli adet Osmanlı lirası teminat akçesiyle (güvence akçesi) on adet Osmanlı lirası ruhsat harcının nezâret-i âcizî veznesine itası muktezi bulunduğu Almanya Sefareti'ne tebliği hususunun savb-ı alî-i daverilerine (size) izbarı (bildirilmesi) muhasebeden bâ-müzekkire (yazı ile) ifade kılınmış olmakla ol babda (bu konuda)

معارف عمومی نظارتی مکتوبی قلمی سودا مخصوص

۱۰ سید
۱۲ فتح علی

۱۷۴۷

[illegible]

موزه "هنا" حیدرآباد علی گڑھ

15

[illegible]

Intro. 8.

592/9

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

Maarif-i Umumiye Nezareti Mektubi Kalemi müsveddâtına mahsus varakadır

Evrakın kaleme vurudu ve tesvidi tarihleri

29 Teşrin-i evvel sene [1]317

Evrak numarası: 32

Müsevvidi:

Hususî numara:

Mümeyyiz

Müdür

Tarih-i tebyizi

Arabî: 15 Şaban sene [1]309

Rumî: 13 Teşrin-i sanî sene [1]317

17

Müze-i Hümayun Müdüriyet-i aliyyesine

Fî 24 Eylül sene [1]317 tarihli ve yüz kırk sekiz numaralı tezkire-i vâlâ-yı (yüce yazıları) atufilerine mücellâ ifadesiyle cevabdır. Aydın Vilayeti muzâfâtından (Aydın'a bağlı yerlerden) Menemen Kazası dahilinde kadîmen (eskiden) Larisya nâmıyla yad olunan (anılan) Buruncuk karyesinde (köyünde) hafriyat icrası için bir sene müddetle ve 16 Temmuz sene [1]317 tarihli ruhsatnâme ile (izin ile) Almanya Devleti tebasından Doktor Yohan Belav'a mezuniyet (izin) verilmiş olduğu halde muma-ileyhin (Yovan'ın) nizamen (kanunen) şayan-ı kabul esbâb-ı hususiyeden (özel sebeblerden) dolayı hafriyat için sene-i haliye (içinde bulunulan sene) Şubatı içinde mübaşeret edebileceği (başlayabileceği) ve bu da usul ve emsaline muvâfık bulunduğu (uygun olduğu) işar olunmasına mebnî mürsel ruhsatname (gönderilen izin) şerâit-i muharrere dairesinde (yazılan şartlar çerçevesinde) icra olunacak hafriyat için bin üç yüz on yedi senesi Şubatı mebde add olunacaktır (başlangıç kabul edilecektir) ibaresi bi't-tezyil (ek yapılarak) makam-ı aciziden tahtîm (mühürlenerek) edilerek mezkur ruhsatname (adı geçen izin yazısı) leffen (ekte) savb-ı âlîlerine irsal (yüce makamınıza gönderilmiş) ve iade kılınmakla ifa-yı muktezâsı (gereğinin yapılması) himem-i vâlâ-yı atûfileri (yardımlarının) derkar buyurulmak babında.

Ruhsatname kaleme gelmemekle nerede kalmış ise evrak odasınca bulunup gönderilmesi lazım gelir mezkur ruhsatname bulunamadığından nüsha-i sâniyesi ita kılınmıştır

موزله هم یون

سازف نظریه جلیبینه

نومرو

۱۶۸

دولتو افغ حضرتی
اتفاقه نظریه سره مواد مخصوص احکامه توفیق حرکتی علی بن ابی طالب
یار اولیاء بر دین قریب حضرتیه اجر ایجابی بر سر مدینه مازونیه سیمه احتمال نتیجه اولیاء الی بنا دولتی بقصد
ردفقه یولکانه بلو نام زانک نظریه شایه قول اجاب فصولیه نه طویون حضرتیه مذکوروه ایجه نه
حاضره شایه ایجه مبارکه ایده بید جکی قیام حضرتیه نک اولیونیه ترسی لایق حضرتیه نه با ذکره
اداره عاجز می بید بر لبه دیور موافقه اصول دینی بونیه اولیونیه حضرتیه نک لقا نقدیه محبیه اولیونیه
الایه چاکری اعاز کفره لازم کنند امر بیلغی غرض مذکور حضرتیه نک لقا نقدیه محبیه اولیونیه
امردونه حضرتیه مه اولیونیه ۱۶۸۱ صادی اولیونیه ۱۶۸۱

موزه جلیبینه
مدینه
حکومت

552/9

Müze-i hümayun
Numara: 148

Devletli efendim hazretleri

Asar-ı atika nizamnamesinin (eski eserler nizamnamesinin) mevâdd-ı mahsusası (özel maddeleri) ahkamına (hükümlerine) tevfik (uygun) hareket eylemek şartıyla Aydın Vilayeti muzâfâtından Menemen Kazası dahilinde kadimen Larisya nâmıyla yad olunan Buruncuk karyesinde hafriyat icrası için bir sene müddetle mezuniyet-i resmiye (resmi izin) istihsal etmiş olan (almış olan) Almanya Devleti tebasından Doktor Yohan Belav nam zatın nizamen şayan-ı kabul (kabule uygun) esbab-ı hususiyeden dolayı hafriyat-ı mezkureye ancak sene-i hâzıra Şubatı içinde mübaşeret edebileceği cihetle ruhsatnamenin ol suretle tashihi (düzeltilmesi) lüzumu sefarethaneden bâ-tezkire idare-i âcizîye bildirilmiş ve bu da muvafık-ı usul (usule uygun) ve emsal bulunmuş olmakla zîrine (altına) ol vechle işaret edilerek idare-i çâkerîyle iadesinin lazım gelenlere emr ve tebliği zımında mezkur ruhsatnamenin (adı geçen ruhsatın) leffen takdimine mucaseret olunur (cesaret gösterilir) ol babda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir (bu konuda son söz size aittir)

Fî 24 Cumadelâhir sene [1]319 ve fî 24 Eylöl sene [1]317

Müze-i hümayun Müdürü Hamdi

MF.MKT 592/9

3

Serian meclise fi 25 Eylöl sene [1]317

1212

Müze-i Hümayun Müdüriyet-i aliyyesinin işbu tezkiresinde arz ve beyan olunduğu vechle Aydın Vilayeti muzâfâtından Menemen Kazası dahilinde kadîmen Larisya namıyla yad olunan Buruncuk karyesinde hafriyat icrası fî 16 Temmuz sene [1]317 tarihli merbut (bağlı) ruhsatname ile ve bir sene müddetle Almanya Devleti tebasından Doktor Yohan Belavo ita kılınmış ise de muma-ileyhin nizamen şayan-ı kabul esbâb-ı hususiyeden dolayı hafriyat için sene-i hâliye Şubatı içinde mübaşeret edebileceği ve bu da usul ve emsaline muvafık bulunduğu cihetle merbut ruhsatnamenin işbu ruhsatnâmede munderic (yazılı) şerâit dairesinde (şartlar çerçevesinde) icra olunacak hafriyat için bin üç yüz on yedi senesi şehr-i Şubatı mebdde (başlangıç) add olunacaktır ibaresinin tezyili ile makam-ı alî-i nezaret-penâhîlerinden tahtiminden sonra hâfire (kazı yapana) verilmek üzere Müze-i Hümayun Müdüriyet-i aliyyesine iade ve tısyar (gönderilmiş) buyurulması babında emr u ferman hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 16 Receb sene [1]319 ve fî 15 Teşrin-i evvel sene [1]317

[İmzalar]

Vurudu: 29 Teşrin-i evvel sene [1]317

Aziz Bey fî 29 Teşrin-i evvel sene-i m.

۱۰
 اصول و اساس و هر چه نویسم فایده و آنرا حقیقت نظامیه فواید مضمون احکامه تمهید
 رعایت اولیای طایفه مصلحت بوجهان بدیده معنی مذکورده آنرا حقیقت تحریری اجماعیه
 مدینه ما رویت اخلاقی با نسب کیفیت حضور حق جناب صدیق مظهر استنباط افاضه
 فایده چهارم

MF.MKT 521/50

3-4

Maarif-i Umumiye Nezareti Mektubi Kaelemi müsveddâtına mahsus varakadır

Tesvidi tarihi: 5 Ağustos sene [1]316

Târih-i tebyizi: 30 R sene [1]318 / 13 Ağustos sene [1]316

Müsveddenin (karalamının) iraesı (gösterilmesi) irade-i aliyye-i cenab-ı nezaret-penahidendir (bakanlığın görüşüdür)

Babıali

Menemen Kazası dahilinde kadimen Larisya namıyla yad olunan Buruncuk karyesi civarında Dumanlı Dağları'ndan bed ile (başlayarak) Gedos Ovası'na mümted (uzayan) cibalin eteklerine ve bazan Gedos Ovası'nın Buruncak Çayı cihet-i yemîn ve yesârına (sağ ve soluna) doğru arzan (en olarak) birer kilometre mesafesinde mahdud olarak (sınırlı olarak) sath-ı mecmû'û (toplam yüzölçümü) dokuz buçuk kilometre murabba'ından (metre kare) ibaret olan mahalde on bin de bir mikyas-ı mimariyi (mimari ölçüyü) havi (içeren) harita vechle ve ashabının rızalarıyla (sahiblerinin) Müze-i hümayun nizamnâmesi ahkamına tevfik (uygun) hareket etmek ve taraf-ı hükümetden bulundurulması lazım gelen memur-ı mahsusun maaş ve harcirahı depozito suretiyle tesviye olunmak ve muktezî kefâletnâme itasıyla beraber zuhur edecek (ortaya çıkacak) asar-ı atıkayı hükümete teslim eâmâde (hazır) bulunmak üzere taharriyat ve amelîyat-ı hafriye (kazı çalışması) icrası için bir sene müddetle ruhsat itası istidâsına dair Almanya Devleti tebasından olup muvakkaten (geçici olarak) İzmir'de mukim (oturan) bulunan Doktor "Yovan Belav" tarafından verilen arzuhal (dilekçe) üzerine icra kılınan tetkikat (inceleme) neticesinde mahall-i mezkurda (adı geçen yerde) hafriyat icrasından dolayı kılâ' (kaleler) ve istihkâmât (istihkamlar) ve ihtiyâcât-ı ahalice (halkın ihtiyaçlarınca) bir gûne (çeşit) mahzur (sakınca) olmadığı beyanıyla ve hafriyat icra olunacak mevâkı'ı (yerleri) mübeyyin(açıklayan) müstedi-i muma-ileyh (dilekçe sahibi) tarafından verilen haritanın leffen irsaliyle iktizasının ifasını mutazammın Aydın Vilayet-i celilesinden meb'ûs (gönderilmiş) tahrirat (yazı) Müze-i hümayun idaresiyle Meclis-i Maarif'e lede'l-havale (havale edilerek) teminat akçesi olarak nezaret-i âcizî veznesine elli adet lira-yı Osmani vedî'a edilmek (borç verilmek) ve harc-ı ruhsat olarak on lira-yı Osmani ile amelîyat-ı hafriyeye nezaret için (gözetmenlik için) izam olunacak (gönderilecek) komiserin maaş ve harcirahı usul ve emsali vechle tesviye kılınmak ve asar-ı atika nizamnamesiyle kavanîn-i mevzua (konmuş kanunlar) ahkamına tamamıyla riayet olunmak şartıyla muma-ileyh Yohan Belav'a mahall-i mezkurda asar-ı atika taharrîsi için bir sene müddetle mezuniyet itası bi't-tensib keyfiyetin huzur-ı sami-i cenab-ı Sadaret-penahilerinden (Başbakanlık'dan) istizanı (sorulması) ifade kılınmakla ol babda.

نقو افتم علقه

نقد قضیه در خنثی قیما لا یسا علیهم یا اولان بر توجیه قریب جوار نه دو مانی غرض با اتم که در ده منته اولان حالک انظر و بعضا
کد و او ده سکه بود و توجیه جای جوت بمیده و یسا ریم طوغری عرضا بر کیلومتر و صاف نه محدود اولم ر سطح عمومی طبقه مجری کیلومتر و غیره
عبارت درون سکه او ده بلده بر مقیاس هماری این حاوی خوب و جلیم و صافی است - ضاریم موره که لکون نفی صاف نه احکامه توفیق دولت
ایمک و طرف حکومت نه بولد بر کسی لازم کلان مایه مخصوصه معکس در جملاتی ریویز و مویز و توفیق دولت است - عکس در احوال یا در
این جملات اما عقیقه حکومت تکیه آماره بولم و در هر یک یا به علیا به غیره اجناسه بر سه مدته رخصت اعطای است عکس در احوال یا در
تبع نه و اما عقیقه معادله از میرده هکول اوله موقت تقیم ر و قور بولکان بلا و او امضای دولت است - ایها نه از بهر حال توفیق دولت
و بر یوب تود بولکان و محال است از میرده ولایت نه که الحاله مستعجل اما عقیقه قریب است او ده رخصت اعطای است عکس در احوال یا در
در خنثی قیما لا یسا علیهم یا اولان بر توجیه قریب نه و کدیر لکانه و غیره است عکس در احوال یا در
اها لک بر کد و عکس و مانی و کدیر لکانه علی اصول رخصت اعطای است عکس در احوال یا در
و نفی موره حاله نظر انقضای ایضا بر کسی با توجیه امر و فرمان عهده مدله اوله

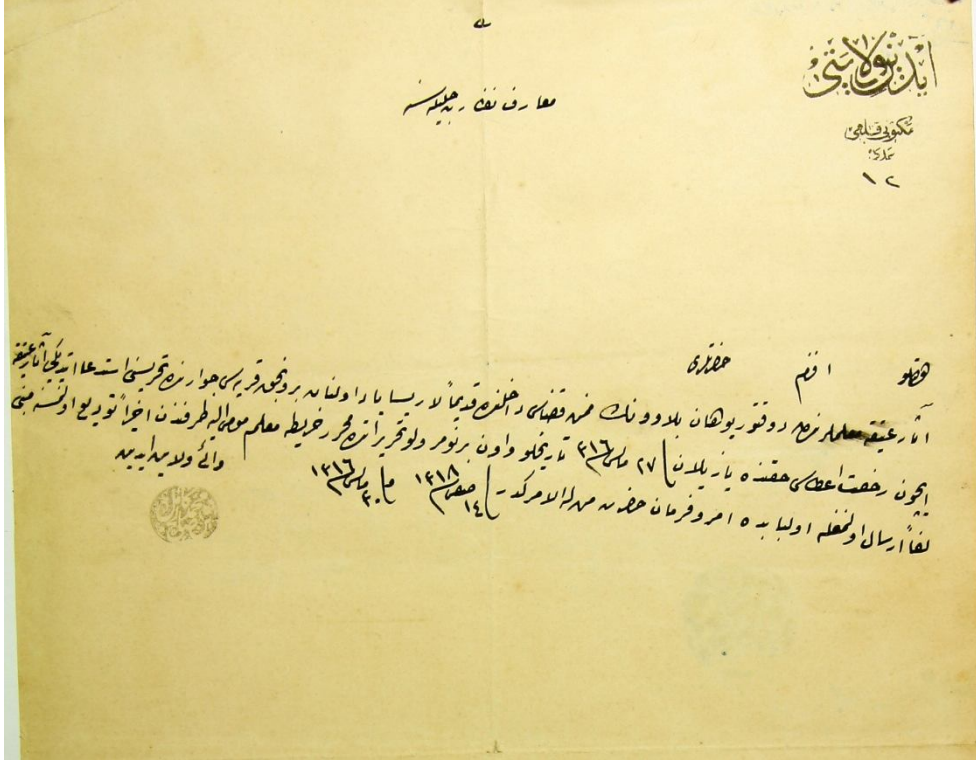
اصفهان ۱۳۱۱
۱۳۱۱

Aydın Vilayeti
Mektubi Kalemi
Aded: 11

Maarif Nezaret-i celilesine
Devletli efendim hazretleri

Menemen Kazası dahilinde kadimen Larisya namıyla yad olunan Buruncuk karyesi civarında Dumanlı Dağlarından bed ile Gedos Ovası'na mümted olan cibalin (dağların) eteklerine ve bazan Gedos Ovası'nın Buruncak Çayı cihet-i yemîn ve yesarına doğru arzan bir kilometre mesafesinde mahdud olarak sath-ı mecmû'u dokuz buç uk kilometre murabba'ından ibaret olan mahalde on bin de bir mikyas-ı mimariyi havi harita vechle ve ashâbının rızalarıyla Müze-i hümayun nizamnamesi ahkamına tevfiik hareket etmek ve taraf-ı hükümetden bulundurulması lazım gelen memur-ı mahsusun maaş ve harcirahı depozito suretiyle tesviye olunmak ve muktezî kefaletname (gerekli kefaletname) itasıyla beraber zuhur edecek asar-ı atıkayı hükümete teslim eâmade bulunmak üzere taharriyat ve amelîyat-ı hafriye icrasına bir sene müddetle ruhsat itası istidasına dair Almanya Devleti tebasından ve asar-ı atika muallimlerinden (hocalarından) İzmir'de Hon Oteli'nde muvakkaten (geçici olarak) mukim Doktor Yohan Belavo imzasıyla Devlet-i müşârun-ileyhânın İzmir general konsolatosuna verilip tevdi olunan arzuhal meclis-i idare-i vilayete lede'l-havale müsted'inin asar-ı atika taharrî etmek üzere ruhsat itasını istidâ eylediği Menemen Kazası dahilinde kain olup kadimen Larisya namıyla yad olunan Buruncuk karyesinde ve Gediz kenarında hafriyat icrasında kılâ' (kaleler) ve istihkâmât ve ihtiyac-ı ahali gibi bir güne mahzur-ı askerî ve mülki (askeri ve mülki bir sakınca) olmadığından ale'l-usul ruhsat itası zımnında icab-ı nizamının ifası hususunun savb-ı âlîlerine işarı tezekkür olunmakla suret-i hale nazaran iktizâsının ifa buyurulması babında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 11 Safer sene 1318 ve fî 27 Mayıs sene 1316
Vali-i vilayet-i Aydın Mehmed Kamil b. Salih

MF.MKT 521/50

6

Aydın Vilayeti
Mektubi Kalemî
Aded: 12

Maarif Nezaret-i celilesine
Devletli efendim hazretleri

Asar-ı atika muallimlerinden Doktor Yohan Belavo'nun Menemen Kazası dahilinde kadimen Larisya yad olunan Buruncuk karyesi civarında taharrîsini istidâ ettiği (istediği) asar-ı atika için ruhsat itası hakkında yazılan fî 27 Mayıs sene [1]316 tarihli ve on bir numaralı tahriratda muharrer harita muallim-i muma-ileyh tarafından ahîren tevdi olunmasına mebnî leffer irsal olunmakla ol babda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 14 Safer sene 1318 ve fî 30 Mayıs sene 1316

Vali-i vilayet-i Aydın Mehmed Kamil b. Salih

414/104

Numara: 70

2128/316

Mazrufen Müze-i hümayun Müdüriyet-i aliyyesine

Fî 14 Haziran sene [1]316

Aydın Vilayet-i celilesinin işbu tahrirat-ı aliyyesinde (yazısında) vilayet-i müşarun-ileyhâ muzafâtından Menemen Kazası'nda ve kadimen Larisya namıyla yad olunan Buruncuk karyesi civarında sath-ı mecmû'u dokuz buçuk kilometre murabba'ından ibaret olan nukât (noktalar) dahilinde nizam-ı mevzû'u ahkamına tevfiğ hareket etmek üzere asar-ı atika taharrîsi için bir sene müddetle hafriyat icrasına Almanya Devleti tebasından olup muvakkaten İzmir'de mukim bulunan Doktor Yohan Belavo nam zat tarafından ruhsat taleb ve istida olunduğu ve mahall-i mezkurda hafriyat icrasından dolayı kılâ' ve istihkâmât ve ihtiyâcât-ı ahalice bir gûne mahzur olmadığı beyanıyla ale'l-usul (usule göre) ita-yı ruhsat olunması lüzumu işar ve hafriyat icra olunacak mevâkı'i mübeyyin müstedi tarafından (dilekçe sahibi tarafından) tersîm ve ita kılınmış olan (çizilmiş olan) harita dahi merbut diğer tahrirata leffen irsal olunmuş ve suret-i istidâ ile mutala'a-i mahalliyyeye (yerel hükümetin görüşüne) nazaran mahall-i mezkurda hafriyat icrası için ita-yı ruhsata nizam-ı mahsus müsaid bulunmuş olduğundan hafriyat-ı mezkureden dolayı teminat akçesi olarak nezaret-i celileleri veznesine elli aded lira-yı Osmanî vedia edilmek ve harc-ı ruhsat olmak üzere on lira-yı Osmani ile ameliyat-ı hafriyeye (hafriyat çalışmalarına) nezaret için tayin ve izam olunacak komiserin maaş ve harcirahı osul ve emsali vechle tesviye kılınmak nizamnamenin hafriyata müte'allik (dair) sair bilcümle ahkamına tamamıyla riayet olunmak şartıyla muma-ileyh Doktor Yohan Belavo'nun taleb ve istida eylediği hafriyat mezuniyetinin (izninin) itası için iktiza eden muamelenin ifa buyurulması babında emr u ferman hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 17 Haziran sene [1]316

[mühür]

1404

Meclise fî 19 Haziran sene [1]316

Kavanin-i mevzu'a (Yürürlükteki kanunlar) ve asar-ı atika nizamnamesi ahkamına tâbi olmak şartıyla Aydın Vilayeti dahilinde Menemen Kazası'nda ve kadimen Larisya nâmiyle yad olunan Buruncuk karyesi civarında dokuz buçuk kilometre murabba'ı mahalde asar-ı atika taharrîsi için bir sene müddetle hafriyat icrasına tâlib olan Almanya Devleti tebasından muvakkaten İzmir'de mukim Doktor Yohan Belavo tarafından vukubulan müracaat ve istida üzerine vilayetçe icra kılınan tetkikat neticesinde mahall-i mezkurda hafriyat icrasından dolayı kılâ' ve istihkâmât ve ihtiyâcât-ı ahalice bir gûne mahzur olmadığı ve hafriyat icra olunacak mevâkı'i mübeyyin haritada mevcud bulunduğu anlaşılmış olmasına nazaran teminat akçesi olarak nezaret-i celileleri veznesine elli adet lira-yı Osmani vedit'e edilmek ve harc-ı ruhsat olarak on lira-yı Osmani ile ameliyat-ı hafriyeye nezaret için tayin ve izam olunacak komiserin maaş ve harcirahı usul ve emsali vechle tesviye kılınmak ve asar-ı atika nizamnamesiyle kavanîn-i mevzu'a ahkamına tamamıyla riayet olunmak şartıyla muma-ileyh Yohan Belavo mahall-i mezkurda asar-ı atika taharrîsi için bir sene müddetle mezuniyet itası meclisce de münasib görülmüş olmakla Babialî canib-

i sâmişinden istizan-ı keyfiyet buyurulması babında emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 15 Rebiülâhir sene [1]318 ve fî 29 Temmuz sene [1]316

[imzalar]

Mektubi kalemine fî 2 Ağustos

Müsveddesi irâe

Vurudu 3 Ağustos sene [1]316

Zarif Bey sene 3

[illegible]

MF.MKT 521/50

8-9

Maarif Nezareti Mektubi Kalemi müsveddâtına mahsus varakadır

20 Teşrin-i sani sene [1]316

25 Ramazan sene [1]318 / 5 Kanun-ı evvel sene [1]316

Müze-i hümayun Müdüriyet-i aliyyesine

Aydın Vilayeti'nde Menemen Kazası dahilinde kadimen Larisya namıyla yad olunan Buruncuk karyesi civarında Dumanlı Dağlardan bed ile Gedos Ovası'na mümted cibâlin (dağların) eteklerine ve Gedos Ovası'nın Buruncuk Çayı cihet-i yemin ve yesarına doğru arzan bir kilometre mesafe dahilinde ve sath-ı mecmû'u dokuz buçuk kilometre murabba'ından ibaret olan mahalde ashabının rızalarıyla Müze-i hümayun nizamnâmesine tevfiğ hareket etmek ve taraf-ı hükümetden bulundurulacak memurun maaş ve harcirahı depozito suretiyle tesviye olunmak ve kefaletnâme itasıyla beraber zuhur edecek asar-ı atikayı hükümete teslim eylemek üzere ameliyat-ı hafriye icrasına ruhsat ita Almanyaya Devleti tebasından olup muvakkaten İzmir'de bulunan Doktor Yohan Belav tarafından istida olunduğu ve bu babda bir gûne mahzur olmadığı Aydın Vilayet-i celilesinden işar ve müstedî tarafından ita edilen harita dahi tisyar olunması üzerine teminat akçesi olarak nezaret-i acizî veznesine elli adet Osmanlı altını vedi'a edilmek ve harc-ı ruhsat olarak on adet lira-yı Osmani ile ameliyat-ı hafriyeye nezaret için izam olunacak komiserin maaş ve harcirahı usul ve emsali vechle tesviye olunmak ve asar-ı atika nizamnâmesiyle kavanin-i mevzua ahkamına tamamıyla riayet edilmek şartıyla mahall-i mezkurda asar-ı atika taharrîsi için muma-ileyh Yohan Belavo bir sene müddetle mezuniyet itası için Meclis-i Maarifle idare-i aliyyeleri ifadeleriyle vukubulan istizan (izin isteme) üzerine lede'l-arz (arz edilerek) mucebince (gereğince) irade-i seniyye-i hazret-i hilafet-penâhî (padişah emri) şeref müteallik buyurulmuş olduğuna dair şerev varid olan fi 6 Teşrin-i sâni sene [1]316 tarihli ve iki yüz yetmiş numaralı buyuruldu-i sami muhasebeye lede'l-havale evvel emirde (öncelikle) teminat akçe ruhsatname harcının nezaret-i acizî veznesine tevdi ettirilmesi lüzumunun savb-ı vâlâ-yı atufilerine izbarı ifade kılınmış olmakla ifa-yı muktezâsına himem-i aliyyeleri derkar buyurulmak babında

Babıali**Daire-i Sadaret-i uzma****Mektubi Kalemi****Aded: 270**

Tezkire-i maruza suretidir (sunulan tezkirenin suretidir)

Maarif Nezaret-i celilesinin tezkiresi üzerine Şura-yı Devlet (Danıştay) Tanzimat Dairesi'nden ita olunup leffen arz ve takdim kılınan mazbatada dermeyeran olduğu (açıklandığı) vechle Aydın Vilayeti'nde Menemen Kazası dahilinde kadimen Larisya namıyla yad olunan Buruncuk karyesi civarında Dumanlı Dağlardan bed ile Gedos Ovası'nda mümted cibâlin eteklerine ve Gedos Ovası'nın Buruncuk Çayı cihet-i yemin ve yesârına doğru birer kilometre mesafe dahilinde ve sath-ı mecmû'u dokuz buçuk kilometre murabba'ından ibaret olan mahallinde ita eylediği harita vechle ve ashâbının rızalarıyla Müze-i hümayun nizamnâmesine tevfiğ hareket etmek ve taraf-ı hükümetden bulundurulacak memurun maaş ve harcırahı depozito suretiyle tesviye olunmak ve kefaletname itasıyla beraber zuhur edecek asar-ı atikayı hükümete teslim eylemek üzere ameliyat-ı hafriye icrası için bir sene müddetle ruhsat itası Almanya Devleti tebasından olup muvakkaten İzmir'de bulunan Doktor Yohan Belavo tarafından istidâ olunup bu babda bir gûne mahzur olmadığı işar-ı vilayetden (valiliğin bildiriminden) anlaşılmış olduğundan ber-muceb-i işar-ı nezaret teminat akçesi olarak Maarif Nezareti veznesine elli adet Osmanlı altını vedî'a edilmek ve harc-ı ruhsat olarak on adet lira-yı Osmani ile ameliyat-ı hafriyeye nezâret için izam olunacak komiserin maaş ve harcırahı usul ve emsali vechle tesviy olunmak ve asar-ı atika nizamnamesiyle kavanin-i mevzu'a ahkamına tamamıyla riayet edilmek şartıyla mahall-i mezkurda asar-ı atika taharrîsi için muma-ileyh Yohan Belavo bir sene müddetle mezuniyet itası hususunda her ne vechle irade-i seniyye-i cenab-ı hilafet-penâhi müteallik ve şeref sudur buyurulur ise (konu ile ilgili padişah emri nasıl çıkarsa) mantuk-ı âlîsi infaz edileceği (onun yapılacağı) beyanıyla tezkire-i senaverî terkim kılındı efendim.

Fî 10 Receb sene [1]318 fî 10 Receb sene [1]316

Sadrazam Rıfat

Şeref sâdır olan irade-i seniyye-i hazret-i hilafet-penâhîyi mübellîğ (tebliğ eden) hâmiş suretidir

Reside-i dest-i tazim olup melfuflarıyla (ekleriyle) manzur-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadaret-penâhîleri üzerine mucebince irade-i seniyye-i hazret-i hilafet-penâî şeref sudur buyurulmuş olmakla ol babda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 22 Receb sene [1]318 fî 2 Teşrin-i sani sene [1]316

Aslına mutabıkdır

Serkâtib-i hazret-i şehriyârî (Cumhurbaşkanı sekreteri gibi) Tahsin

Suretleri bâlâda (yukarıda) muharrer (yazılı) tezkire-i maruza ve şeref sadır olan irade-i seniyye-i cenab-ı hilafet-penâhîyi mübellîğ hâmiş (ek) mucebince Maarif Nezaret-i celilesinden ifa-yı muktezâsına himmet buyurulmak

26 Receb sene [1]318 fî 6 Teşrin-i sani sene [1]316

Babıali
Daire-i Sadaret
Amedi-i Divan-ı hümayun
3041

Atufetli efendim hazretleri

Maarif Nezaret-i celilesinin tezkiresi üzerine Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi'nden ita olunup leffen arz ve takdim kılınan mazbatada dermeyan olduğu vechle Aydın Vilayeti'nde Menemen Kazası dahilinde kadimen Larisya namıyla yad olunan Buruncuk karyesi civarında Dumanlı Dağlardan bed ile Gedos Ovası'na mümted cibâlin eteklerine ve Gedos Ovası'nın Buruncuk Çayı cihet-i yemin ve yesarına doğru arzan birer kilometre mesafe dahilinde ve sath-ı mecmû'u dokuz buçuk kilometre murabba'ından ibaret olan mahalde ita eylediği harita vechle ve ashabının rızalarıyla Müze-i hümayun nizamnamesine tevfiğ hareket etmek ve taraf-ı hükümetden bulundurulacak memurun maaş ve harcırahı depozito suretiyle tesviye olunmak ve kefaletname itasıyla beraber zuhur edecek asar-ı atıkayı hükümete teslim eylemek üzere ameliyat-ı hafriye icrası için bir sene müddetle ruhsat işar-ı vilayetden anlaşılmış olduğundan ber-muceb-i işar-ı nezaret teminat akçesi olarak Maarif Nezareti veznesine elli adet Osmanlı altını vedi'a edilmek ve harc-ı ruhsat olarak on adet lira-yı Osmani ile ameliyat-ı hafriyeye nezaret için izam olunacak komiserin maaş ve harcırahı usul ve emsali vechle tesviye olunmak ve asar-ı atika nizamnamesiyle kavanin-i mevzu'a ahkamına tamamıyla riayet edilmek şartıyla mahall-i mezkurda asar-ı atika taharrisi için muma-ileyh Yohan Belavo bir sene müddetle mezuniyet itası hususunda her ne vechle irade-i seniyye-i cenab-ı hilafet-penahi müteallik ve şeref sudur buyurulur ise mantuk-ı âlîsi infaz edileceği beyanıyla tezkire-i senaverî terkîm kılındı efendim.

Fî 10 Receb sene [1]318 ve fî 21 Teşrin-i evvel sene [1]316

Sadrazam Zühdü

Maruz-ı çâker-i kemineleridir (bu aciz kullarınızın arzıdır)

Reside-i dest-i tazim olup melfufuyla manzur-ı âlî buyurulan (ekleriyle beraber padişah tarafından görülen) işbu tezkire-i samiye-i nezaret-penâhîleri üzerine mucebince irade-i seniyye-i hazret-i hilafet-penâhî (padişah emri) şeref sudur buyurulmuş olmakla (çıkış olmakla) ol babda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 22 Şaban sene [1]317 fî 2 Teşrin-i sani sene [1]316

Serkatib-i hazret-i şehriyârî Tahsin

Şura-yı Devlet
Tanzimat Dairesi
Aded: 1849

Maarif Nezareti'nden bi't-takdim Şura-yı Devlet'e havale buyurulan 30 Rebiülahir sene [1]318 tarih ve yüz on iki numaralı tezkire Tanzimat Dairesi'nde kıraat (okundu) olundu.

Meâlinde (içeriğinde)

Menemen Kazası dahilinde kadimen Larisya namıyla yad olunan Buruncuk karyesi civarında Dumanlı Dağlarından bed ile Gedos Ovası'na mümted cibâlin eteklerine ve bazan Gedos Ovası'nın Buruncuk Çayı cihet-i yemin ve yesarına doğru arzan birer kilometre mesafe dahilinde ve sath-ı mecmû'u dokuz buçuk kilometro murabba'ından ibaret olan mahalde on binde bir mikyas-ı mimariyi havi harita vechle ve ashabının rızalarıyla Müze-i hümayun nizamnamesi ahkamına tevfiğ hareket etmek ve taraf-ı hükümetden bulundurulması lazım gelen memur-ı mahsusun maaş ve harcirahı depozito suretiyle tesviye olunmak ve muktezî kefaletname itasıyla beraber zuhur edecek asar-ı atıkayı hükümete teslimi amade olmak üzere taharriyât ve ameliyat-ı hafriye icrası için bir sene müddetle ruhsat itası istidâsına dair Almanya Devleti tebasından olup muvakkaten İzmir'de mukim bulunan Doktor Yohan Belavo tarafından verilen arzuhal üzerine icra kılınan tetkikat neticesinde mahall-i mezkurda hafriyat icrasından dolayı kılâ' ve istihkâmât ve ihtiyâcât-ı ahalice bir gûne mahzur olmadığı ve hafriyat icra olunacak mevâkı'ı mübeyyin müstedî-i muma-ileyh tarafından verilen haritanın leffen irsal kılındığı beyanıyla iktizasının ifasına dair Aydın vilayetinden mürsel tahrirat (gönderilmiş yazılar) Müze-i hümayun idaresiyle Meclis-i Maarife lede'l-havale teminat akçesi olarak Maarif Nezareti veznesine elli adet Osmanlı altını vedî'a edilmek ve harc-ı ruhsat olarak on adet Osmanlı altınıyla ameliyat-ı hafriyeye nezaret için izam olunacak komiserin maaş ve harcirahı usul ve emsali vechle tesviye kılınmak ve asar-ı atika nizamnamesiyle kavanin-i mevzu'a ahkamına tamamıyla riayet olunmak şartıyla muma-ileyh Yohan Belavo mahall-i mezkurda asar-ı atika taharrîsi için bir sene müddetle mezuniyet itası meclis-i mezkurdan ifade kılındığı gösterilmiş ve suret-i ceryan-ı muamele muvafık-ı nizam ve emsal görünmüş olduğundan ol vechle icra-yı icabının Maarif Nezareti'ne işarı (bildirilmesi) tezekkür kılındı (düşünüldü) ol babda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 23 Cumadelâhire sene [1]318 ve fî 5 Teşrin-i evvel sene [1]316

[Şura-yı Devlet azalarının mühürleri]

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ

Şube :
Sayı : 14610

KARARNAME

Doktor M.Boehlau idaresinde Lârisa da yapılan hafriyatta meydana çıkarılan II adet eserle bir adet dişin, Berlin Müzesinde temizlenip tetkikinden sonra iadeleri şartile ve üç ay müddetle Berline gönderilmesine izin verilmesi; Maarif Vekilliğinin 6/- 6/933 tarih ve 85039 sayılı tezkeresi üzerine İcra Vekilleri x Heyetinin 19/6/933 toplanışında kabul olunmuştur.

19/6/933

REİSİCÜMHUR

Gazi M. H. H. H.

Bş. V.

[Signature]

Ad. V.

[Signature]

M. M. V.

[Signature]

Da. V.

[Signature]

Ha. V. V.

[Signature]

Ma. V. V.

[Signature]

Mf. V.

[Signature]

Na. V.

[Signature]

İk. V. V.

[Signature]

S. İ. M. V.

[Signature]

G. İ. V.

[Signature]

Zr. V.

[Signature]

080	18	01	02	37	47	11
-----	----	----	----	----	----	----

EK C

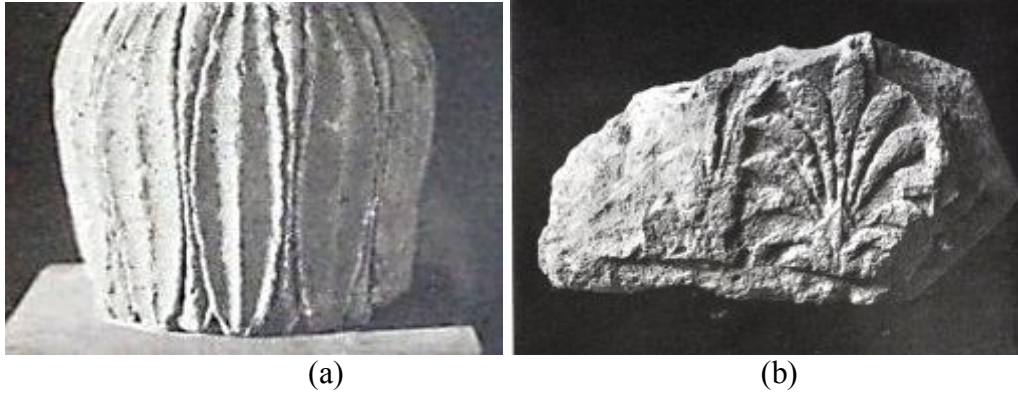
Şekil C. 1: Bir numaralı Aioli sütun başlığı (M.Arseven, 2012)

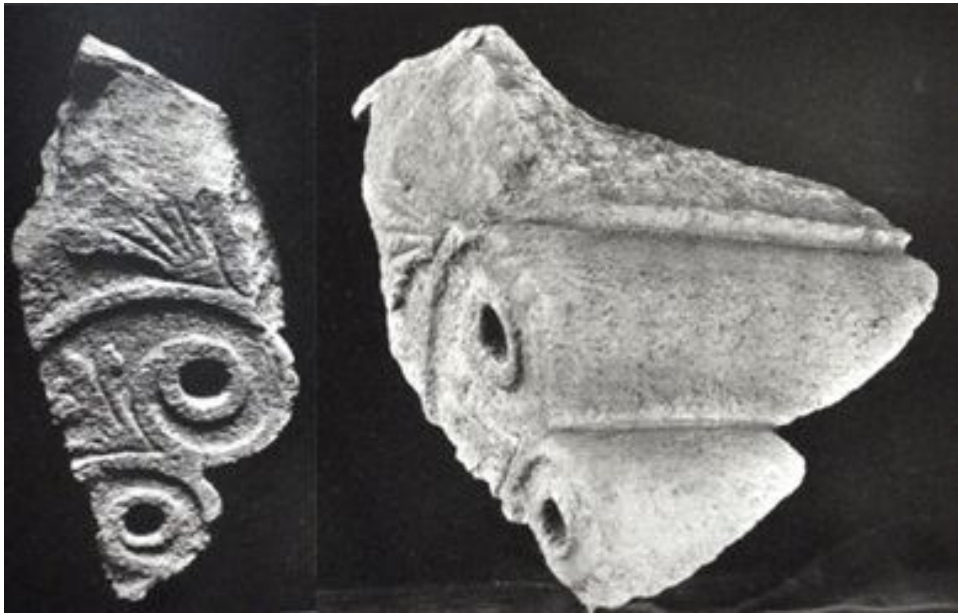
Şekil C. 2: İki numaralı Aioli sütun başlığı (M.Arseven, 2012)

Şekil C. 3: Aiol başlıklarına ait volütler (M. Arseven, 2012)

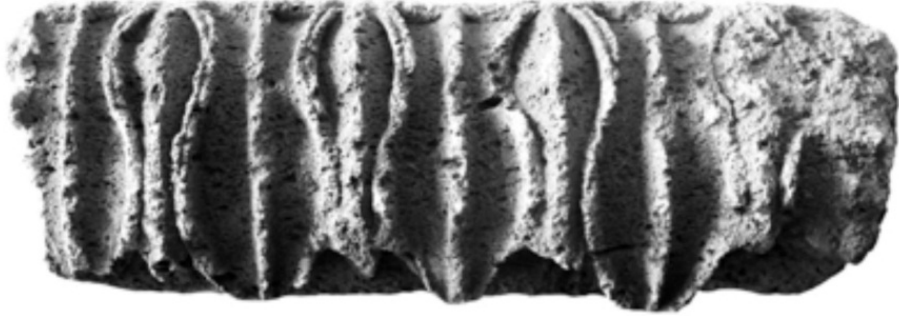
Şekil C. 4: (a)“Yapraklı başlık” (Blattkranz) ,(b) sima parçası (Boehlau-Schefold, 1940, s.191-194)

Şekil C. 5: Anta başlığına ait bir parçanın iki açıdan görünümü (Boehlau-Schefold, 1940, s.194)

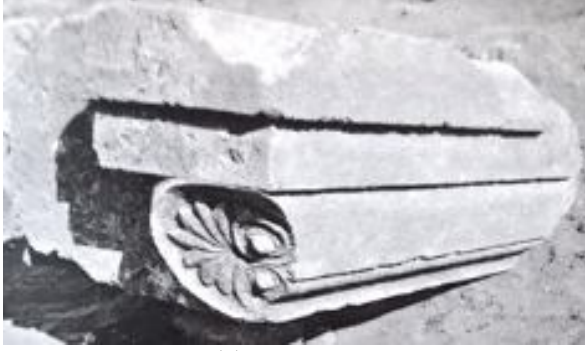

Şekil C. 6: İri boncuk dizisi bezemeli dairesel kaide parçasının ön ve arka görünümü (Boehlau-Schefold, 1940, s.197)

Şekil C. 7: Lesbos kymationuna ait parçalar (M. Arseven, 2012)

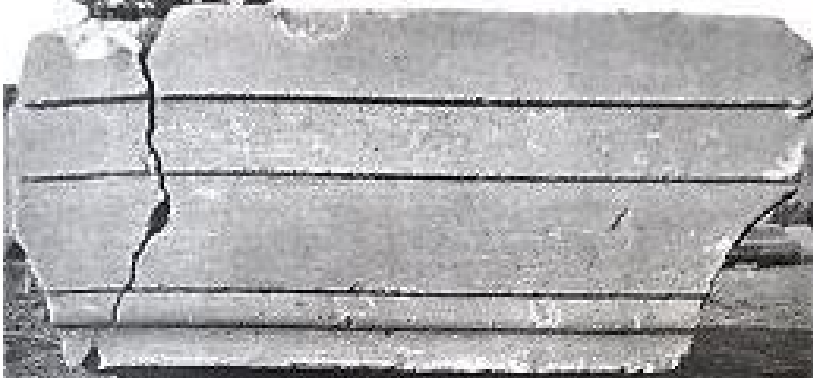
EK D

(a)

(b)

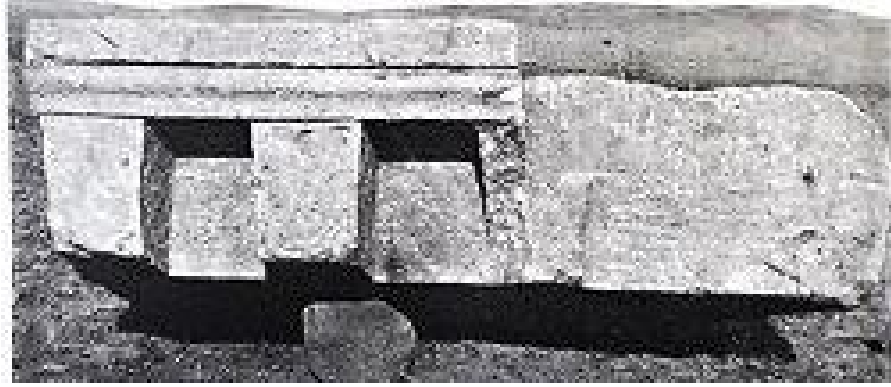

(c)

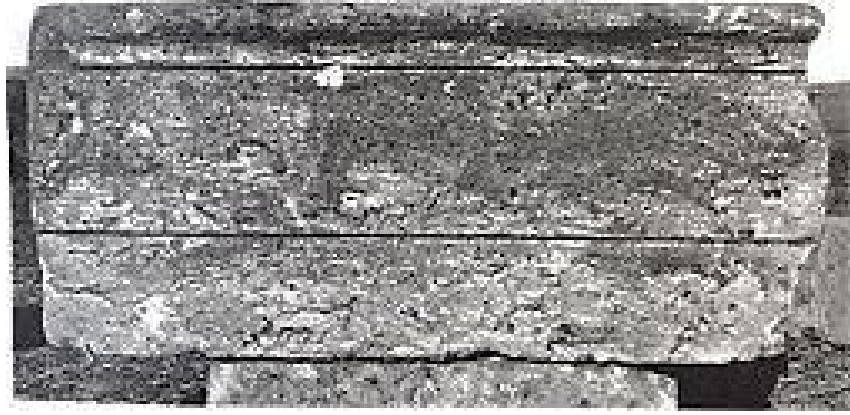
Şekil D. 1: Pilaster başlıkları (Boehlau-Schefold, 1940, s.195-196)

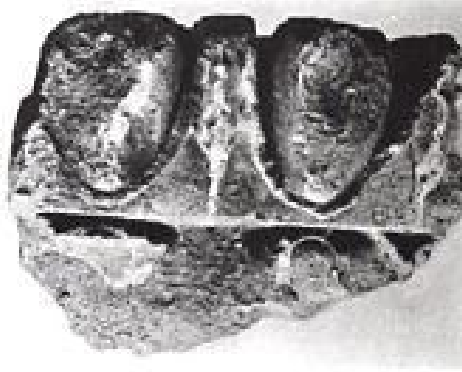
Şekil D. 2: İyon başlıklarından yayında 17 numaralı başlığın volütleri (Boehlau-Schefold, 1940, 192)

Şekil D. 3: Dışli Friz (Boehlau-Schefold, 1940, s.196)

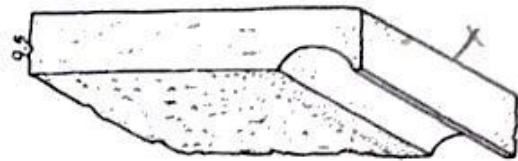
Şekil D. 4: Arşitrav (Boehlau-Schefold, 1940, s.196)

Şekil D. 5: İyon kymationu (Boehlau-Schefold, 1940, s.197)

(a)

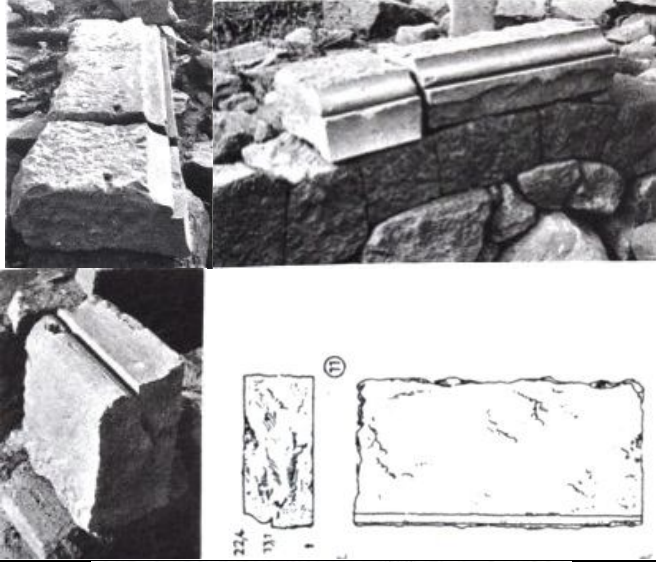
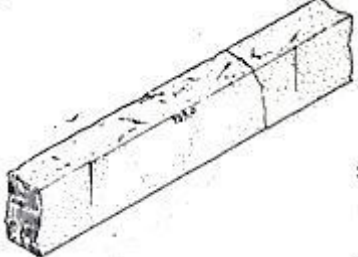
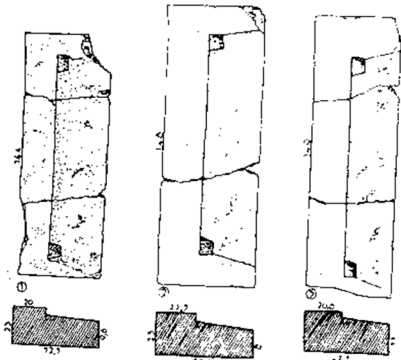

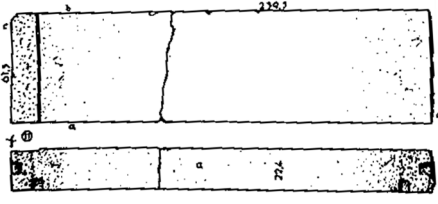
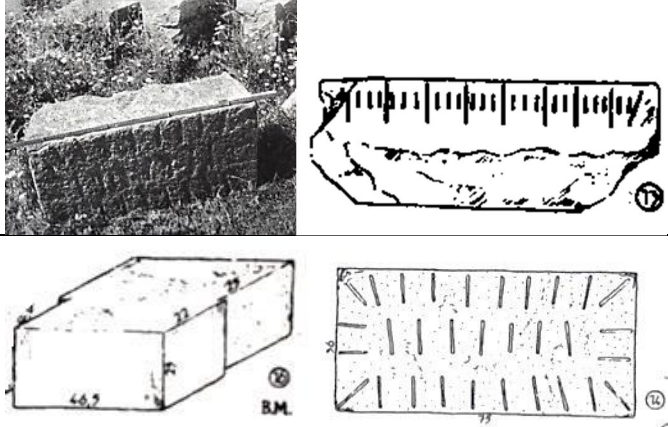
(b)

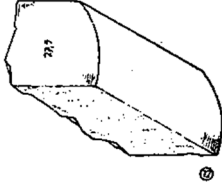
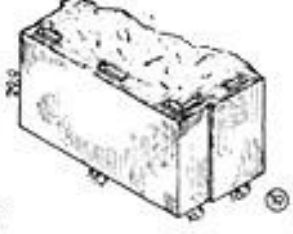
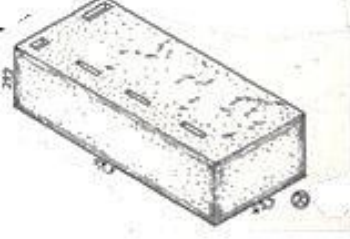
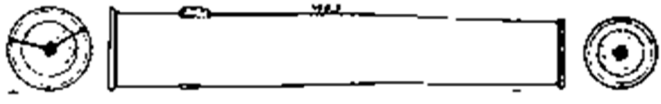
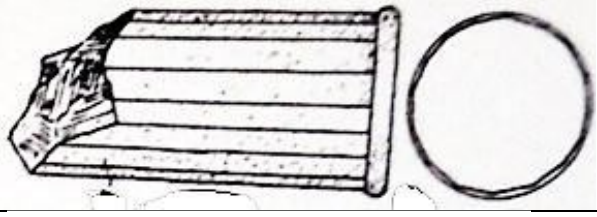
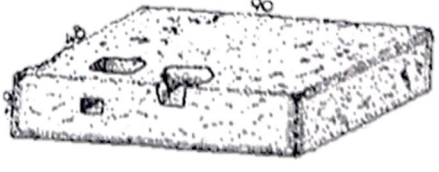
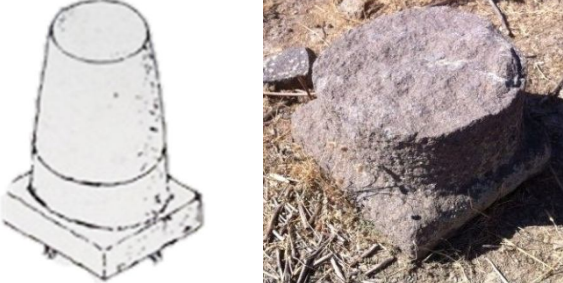
Şekil D. 6: Geison parçaları (Boehlau-Schefold, 1940, s.214)

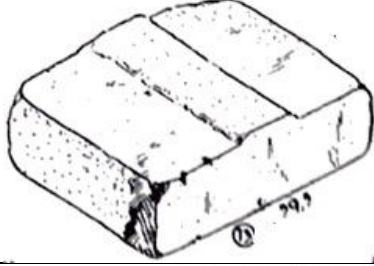
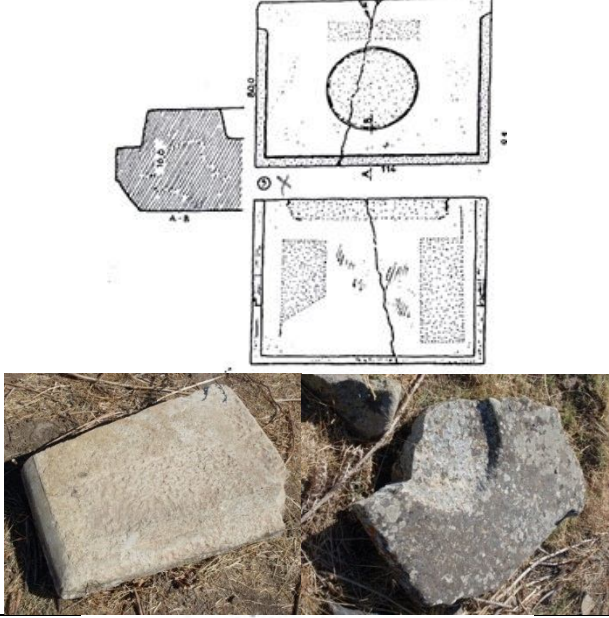
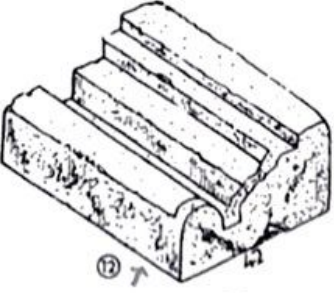
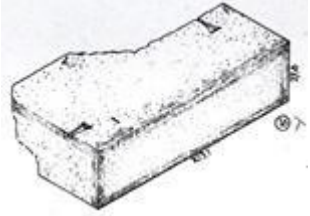
EK E

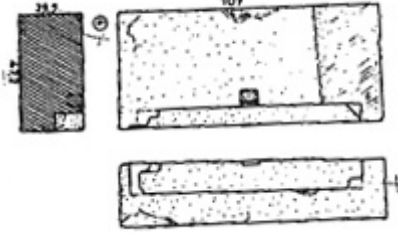
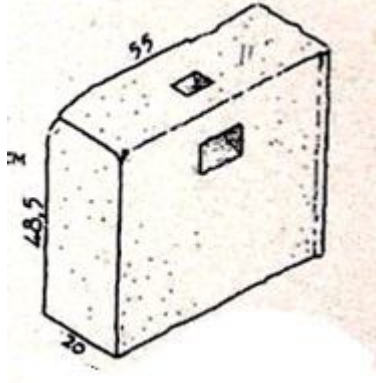
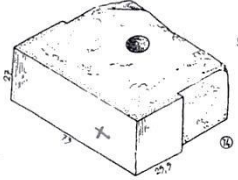
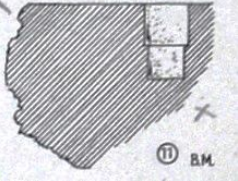
Çizelge E. 1: Larisa'da arazide bırakılan parçalar (Boehlau-Schefold, 1940)

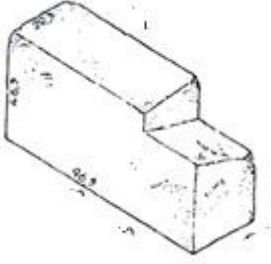
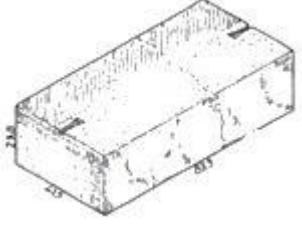
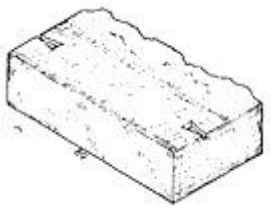
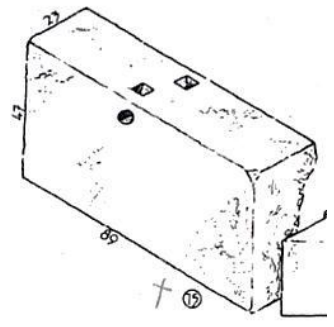
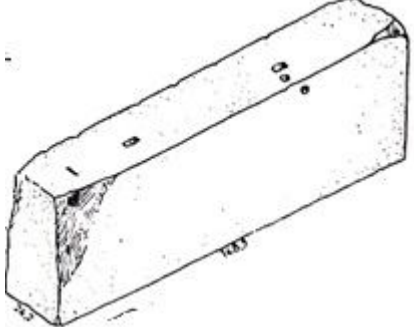
1		Profilli duvar kaideleri Tespit edildi (?) iki tanesi belgelendi
2		Eşik taşı Henüz tespit edilemedi
3		Kapı eşikleri Belgelendi

4		Eşik taşı Tespit edildi henüz belgelenmedi (?)
5		Küçük geison Henüz tespit edilemedi
6		Yivli tambur parçası Henüz tespit edilemedi
7		Profilli tambur parçası Henüz tespit edilemedi
8		Bezemeli duvar blokları Yerleri tespit edildi iki tanesi belgelendi
9		Düz profil parçası Henüz tespit edilemedi
10		Duvar kaidesine ait düzlenmiş profil parçası Henüz tespit edilemedi

11		Duvar kaidesine ait düzlenmiş profil parçası Henüz tespit edilemedi
12		Kapı antası kaidesi Tespit edildi henüz belgelenmedi (?)
13		Kapı antası kaidesi Tespit edildi henüz belgelenmedi (?)
14		Yekpare sütun gövdesi Henüz tespit edilemedi
15		Yivli sütun parçası Henüz tespit edilemedi
16		Plinthe Tespit edildi henüz belgelenmedi (?)
17		Koni biçimli kaide Alt kısmı belgelendi (?)

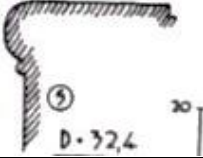
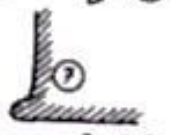
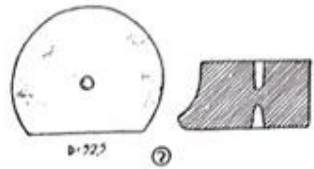
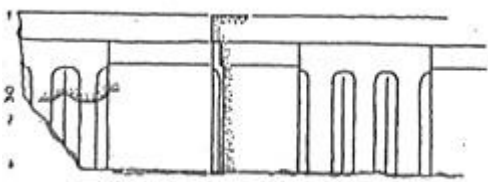
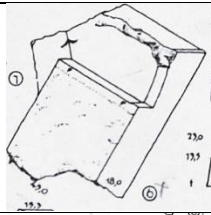
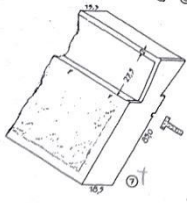
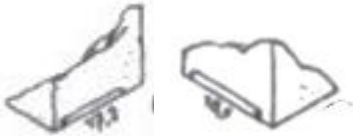
18		Atkı taşı Henüz tespit edilemedi (?)
19		Profilli heykel kaidesi Belgelendi
20		İşlevini kaybetmiş İyon başlığı Henüz tespit edilemedi
21		Yorumlanmamış profilli taş Belgelendi
22		Akropol surlarının bir kulesinde ayırıcı kuşağın köşe taşı Belgelendi

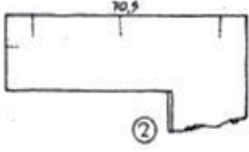
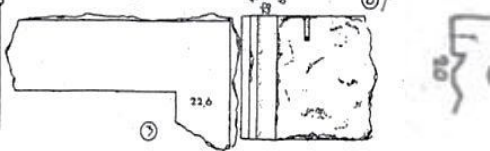
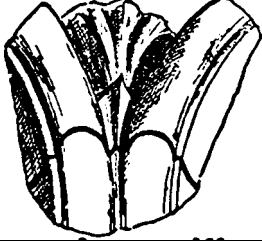
23		Pencere denizliği Belgelendi
24		Kaldırma delikli atkı taşı Tespit edildi (?) henüz belgelenmedi
25		Delikli tuf blok Tespit edildi henüz belgelenmedi
26		Kaide torusu Henüz tespit edilemedi
27		Kötü korunmuş torus Henüz tespit edilemedi
28		Profilli duvar kaidesi Belgelendi
29		İyi işlenmiş torus Henüz tespit edilemedi

30		Işık delikli büyük blok Tespit edildi (?) henüz belgelenmedi
31		Basamak Belgelendi (?)
32		Basamak Belgelendi (?)
33		Kaldırma yuvalı blok Tespit edildi (?) henüz belgelenmedi
34		Küçük kaldırma delikli blok Tespit edildi (?) henüz belgelenmedi

EK F

Çizelge F. 1: Yeri tespit edilemeyen parçalar (Boehlau-Schefold, 1940)

1		Fotoğraftan bilinen parça
2		Tambur parçası
3		Tambur parçası
4		Koni biçimli kaide (?)
5		Metop triglif frizi
6		Geison parçası
7		Geison parçası
8		Kireç taşından yapılmış parçalar

9		İşlenerek değiştirilen saçak parçası
10		İşlenerek değiştirilen saçak parçası
11		İyon başlığına ait bir parça
12		İyon kymationu

EK G

Şekil G. 1: Figürlü Friz II'ye ait parçalar (Env. No:1682)
(<http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/>)

Şekil G. 2: Figürlü Friz II'ye ait parçalar (Env. No:1682)
(<http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/>)

Şekil G. 3: Figürlü Friz II'ye ait parçalar (Env. No:1682)
(<http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/>)

Şekil G. 4: Figürlü Friz II'ye ait parçalar (Env. No:1682)
(<http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/>)

Şekil G. 5: Figürlü Friz II'ye ait parçalar (Env. No:1683)
(<http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/>)

Şekil G. 6: Figürlü Friz II'ye ait parçalar (Env. No:1683)
(<http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/>)

Şekil G. 7: Figürlü Friz V'e ait parçalar (Env. No:1686)
(<http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/>)

Şekil G. 8: Figürlü Friz VII'ye ait parçalar (Env. No:1685)
(<http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/>)

Şekil G. 9: Figürlü Friz VII'e ait parçalar (Env. No:1685)
(<http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/>)

Şekil G. 10: Figürlü Friz VI'ya ait parçalar (Env. No:1684)
(<http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/>)

Şekil G. 11: Bitkisel ve geometrik bezemeli frizlere ait parçalar (Env. No:1681)
(<http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/>)

Şekil G. 12: Herhangi bir frizle ilişkilendirilmemiş parçalar
(<http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/>)

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Gizem Mater

Doğum Yeri ve Tarihi: 25.12.1986

Adres: Özpark Sokak No:8/18 C Blok Bahariye/ Kadıköy/ İstanbul

E-Posta: matergizem@gmail.com

Lisans: İşletme